

PÁLYÁZAT

**Az Örkény István Színház Nonprofit Kft.
ügyvezető igazgatói munkakörének betöltésére**

SZAKMAI ANYAG

Mácsai Pál

2015

TARTALOM

Bevezető.....	3
Az önálló színház apparátusának felállása	5
Az elmúlt öt évad munkájának elemzése.....	6
Társulat.....	29
A színház és közönségének viszonyáról, a változtatás esetleges irányáról.....	32
Marketing, PR, belső-külső kommunikációs stratégiai elképzelések	34
Az alkotótársak/együttműködő szakmai partnerek felsorolása.....	37
Belföldi és külföldi szakmai kapcsolatok, együttműködések tervezete.....	39
A névadó irodalmi és személyes emlékezetének fenntartása, valamint több kiemelkedő Kultúr-történeti jelentőségű személyiség életművének bemutatása.....	40
A magyar költészeti hagyomány színpadi megszólaltatása.....	41
Az Örkény Színház íróműhelye	42
Hosszabb távú művészi koncepció, szakmai elképzelések	43
Személyes motiváció.....	48
Stúdiószínpad koncepciójának kialakítása	51
Az Asbóth utcai két terem	54
Színházi nevelési program működtetése – az IRAM	56
Műszaki fejlesztések az elmúlt években	75
Az Örkény Színház vezető munkatársai	79
Végül	80
Mellékletek	82
1. Az IRAM program.....	83
2. Színházunk története 1939-2010.....	90
3. Az Örkény Színház szakmai díjai és a működésünk alatt adományozott állami, valamint fővárosi kitüntetések	103
4. Szakmai önéletrajz.....	113

BEVEZETŐ

A színháznak szilárd esztétikai, ízlés- és gondolkodásbeli alapvetéssel kell rendelkeznie, épp azért, hogy a valóságra – amelynek egyetlen állandó tartalma a változás maga – megrázkódtatások nélkül reagálhasson, megtartva és fejlesztve sajátos hangját, arculatát, művészi egyéniségét.

Az Örkény István Színház kialakította és megszilárdította helyét a fővárosi színházi palettán. Úgy gondolom, 2001-ben megfogalmazott színházzakmai elveink állják az idő próbáját, ezért alkalmasnak tartom azokat arra, hogy a következő szakasz alapjaként is tekintsem őket.

Pályázatom a 10 éves Örkény István Színház eddigi munkájának folytatását ígéri, építve azokra a tapasztalatokra, amelyeket társulatunk a közös munka, és a közönségével való együttélés, az elmúlt – valójában tizenhárom év – során szerzett.

Pályázatomat e színházépítési munka fontos állomásának tekintem, ahonnan visszapillantva számos tapasztalat gyűjthető, előretekintve pedig beláthatók a következő öt év feladatainak kontúrjai.

Működésünk kiindulásaként változatlanul a repertoárszínházi és társulati működést, a jeles színpadi irodalom választását, az esztétikai és közéleti nyitottságot, valamint a közönségünk megtartása iránti felelősséget jelölöm meg.

Úgy érzem, hogy 2009 és 2014 között az Örkény Színház fejlődésben volt, úgy művészi minőségét, mint mérhető számait tekintve. Többet tudunk szakmánkról ma, mint korábban. A fejlődési folyamat támasza stabil gazdasági helyzetünk, amelyben öt évvel ezelőtt önállóvá vált színházunk meg tudta teremteni a szuverén működés tárgyi feltételeit, elindulva a romantikus, de hosszú távon fenntarthatatlan hőskori állapotból a szakszerű munkavégzés körülményeinek megteremtése felé.

Mivel 2001 óta, előbb művészeti igazgatóként, majd ügyvezető igazgatóként én vezetem a színházat, negyedik pályázatomban úgy szeretném elkerülni az önisméltést,

hogy munkánkról mégis átfogó képet adjak, ezért pályázatom tárgyi részében csak az elmúlt öt év történéseivel, majd az előttünk álló öt év terveivel foglalkozom.

Mellékletként csatolom a pályázathoz korábbi dolgozataimból azokat a részeket, amelyek a nem változó adottságainkra, azaz az épületre, illetve működésünk már lezárult, első nyolc évére vonatkoznak.

AZ ÖNÁLLÓ SZÍNHÁZ APPARÁTUSÁNAK FELÁLLÁSA

A Madách Színházról történő leválás, az Örkény István Színház Nonprofit Kft. megalakulása és működésének beindítása zökkenőmentes volt. Mivel művészi szempontból korábban, a Madách részeként működő színházban is önálló hatásköröm volt, az ez irányú döntéshelyzetek nem értek váratlanul, itt az intézmény megalakításának feladatai jelentettek újdonságot és tanulnivalót. Szerencsés döntés volt, hogy Herboly Domonkost hívtam gazdasági igazgatónak, aki korábbi területein szerzett már tapasztalatot kulturális intézmény alapításában és vezetésében egyaránt. Együttműködésünk harmonikus, személye elfogadottá vált a színházban és azon kívül is.

Szerencsénk volt a munkakörülmények kialakításakor is: 2009 decemberében sikerült kibérelnünk a színház épületében egy 80 négyzetméteres lakást, amelyből négy helyiséggel irodát alakíthattunk ki az újonnan létrejött színház gazdasági hivatala, a bővülő titkárság, a dramaturgia és a műszaki vezető részére. Akkor hatan dolgoztak itt, később ez a létszám tizenegyre növekedett, és újabb helyiségek megvásárlását tette szükségessé, hogy a zsúfoltság ne menjen a munka rovására – de ez még odébb van. Az első időkben örömmel töltjük meg tartalommal a kereteket, amelyeket a várva várt önállósággal a jogszabályok szabnak ránk: írjuk a szabályzatok seregét, a munkaköri leírásokat, az új szerződéseket és így tovább. Nem állíthatom, hogy nem voltunk itt sokszor éjfélig, de szívesen tettük.

Köszönöm a Madách Színház munkatársainak e zsúfolt hetekben-hónapokban nyújtott segítségét, különösen Hönig Zsuzsa Produkciós Igazgató munkáját, akinek tanácsai máig sok csapdát segítettek elkerülni.

AZ ELMÚLT ÖT ÉVAD MUNKÁJÁNAK ELEMZÉSE

Az önállóvá válás óta huszonkilenc bemutatót tartottunk. Ezek időrendjében számolok be minden olyan eseményről, amit érdemesnek tartok megemlíteni.

ARTURO UI FELTARTÓZTATHATÓ FELEMELKEDÉSE

Bertolt Brecht

Rendezte: Zsótér Sándor

Bemutató: 2009. október 3.

Az előadás a rendezőtől megszokott módon radikálisan szakított számos konvencióval. Nem pusztán arról van szó, hogy Arturo Uit nő játszotta, vagy a darab példázati kelléktárában szereplő karfiol lépett elő díszletté, sem arról, hogy a szereplők nem a harmincas évek Chicagójának gengszterruháit viselték, hanem arról, ami miatt mindez így volt: a színdarab logikailag felépíthető világán túl tekintő szemléletről, ami Zsótér sajátja, és amelyből előadásai világának tágassága következik. Zsótér összefüggést érzékel ott is, ahol elsőre nem látszik, a világból áradó jelenségek és benyomások közül bátran kiválasztja azokat, amelyek egy adott színpadi helyzetet akár ironikusan, akár metafizikai síkon erősítenek, vagy pusztán irracionálisuk által provokatívak. Az előadás jelentékeny kritikai siker volt, Kerekes Éva pályájának fontos állomása. Nem pusztán az elnyert díjak miatt (Színikritikusok Díja, legjobb női főszereplő; POSZT, legjobb női főszereplő), hanem mert a szerep új felületet nyitott színészetében. Fontos, hogy előadásunkat a nézők is szerették, és mint a nagyszínházban kísérletező produkcióknál általában, nézőit elvágólag fogyasztotta el.

Ha volna stúdiónk, ma is műsoron lenne.

MACSKAJÁTÉK

Örkény István

Rendezte: Mácsai Pál

Bemutató: 2009. október 9.

Örömmel fogadtam el a Gyulai Várszínház és az Esztergomi Várszínház koprodukciós ajánlatát. Előadásul névadónk klasszikusát, a Macskajátékot választottam.

Elsősorban Pogány Judit miatt, aki akkor már évek óta készen állt a főszerepre, másrészt az új szövegvariáns miatt, aminek fontosságáról a műsorra tűzéskor még nem is tudhattam. Gáspár Ildikó dramaturgunk ennél a szövegnél meghatározó lépést tett, úgy az Örkény Színház sajátos színpadi fogalmazásmódjának, mint saját pályájának kiteljesítése felé. Korábban is narrálták már magukat szereplőink, nem ez volt újdonság, hanem ennek radikalizmusa, konvenciótörő jellege, az, hogy itt a szerzőt állította eredeti jogaiba, amennyiben Örkény saját színpadi elbeszélési módját változtatta meg: a kisregényhez visszanyúlva új jeleneteket, dialógushelyzeteket és drámai szituációkat talált. Ez a mesélési mód lett majd két évvel később Tótek előadásunk nyelve is. Saját rendezésemről is azt gondolom, először sikerült úgy túllépnem a realizmus kliséin, hogy a szöveg gazdagsága nem válik a puritán színpadi fogalmazás áldozatává. A Macskajáték ma is műsoron van –túl a hetvenötödik előadáson –, köszönhetően a szereplőgárdának, amelyben a szereposztás életkori kívánalmi miatt sok a vendég: Molnár Piroska, Csomós Mari, Jordán Tamás és Békés Itala. Ebben a darabban játszotta utolsó szerepét Végvári Tamás, akinek elvesztését közösségünk máig nem heverte ki, sem szerepkörének betöltetlensége miatt, sem érzelmileg.

Az önkormányzati választás után ezen az őszön állt fel fenntartónk, Budapest Főváros új Önkormányzata, így új kulturális vezetése is. Igazgatói ciklusom alatt mindvégig kiegyensúlyozott kapcsolatban voltunk: a főváros megbecsülte szakmai törekvéseinket, komolyan vette eredményeinket, mi pedig értékeltük a művészszínházaknak a korábbinál felelősebb kezelését; a nehezebb gazdasági körülmények között is némiképp megszilárdított költségvetését.

Különösen fontosnak tartom, hogy a Főváros mint fenntartó, nem fogalmazott meg és nem deklarált elvárásokat színházunk esztétikáját, mondanivalóját, vagy világnézetét illetően.

KUPIDÓ

Tasnádi István

Rendezte: Tasnádi István

Bemutató: 2009. december 16.

A Kupidó négyes együttműködésben készült, az ALKA.T, a Nézőművészeti Kft., az Orlai Produkciós Iroda és színházunk között. A lehetőségben művészeink új helyzetben, új partnerekkel történő megmutatkozása, és a kortárs szöveg előnyei vonzottak. A szerző-rendező és a játszó művészek közös munkálkodásából már számottevő értékek és sikerek születtek. A Kupidó nem vált e sorozat részévé, kevés előadást ért meg.

KASIMIR ÉS KAROLINE

Ödön von Horváth

Rendezte: Bagossy László

Bemutató: 2009. december 19.

Ez az előadás Bagossy több munkájához hasonlóan ismét emlékezetes siker, és az Örkény számára szakmai mérföldkő volt. Számos tényező hatott itt: a rendezői gondolat, amely komolyan vette a drámaszöveg filmforgatókönyv-szerűen szakadozott jellegét, a díszlet – amely ezt szellemesen kiszolgálta és erősítette –, épületünk maga, hisz eredetileg mozinak szánták, a színészi játékkedv, Darvas Ferenc megtalálása a narrátor szerepére, a kor, ahol a munkanélküliség élménye és a szegénység kényszerei ismerősek. Sok, szám szerint hét szakmai díjat hozott nekünk az előadás, fesztiválfellépéseket, és érezhető szerepe volt a társulat összeérésében is.

BOHÉMÉLET

Aki Kaurismäki forgatókönyvének felhasználásával a szövegkönyvet készítette Gáspár Ildikó, Henri Murger regénye alapján

Rendezte: Ascher Tamás

Bemutató: 2010. február 13.

A számtalan formában és műfajban feldolgozott Henri Murger regény a finn rendező, Aki Kaurismäki 1992-es filmjében új arcát mutatta: túlkoros szereposztása a művészet perspektívátlanágát, reménytelenségét fájdalmasan ironikus távlatba tolt, amit a mi szövegkönyvünket készítő Gáspár Ildikó is megtart ihlető forrásként. Előadásunk játékos, látszólag könnyed felülete mögött vallomásos színészet működött, néhány alakítást a játszó pályájának emlékezetes állomásaként említett a kritika, és tart számon a belső megítélés. A betegségek miatt több szereplőváltást is átvészelő előadást szomorúan búcsúztattuk el 40 előadás után, és úgy őrizzük emlékezetünkben, mint amely hozzájárult az Örkeny Színház saját hangjának kialakulásához.

KIHAGYHATATLAN

A társulat improvizációinak felhasználásával írta Tasnádi István, Várady Zsuzsa és Dömötör András

Rendezte: Dömötör András

Bemutató: 2010. június 18.

Ez a nyári előadás azon két darab egyike, amelyeket bemutatójuk után hamar levettem a műsorról. Pedig ígéretesen indult: célunk az volt, hogy a bulvár mindent átható jelenlétét és e jelenlét összetevőit vizsgáljuk, kritikai attitűddel, amely nemcsak gúnyolódik, hanem feltárni igyekszik a jelenség működését és eredendő erkölcstelenségének okait. A próbafolyamatot improvizációkkal kezdtük, sok ágon (sajtó, film, tv stb.) vizsgálódunk, ám végül az előadásnak csak egy eleme váltotta be elvárásainkat: az előadás végi musicalparódia. Ez nagyon tehetségesen vette sorra a műfaj zenei, rendezői és előadói kliséit; sok nézőnk máig neheztel, amiért nem nézhette meg a repertoárban is, ám ez nem volt elegendő ahhoz, hogy egy, minden szándékunk ellenére csupán a felületet karcoló előadást a műsoron tartsunk.

Ekkor sikerült megvásárolnunk saját tartalékaink terhére az első, 90 négyzetméteres lakást a Madách tér 7. szám alatt, bérelt gazdasági irodánkkal egy szinten. Itt tudtuk egy évvel később, intenzív takarékoskodás után kialakítani próbatermünket: máig ez teszi lehetővé, hogy akkor is érdemi próbamunkát végezzünk, amikor – a rossz műszaki adottságok miatt – délelőtt a színpadon díszletet kell építenünk. Nagy szerencse, hogy a műemléki védettségű Madách-házak építésze megengedi, hogy a lakásokon belül minden válaszfalat eltávolítsunk; így nyílt meg az a 75 négyzetméter, ami a színpadot imitálja, a többin pedig mellékhelyiségeket helyezhettünk el.

TÓTÉK

Örkény István

Rendezte: Jurij Kordonszkij

Ez volt az a kudarc, amelyet nem kívánok senkinek, ám utólag nem bánom, hogy megtapasztaltuk. Apátlanul című előadásunk után – amelyet nem csak itthon, hanem a szülői és a nagyszabeni fesztiválon is sikerrel játszottunk – természetesnek vettem, hogy a jeles orosz rendezőt visszahívom társulatunkhoz. Életszerűnek tűnt az is, hogy Örkény Tótékját, amelynek a témától a mű oroszországi karrierjéig számos orosz összefüggése van, olyan rendezőre bízom, aki azzal az optikával néz rá, amellyel mi itthon nem szoktunk, talán nem is tudunk. Gáspár Ildikó egy, a Macskajátékénál is bátrabb dramaturgiájú példányt készített, természetesen ismét a kisregény alapján. Ám a sok rizikó – új szöveg, külföldi rendező, és egyik főszereplőnk súlyos betegsége – összeroppantotta a munkafolyamatot: elakadtunk. Talán elvihettük volna a bemutatóig a munkát, ám nem értük volna el eredeti célunkat, a mű új nézetének meggyőző bemutatását. Így a bemutatót lemondtam, és bizonytalan időre elhalasztottam. Érdekes volt a döntés fogadtatása: több igazgató kollégám telefonált, hogy kifejezze nagyrabecsülését merészségem miatt, több újságcikkben állítottak engem példaként mások elé; ám ezzel együtt ez természetesen nem egyéb, mint fiaskó, amellyel olyan szakmai adósságom keletkezett, amelyet majd két évvel később törlesztettem le. Meg kellett tanulnom, hogy noha a színházban a kanyarokat csikorgó kerékkel kell bevenni, mert a biztonsági pálya szükségszerűen unalmas haladást jelent, annyi kockázatot nem szabad összegyűjteni, hogy a produkció kisodródjon.

NŐNYUGAT

Válogatta és szerkesztette: Bíró Kriszta

Rendezte: Mácsai Pál

Bemutató: 2010. december 9.

Önbizalmunkat egy látszólag rétegelőadás állította helyre, amelyet a Thália Színházzal együttműködésben az Arizona Stúdióban valósítottunk meg. Bíró Kriszta szenvedéllyel gyűjtötte össze a Nyugat folyóirat körül egykor felbukkanó nők – szerzők, műzsák, rokonok és szeretők – életének dokumentumait, létrehozva ezzel pár évvel korábbi Nyugat 2008-1908 című előadásunk pár-darabját. Ez a gyarlóságokról és emberi nagyszerűségekről tudósító szöveg, amely elénk hozza a zsenik árnyékában fuldokló asszonyok nagy kudarcait és kis győzelmeit, váratlanul erősen hatott nézőire, igen jó kritikákat kapott, természetesen az öt színésznő kiváló alakításának köszönhetően, és Bíró Krisztának a kritikusok különdíját hozta. Az előadás máig műsoron van; egyetlen bánatom, hogy nincs saját stúdiónk, ahol igazán otthonára található. E produkcióban dolgoztam először együtt Ari-Nagy Barbara dramaturggal. Ezt a munkát újabb közösen létrehozott előadások követték, és személyében sikerült megtalálnunk azt az alkotótársat, akire ebben a „belső” helyzetben, amit az együttes gondolkodás jelent, bizalommal számíthatunk.

DÚL-FÚL, ÉS ELNÉMUL

Ingmar Bergman

Rendezte: Gigor Attila

Bemutató: 2010. december 18.

A színházaknak általában – így a miénknek is – kötelessége, hogy keresse (és meg is lelje) azokat a rendezőket, akikkel hangot talál, és akik szemlélete és tudása találkozik a színház igényeivel. Így esett választásom Gigor Attilára, hogy Ingmar Bergman Dúl-fúl, és elnémul című szövegkönyvét-forgatókönyvét színpadra állítsa. Az előadás tisztes munka volt, a darab egyes rétegei szépen kibomlottak, ám az egész drámai anyag nem: hiányzott a szenvedély, a küzdelem, az összecsapások paroxizmusa.

Udvarias fogadtatásban volt részünk, a kritika sem bántotta, de a darab csak kevés előadást ért meg.

JÁNOS KIRÁLY

Friedrich Dürrenmatt

Rendezte: Bagossy László

Bemutató: 2011. március 12.

A darabhoz régi emlékek fűznek: 1983-ban vizsgaelőadásunk volt a Színművészeti Főiskolán, Kerényi Imre rendezésében. Az az előadás a késő Kádár-kori politikának és általában az akkori létállapotnak tartott tükröt, és rendkívül sikeres volt: a számon tartott Ódry színpadi előadások egyike. Harminc év elteltével úgy gondoltam, ideje újra elővenni, hiszen a darabban ábrázolt politikai modell az azóta bekövetkezett társadalmi változásokkal együtt is érvényes, sőt, kitekintésünk tágabb lett: többet tudunk a világról, így az akkorinál illúziótlanabbá vált kedélyünkhöz illeszkedő, keserűen ironikus darab új fénytörést kaphat. Bagossy vállalkozott a rendezésre, és újabb fontos előadásunkat hozta létre, a dürrenmatti pamflet élességéhez méltó, kompromisszummentes koncepciójával. Az előadás több fontos alakítást és négy kritikuszórával hozott nekünk, valamint meghívást nyert a 2012. évi POSZT versenyprogramjába, ahonnan elismerés nélkül távoztunk.

Ez az évad nem csak az elmaradt bemutatóval terhelte meg a társulatot. Előbb decemberben, majd márciusban két vezető színészünk esett ki a munkából. Ez olyan komoly feladat elé állított mindenkit, amit csak eltökélt közösség tud krízis nélkül végigcsinálni. Itt mutatkozott meg másodszer a társulatnak az a képessége, hogy saját hajánál fogva is kihúzza magát a bajból, ha muszáj. Először egy kiváló kollégánkat fegyelmi okból el kellett küldenem a társulattól; az ő pótlását belülről oldottuk meg, szerepátvételekkel. Ám amikor Csujka Imre egy hallatlanul szerencsésen átvészelt agyvérzés után öt héten át szintén nem játszhatott, már vendéget is kellett hívnunk; összesen több mint hatvan beugró próbát tartva zártuk a szezont, és így az évadot megúsztuk tíz elmaradt előadással. Emberi, biológiai csoda, hogy komoly

betegségéből Csujja Imre tökéletesen felépült, és továbbra is társulatunk meghatározó művésze maradhatott.

Itt említem meg, hogy az ideálisnál valamivel kisebb társulatunk miatt színészeink kifejezetten túlterheltek, és mivel sok előadásban játszanak, egy komolyabb betegség szinte bedönti a repertoárt. Ez minden olyan színházban így van, ahol a szereposztások nem kettőzhetőek. Életmódunk pályánk természete miatt nem egészséges; sötét termekben, műfényben töltjük időnk nagy részét, napi terhelésünk csúcspontja az esti-éjszakai órákra esik, idegrendszerünk és fizikumunk erős igénybevétel alatt van, vacak büfékben eszünk ezt-azt, és így tovább. Igyekszünk vigyázni magunkra és egymásra, üzemorvosunk és gégészünk folyamatosan rendelkezésre áll, de nem mondhatom, hogy akár szakmánk egésze, akár csak mi magunk kicsattanó egészségi állapotban volnánk.

Talán érdemes lenne a jövőben a Fenntartóval együtt gondolkodni azon, hogy ez a sportolókéhoz hasonlóan biológiailag meghatározott pálya, a színészeké, – de a táncosoké, énekeseké is – miféle intézményes egészségügyi háttérrel kaphatna, akár Fővárosi segítséggel.

PILLANTÁS A HÍDRÓL

Arthur Miller

Rendezte: Mácsai Pál

Bemutató: 2011. október 8.

A már korábban műsorra tűzött darabot Csujja Imrével a főszerepben (orvosaival történt konzultáció után) pár hónap késéssel bemutathattuk. Fontos volt számunkra, hogy az első pillantásra porosnak látszó lélektani drámát – ami önmagát a szerzői szándék szerint is a görög drámák világából eredezteti – úgy állítsuk színpadra, hogy visszakapjunk valamit abból az újdonságérzésből, amit a darab bemutatójakor, több mint fél évszázaddal ezelőtt keltett. Ezért, természetesen ismét Gáspár Ildikóval, a szöveget a felére rövidítettük, újrafordítottuk, és így – bár hályogkovácsként – visszajutottunk ahhoz a szöveghez, amit Miller a darab eredeti első verziójaként megírt. Később derült ki ugyanis számunkra, hogy a két felvonásos verzió utólagos

betoldások nyomán keletkezett, és maga a szerző sem érezte annyira erősnek, mint a rövidebb változatot. Természetesen mi is egyben játszuk a darabot, és noha én nem gondolom azt, hogy – mint ezt egy rendező kollégám állítja – „legjobb” rendezésem lenne, örömmre szolgál, hogy máig műsoron tarthatjuk.

KÉT NÉNI, HA MEGINDUL

Pierre Notte

Rendezte: Gáspár Ildikó

Bemutató: 2011. október 14.

Évek óta biztattam Gáspár Ildikót, hogy rendezőként is kipróbálja magát, hiszen dramaturgi tevékenysége soha nem merült ki a szövegkezelésben, hanem a munka minden felületén lényegi, egyértelműen színházi észrevételei, sőt, az előadás jellegét meghatározó, koncepcionális meglátásai voltak. Felelősségérzetét jelzi, hogy pressziómnak évekig ellenállt, míg végül egy kis apparátust igénylő anyaggal jelentkezett, amelynek megvalósítása eredeti közelítést, humort, intelligenciát igényel. Helyszínül előcsarnokunkat választotta, ami építészeti adottságai miatt az egész előadás koncepciójának meghatározója. A „Két néni” igazolta, hogy Gáspár Ildikó képes egy próbafolyamat összefogására, meg tud birkózni mindazokkal a sokak szerint „férfias” kihívásokkal, amelyek a színházrendező előtt állnak, és megtette első lépését azon az úton, amelyen meggyőződésem szerint a fontos színházrendezők közé jut majd.

TARELKIN HALÁLA ÉLETE

Alexandrij Szuhovo-Kobilin

Rendezte: Mácsai Pál

Bemutató: 2011. október 28.

Ez a mű az orosz drámatörténetben olyan szerepet játszik, amit a magyar színpadon még nem töltött be, és a mi előadásunk sem tudta oda emelni, ahová Mejerhold híres szeptérvári előadása helyezte az 1920-as évek elején. A gogoli ihletésű vígjáték, amelynek világképe majd csak Kafaéban találja meg párját, előadásunkban – két-

három jelenet kivételével – megmaradt a tisztos színház keretein belül; igaz, hogy ez a két-három jelenet, mint valami titkos ugródeszka, néhány későbbi rendezésem gondolkodásához segített eljutni. Itt mutatkozott be „egyszemélyes zenekarként” Kákonyi Árpád, színházunk zenei vezetője, akinek az előadást végigasszisztáló, ritka muzikalitású, színészilag is telített színpadi jelenlétét azóta több előadásunkban igénybe vesszük. Szerződtetése fontos lépés volt; olyan tehetséget sikerült az Örkény Színház számára megnyernünk, akinek alkotóereje és szakmai odaadása egyaránt irigylésre méltó, és akitől sokat kap a színház és a néző. Az előadás díszlete, Izsák Lili munkája a hazai színpadokon szokatlan hatású, eredeti munka volt, valamint itt mutatkozott be igazi szerepben az Örkény Színházban Vajda Milán, aki édesapja, Vajda László egykori kaposvári szerepét játszotta.

MI TÖRTÉNT, MIUTÁN NÓRA ELHAGYTA A FÉRJÉT, AVAGY A TÁRSASÁGOK TÁMASZAI

Elfriede Jelinek

Rendezte: Zsótér Sándor

Bemutató: 2012. január 7.

Zsótér – folytatva a színházunkkal, ezen belül Kerekes Évával elkezdett munkát – a Nobel-díjas osztrák szerző első magyarországi kőszínházi bemutatóját rendezte. A darab Ibsen Nórájának továbbgondolása, beolttva azokkal a tapasztalatokkal, amelyek az eredeti mű születése óta a téma köré gyűltek. Így a nőkérdés számos XX. századi vetülete, alapvető megoldatlansága, a felmerülő különféle társadalmi indulatok mind megjelennek a drámaszövegben, ami ezáltal intellektuálisan izgalmas, színházilag azonban nehézkes lesz. Az előadás erős képi világa, a nagyon koncentrált színészet és a merészség, amely a szerző és a rendező gondolkodását egyaránt jellemzi, eredeti színházi formát eredményezett. Mint Zsótér előadásai gyakran, ez is hirtelen fogyasztotta el a nézőit, 12 teltház után azonnal fél házak következtek, és a produkció nem is érte meg a 20. előadást. Itt jegyzem meg, hogy ha lenne stúdiónk, talán ma is játszhatnánk, akárcsak az Arturo Uit, a Merlin-t, és sorolhatnám.

PEER GYNT

Henrik Ibsen

Rendezte: Ascher Tamás

Bemutató: 2012. március 17.

A drámairodalom egyik legtöbbet elemzett és játszott művét elővenni mindig kiemelt jelentőségű helyzet: eddigi szakmai eredmények összegzése, vagy nyitás új irányokba, esetleg a kettő együtt. Előadásunkban szerencsésen ért össze több szakmai tényező: az új szöveg, az Örkény Színház unásig variált terének új közelítése, a címszereplő kiválasztása, a rendező világlátása, ami Ibsen csodálatos szövegének egy, a magyarországi Peer Gynt-játszásban kevésbé ismert tartalmát, az iróniát, a szarkazmust a költőiség mellé emelte, így helyezve úgyszólván „eredeti jogaiba” a darabot. Munkatársa itt is Gáspár Ildikó. A mese, az enigmatikus-metafizikus tartalmak, a rendkívül széles társadalmi-történelmi-földrajzi panoráma mind-mind egyfajta színházi metafora volt a tulajdonképp üres színpadon. Koncentrált együttes játék jellemezte az előadást, és egy kortárs, érvényes alakítás, Polgár Csabáé, aki ezzel a szereppel vált vezető színésszé. Az előadás meghívást kapott a 2013. évi POSZT-ra, és több szakmai díjat is hozott a színháznak. Ennél természetesen fontosabb, hogy világossá vált: az együttes alkalmas a „nagy művek” megszólaltatására, az Örkény túl tud lépni a „kamaraszínház”, a kicsi színpad korlátain.

A VIHAR

William Shakespeare

Rendezte: Bagossy László

Bemutató: 2012. május 12.

Újabb klasszikus. A szellem, amely a Peer Gynttel szabadult ki a palackból, láthatóan jól érzi magát színházunk falai közt. Talán a Szentivánéji álom és A vihar az a két Shakespeare-darab, amelyeket bárhogyan lehet – és szokás is – játszani. Bagossy a színház adottságaiból és saját művészi alkatából is következő szemérmes poézissal közelítette a művet, kifejezetten színházi metaforaként, üres színpadon, a színészi jelenlét, a gondolat és a szó erejében bízva, valóban a végsőkig mellőzve a teátrális

díszítményeket. Ebben Gálffi László és Pogány Judit érett színészete, a főiskolások fiatalsága, az egész együttes színészi közhelyeket nélkülöző jelenléte van segítségére. Bagossy látszólag puritán, intellektuálisan gazdag rendezése máig megtartja nézőit, és számos szakmai díjat hozott a színészeknek, a rendezőnek és a színháznak.

MERLIN AVAGY ISTEN, HAZA, CSALÁD

Tankred Dorst

Merlin, avagy a puszta ország című drámája alapján

Rendezte: Polgár Csaba

Bemutató: 2012. június 30.

Az előadás a HOPPart Társulattal együttműködésben jött létre, annak a gondolatnak a jegyében, ami a Fővárosi Önkormányzat pályázatában jelent meg, miszerint a független társulatok tűnjenek fel a kőszínházak színpadain; vagy befogadottként, vagy a két együttes közös munkájában. Mi természetesen az utóbbit választottuk. Ez az elképzelés nem az ördögtől való, és tulajdonképpen sikertelenségét sem az okozza, hogy nincs benne ráció. Két különböző ízlés, munkamódszer, művészi horizont összeeresztése hozhat izgalmas eredményt, ehhez azonban hosszan tartó munkára, elmélyült együttműködésre van szükség, amit az egy-egy alkalomra szerveződő közös projektek nemigen tesznek lehetővé.

Nagyobb probléma, hogy a kőszínházak közönsége nem elég nyitott a függetlenek hangjára (nem mintha általában „független hangról” lehetne beszélni, hiszen ebben a szcénában is számtalan ízlés van jelen), vagyis a 400 személyes nézőtér túl nagy ahhoz, hogy a két világ találkozásának színhelye legyen.

A mi előadásunk is úgy járt, mint több hasonló próbálkozás a fővárosban: rétegsiker volt, külföldi fesztiválon sikerrel szerepelt, ám az Örkény nézői nem voltak rá elég kíváncsiak, ezért 12 előadás után le kellett vennünk a repertoárról. Pedig kiváló alakítások voltak benne, társulatunk tényleg zökkenőmentesen ért össze a HOPPartosokkal; sem stílárius, sem esztétikai hézag nem nyílt a két együttes között. Az előadás díszleteire azonban nincs bontási engedély, így ha egyszer lesz stúdiószínpadunk, újra játszhatjuk majd.

Polgár Csaba először rendezett anyaszínházában, és müncheni munkái után 2015-ben ismét rendez majd.

LILIOMFI

Szigligeti Ede műve alapján írták a Mohácsi-testvérek

Rendezte: Mohácsi János

Bemutató: 2012. október 5.

Egy darab, amelyet mindenki szeret, és mindenki ismerni vél. Elsősorban természetesen Makk Károlynak az 1950-es évek derekán forgatott filmjéből, amely az akkor kötelező ideológiák szajkózása nélkül, a színészi játékörmre és a színes plein airekre támaszkodva forradalmian üde és önfeledt hangulatot árasztott, és báját máig sem veszítette el. Ám – mint a nagy vagy legalább fontos művek esetében mindig – a Liliomfi is tartogat titkokat. Köztudott, hogy Szigligeti 1849-ben, közvetlenül Világos után írta a darabot, és annak ellenére, hogy meséje a korabeli színpadi kliséket követi, néhány ponton és szerepben megjelenik a kor, történelmünk nehéz levegője. Természetes, hogy Mohácsiékat is ez izgatta, azonban továbbgondolták a történetet is; az alakváltások, bujkálások, cselvígjátéki helyzetek szövevénye jóval bonyolultabb, pergőbb, mint az eredeti szövegben. Az előadás nagy siker, három szakmai díjat hozott színházunknak, és még sokáig műsoron tarthatjuk.

Mohácsival olyan nagy formátumú rendező jelent meg nálunk, akire a társulat régóta vágyott, és aki ma már hosszabb távon, folyamatos jelenléttel kötődik hozzánk.

TANGÓ

Sławomir Mrozek

Rendezte: Bagossy László

Bemutató: 2012. december 21.

Bagossy rendezése megjegyzésre érdemes kétarcúságot mutatott. Mi magunk nem voltunk elégedettek az előadással, mert úgy éreztük, radikálisabban kellett volna megközelíteni a darabot, amely a maga idejében forradalmi tett volt, és évtizedekig a

betiltás-engedélyezés sokszor látott táncait lejtették körülötte. Ehhez képest előadásunk közelítése szinte konvencionális, lélektani jellegű volt.

Ám közönségünk rendkívül szerette. Élénken követte a múlt és a jelen mentalitásának ütközését, ismerős problémaként tekintette a modernizmus zsákutcáját, a történelem kerekének visszafordítására tett kísérletek meddőségét, tisztán értette a politikai radikalizálódás veszélyéire vonatkozó figyelmeztetést, és minden Tangó előadásunk után komoly tapssal honorálta, hogy a színpadon saját sorskérdései tükröződnek. A darabot Szandtner Anna szülési szabadsága miatt vettem le a műsorról.

TÓTÉK

Örkény István

Rendezte: Mácsai Pál

Bemutató: 2013. március 9.

Mivel egyszer már kudarcot vallottunk, némi aggodalommal kezdtem a munkát, ám hamar kiderült számomra, hogy az az otthonosságérzet, amit 25 évvel ezelőtt első Örkény-rendezésemkor, a Macskajáték veszprémi előadásakor éreztem, a Tótékkal kapcsolatosan is megjelenik, és támaszkodhatom rá. De támasztéknak, sőt szervezőelvnek ott volt az új színpadi szöveg is, Gáspár Ildikó munkája, amit szívesebben is dicsérek, mint saját rendezésemet. Némiképp meglepő, hogy ez a nagyszerű, új színpadi szöveg nem tűnt fel annyira a szakmának és a kritikának, mint megérdemelné. De ha ez lehangoló is, a szöveg megmarad; egyszer majd észreveszik. Annyi bizonyos, hogy a részletező realizmus minden kellékéről lemondó, pusztán a szövegre és a színészi játékokra építő előadás sikeres, és a játszóknak pályájának emlékezetes pillanata. Noha díjakat vagy magasztaló kritikákat az előadás nem hozott – azért sem, mert a bemutatón annyira izgultunk, hogy az finoman szólva gátolta munkánkat – mégis, a belső megítélésben az előadás közlésmódbeli fordulópont.

Sajnos, általában is igaz, hogy a kritika és a kevéske szaksajtó nem figyel annyira a szövegre, mint kellene. Nem baj, majdnem ezt írtam: nem számít. Ragaszkodni kell a gondos szövegkezeléshez; korábban már előadott magyar műnél minden esetben az eredeti írói szöveg és a meglévő színpadi változatok tisztázásához, és ha szükséges –

márpedig mindig szükséges – új példány készítéséhez, idegen nyelvű műnél mindannyiszor az eredetivel való összevetéshez, ami sokszor új fordítást tesz szükségessé. Ez a munkafázis az átgondolt színpadi megszólalás alapja. Mindenhol kötelezően jelen kellene lennie.

A KÉK ANGYAL AVAGY EGY ZSARNOK VÉGE

Heinrich Mann „Professor Unrat” című regénye nyomán írta Gáspár Ildikó

Rendezte: Gothár Péter

Bemutató: 2013. május 11.

A regényadaptáció nehéz színházi műfaj; ritka köztük az olyan, amelyen nem érződik valamiféle kényszer, és úgy simítja össze a két műnem sajátosságait, hogy az eredmény valóban színszerű. Ebben az előadásban is sok helyszínt, nagy időt, számtalan szereplőt kell összefogni, alkalmanként széttartó szálakat kell színpadi törvények hatálya alá fogni. Adaptációnk, megint Gáspár Ildikó munkája – természetesen szoros összefüggésben Gothár Péter nagy életismeretről tanúskodó rendezésével –, gördülékeny előadást tett lehetővé, szép alakítások is születtek, közönsége is volt, ám az előadás atmoszférája nem lett olyan sűrű, ahogy előzetesen képzeltük. Így, mikor Szandtner Anna gyermekvállalása miatt döntenem kellett, hogy a szerepátvételt forszírozzam, vagy búcsúzzunk el a darabtól, az utóbbit választottam.

MEGGYESKERT

Anton Pavlovics Csehov

Rendezte: Zsótér Sándor

Bemutató: 2013. október 12.

Zsótér harmadik rendezésével ment nálunk a legmesszebb. Vagy csak azért tűnik így, mert Csehovot rendezett? Az ő műveivel kapcsolatban talán olyan erős bennünk a pszichológiai realizmus igénye, hogy minden ettől eltérő próbálkozás tulajdonképp eleve kudarcra van ítélve.

Hosszan lehetne beszélni, vitatkozni ennek okairól. Valóban a szerző nem tűr mást? Vagy a magyarországi nézői konvenció ilyen makacs? Én mindenesetre nagyon

örültem, amikor Zsótér nálunk vállalkozott első Csehov-rendezésére. Optikája olyan eredeti, rendezői formátuma olyan jelentős, hogy még egy esetleges kudarc is több szakmai tanulságot hordoz, mint egy konvencionális előadás tisztes szériája.

A bemutatót nagy szakmai érdeklődés előzte meg, majd kis hümmögés és némi szelíd vita követte. Az előadásnak azonban nem volt elég nézője, de (sajnálom, hogy megint ezt kell írnom), ha lenne stúdiónk, talán ott kifuthatta, elérhette volna azt a formáját, amit megérdemelt. Értékes alakítások születtek a rendező által megkövetelt, nagyon koncentrált színészi jelenlétből. Csak Békés Itala kortalan, emlékezetes Firszt említtem, mint fájdalmas veszteséget, mert az előadást a nagyszínpadon évad végén le kellett vennünk a műsorról.

CSODA ÉS KÓSSZA

Czigány Zoltán

Rendezte: Mácsai Pál

Bemutató: 2013. november 24.

A Sötétben Látó Tündér után elég hosszan kivártunk második gyerekelőadásunkkal. Ennek több oka van. Egyrészt annyira szép anyag, hogy nem akartunk valami gyengébbel előállni, másrészt kicsi és ügyetlen színpadunkon nagyon nehéz napi két előadást lebonyolítani, azaz délelőtt gyerekeknek, este felnőtteknek játszani. Ez a probléma máig fennáll, és amíg csak „A Sötétben Látót” műsoron tarthatjuk, nem is vállalkozhatunk arra, hogy új, komolyabb színpadi apparátust igénylő gyerekdarabbal előálljunk. Így olyan ötletre volt szükségünk, hogy új gyerekelőadásunkat bármelyik díszletünkkel együtt játszassuk, sőt, bármely díszletépítési fázishoz is kapcsolható legyen. Így jutott eszembe, hogy a mindössze nyolc széket és nyolc mikrofont igénylő „élő hangjátékkal” próbálkozzunk. Pár évvel ezelőtt a Magyar Rádióban megrendeztem Czigány Zoltán Csoda és Kóssa című mesesorozatának néhány darabját, ott is társulatunkkal, mégpedig úgy, hogy a nagyon is effektigényes szöveget minden stúdiótechnikai segítség nélkül valósítottuk meg: színészeink adtak ki minden hangot, a szélzúgástól az úrhajóig, a Trabant-pöfögéstől az ajtónyikorgásig. Világos volt, hogy ezt a sok játékkedvet igénylő, örömteli munkát színpadon is meg kellene

ismételni. Most jött el ennek az ideje. Az előadás igazolta reményeinket: gyerekek és szülők egyaránt szeretik, és sikerült megvalósítani fő célunkat, hogy a 7-14 év közöttiek, vagyis a színházi előadásokkal legkevésbé ellátott általános iskolás korosztály is élvezze: már ne tartsa dedósnak, de még ne is unja. Az előadás siker, a VII. Kaposvári Gyermekek- és Ifjúsági Színházi Biennálén díjat is nyert, és várhatóan sokáig műsoron marad.

Ez év, 2013 nyarán az Állami Számvevőszék vizsgálta a Fővárosi Önkormányzat színházait. Az Örkényre nézve kisebb alaki szabálytalanságokat kivéve nem állapítottak meg érdemleges hiányosságot. Megnyugtató a tudat, hogy tudomásom szerint az összes Fővárosi színházban hasonló vizsgálati eredmény született. Ajánlásait tudomásul vettük, és az ezzel járó adminisztrációs korrekciókat, feladatokat elvégeztük.

A KÉPZELT BETEG

Molière úr után, helyett és valahol neki is írták a Mohácsi-testvérek

Rendezte: Mohácsi János

Bemutató: 2013. december 21.

A darab 2008-ban, Pécsen nagy siker volt, és én igazgatóként helyesnek érzem, ha egy, a fővárosban még soha nem játszott drámaszöveg bemutatkozhat Budapesten, akár rendezői ismétlésként. A mi „Képzelt betegünk” nagyon alaposan kivitelezett munka, erős szereposztása van, néhány komoly alakítás is született, az Örkényszínpadon szokatlan látványvilága van, Mohácsiék alaposan megdolgozták a szöveget; mégis, az az ihletettség, amiről az eredeti pécsi előadás híres lett, nincs jelen. Ám az előadásban nézők is, játszóik is megtalálják azt az örömet, amiért számottevő szériára számíthatunk.

HAMLET, DÁN HERCEG

William Shakespeare

Rendezte: Bagossy László

Bemutató: 2014. március 21.

Ha a leghíresebb drámát előveszik, mindig megjelenik a kivételesnek járó extra kíváncsiság, az ünnepinek járó kiemelt figyelem, és tudható, hogy az előadásról mindenkinek véleménye lesz. Holott ez is csak egy színdarab, amire jó tiszta szemmel ránézni, mintha most látnánk először. Bagossy ezt a műveletet végezte el, és olyan előadást rendezett, amelynek minden gesztusa a jelenben és az adott társulatban fogant, hiszen a Hamlet műsorra tűzésének feltétele – sőt, legtöbbször oka –, hogy a társulatban jól kiosztható legyen, és ez nem csak a címszereplőre vonatkozik. Polgár Csaba fontos, nagy formátumú alakítást nyújt; várható, hogy a mai fiatal színháznézők rá fognak majd úgy emlékezni, ahogy az én generációm és az idősebbek a korábbiakra, az előadás pedig – az én megítélésem szerint – valami olyat tesz átélhetővé, mint amit a Globe Színházban érezhettek az első nézők. Nem évszázadok különböző értelmezéseinek súlya alatt nyögő előadás ez, hanem a darab eredeti rétegeit hozza felszínre: az ösztönök mélyvilágát a humor különböző változataival egységben, a létezés barbár abszurditását a gondolkodás törekenységével. Az előadás tere, a tribün, a lelátó, a stadion egyszerre archaikus és jelenkori, és az ott szinte folyamatosan jelen lévő tömeg nemcsak átélhetővé teszi, hanem végletessé fokozza Hamlet egyedüllétét; még sose láttam színpadon olyan magányos embert, mint Polgár Csabát, hallgatva az ordító tömegben. A darab számtalan szálából az előadás az egyén és a közösség ellentétét emeli ki leginkább, de a tétek mindenhol Shakespeare-iek: az egzisztencia alapkérdései. Az előadás működésünk egyik fontos állomása, és nem mellesleg 2014-ben a legjobb rendezésért járó Színikritikus-díjat nyertük el vele.

Ezen a tavaszon sikerült – újabb takarékoskodás után – a próbaterem és az irodák szintjén Kft.-nk számára egy 130 négyzetméteres lakást megvásárolni, ami lehetővé tette, hogy az időközben kinőtt irodákat újabbakkal bővítsük, és az új munkakörök dolgozóit elhelyezzük.

ANYÁM TYÚKJA (1.)

Összeállította: Váradi Szabolcs

Rendezte: Mácsai Pál

Bemutató: 2014. április 11.

Amikor 2008-ban bemutattuk a Nyugat 2008-1908 című előadásunkat, sejtettük, hogy nem ez lesz az egyetlen, tartósan repertoárra kerülő verses összeállításunk. A társulatban több olyan művész van, aki szeret és tud is verset mondani, és azokat, akik ódzkodnak ettől, az elmúlt 13 év alatt – hol kedvesen, hol konokul – sikerült meggyőzőnöm arról, hogy van keresnivalójuk a műfajban. Konkrétan az Anyám tyúkja ötlete úgy született, hogy Csunderlik Zita, színházunk akkori művészeti titkára egyszer elmesélte nekem, milyen jólesett hallania valahol néhány jól ismert alapverset, és hogy szerinte az Örkényben is jól esne a nézőknek. A színházigazgató az őt megtaláló ötletekkel hol egyetért, hol nem. Most igen; egyáltalán nem baj, ha nem mindent mi találunk ki. Világos, hogy érdemes azt a versantológiát – amely mindannyiunk fejében él, ami megszabja viszonyunkat nyelvünkhöz és irodalmunkhoz, így gondolkodásunkhoz és, ne kerteljünk, magyarságunkhoz – újra és újra elővenni: vajon mi jut róla eszünkbe. Váradi Szabolcs vállalkozott az anyag összeállítására, amely természetesen majd' tízszer annyi lett, mint amennyi az előadásba befért, ezért innen én válogattam tovább. Az előadást sokat próbáltuk, összességében többet, mint egy színdarabot szoktunk, és fogadtatása minket is meglepett. Jelenleg az Anyám tyúkja jegyei fogynak el leghamarabb a pénztárban, és előfordult, hogy a közönség állva tapsolt nekünk. Biztos, hogy számos hatás működik itt össze – a *déjà vu*, a megszokottól eltérő versértelmezések –, de azt hiszem, másról is szó van. Egy világnézetileg kettéhasadt országban van valami, amiben egyet lehet érteni. Nem hiszem, hogy van olyan fideszes vagy szocialista, kereszténydemokrata vagy liberális, aki ne értene egyet abban, hogy ezek a versek remekművek, és abban, hogy jó azok közé tartozni, akik értik őket, mert beszélnek a nyelvet. De ha nem arról van szó, hogy a „napi kocsma” fölött mégiscsak van bennünk valami közös, hanem csak arról, hogy jó lenne, ha lenne, már az is színházi gesztus, és az is valami.

STUART MÁRIA

Friedrich Schiller

Rendezte: Gáspár Ildikó

Bemutató: 2014. május 17.

Noha nem először rendezett, Gáspár Ildikó Stuart-rendezése mégis bemutatkozásnak tekinthető; korábbi munkái az irodalmi anyag súlyát tekintve szinte csak etűdök a német klasszikuséhoz képest. Talán elég lenne annyit írni az előadásról, hogy ritkaság, ha egy nagyszínpadon debütáló rendező munkája máris több kritikudíjat nyer el – a közönség érdeklődésével együtt –, de szeretném ezt bővebben kifejteni. Az előadás támasztéka először is a schillerihez hűséges, mégis új szöveg tisztasága és érthetősége, aztán az egyszerűségében is sokat tudó, érett vizualitású díszlet, amely térhasználati és optikai játékaival képes a mi kis színpadunkon is váratlan látványokat létrehozni, és alkalmas arra, hogy a nem láthatót, a két főszereplő gondolatait, a másik királynővel való folyamatos belső harcát láthatóvá tegye, vagyis hogy Stuart Mária szinte folyamatosan jelen legyen Erzsébet terében, akkor is, amikor valójában távol vannak egymástól. Meghatározó a szereposztás merészsége, nem csak azért, mert alkalmanként férfiszerepet is nők játszanak, nem is csak azért, mert az előadás egy néma, álomszerű alak jelenlétével teátralizál pszichológiai tartalmakat, hanem azért is, mert a két főszereplő azonos életkorú, rangú, szexusú, esélyű – és így a dráma kimenete, krimiszerű harca nyitottabb, a nézői szimpátia belső mozgása bonyolultabb, mint az megszokott. Az előadásban tisztán megjelenik a groteszk, ez a romantikában csak rejtetten, mai optikával felfedezhető elem. A 2014/2015-ös évadtól Erzsébet szerepét Szandtner Anna gyermekvállalása miatt Sárosdi Lilla játssza. Az előadás átgondoltsága, minősége (és sikere) miatt Gáspár Ildikót új rendezésre kértem fel a következő évadban.

Ezen a tavaszon zajlott a végül elhalasztott bejárati korszerűsítés kiviteli terveztetésének közbeszerzési eljárása. Ennek részletei a „**Fejlesztési tervek**” fejezetben olvashatók.

E FÖLD BEFOGAD AVAGY SZÁMODRA HELY

Kovács Márton – Mohácsi testvérek

Rendezte: Mohácsi János

Bemutató: 2014. október 3.

Mohácsi harmadik rendezése eredeti mű, vagyis nem átírat vagy repríz. Ez az én kérésem volt; a témát a Mohácsi-fivérek vetették fel, és azonnal, örömmel mondtam igent. Nem pusztán azért, mert a vészkorszak 70. évfordulója van, vagy mert a műltfeldolgozás folyamatában a színháznak kiemelt szerepe, komolyan vehető feladata lehet, hanem azért is, mert ami Kamenyec-Podolszkijban történt, az lappangó, a közös emlékezetből hiányzó, de lényegi és nagyon tanulságos fejezete annak a folyamatnak, ami a holokauszthoz vezet majd, de jóval korábban kezdődik, és egyes elemeiben máig tart. Az előadás a Mohácsi-fivérek XX. századi történelmünkhöz, közös dolgainkhoz hozzászóló munkáinak sorát folytatja; minőségében méltó a Csak egy szög és az Egyszer élünk című korábbi darabjaikhoz. A kritikák – egy kivétellel – megértik az alkotók felelősségérzetét, és kiemelik az előadás kivételes minőségét. A darab lényegében rekviem, de nem pusztán az eltűntekért, hanem a tiszta, őszinte gondolkodásért, a konzekvens, egyenes magatartásért; egy olyan világért, ahol a gondolkodás és a cselekvés nem torzul, ahol senkinek nem kell félnie, és amely világot rövid szakaszokon kívül annyira nélkülözünk az elmúlt 100 esztendőben. Sötét témája és fájdalmas szókimondása ellenére az előadás siker, nemcsak a kritika, hanem nézőink körében is, és abban bizhatunk, hogy sokáig műsoron marad.

ÜBÜ KIRÁLY, VAGY A LENGYELEK

Alfred Jarry

Rendezte: Mácsai Pál

Bemutató: 2014. október 16.

A Szentendrei Teátrummal együttműködésben létrejött előadás kiválasztásakor sok mindenre kellett tekintettel lennem; arra, hogy a darab úgy töltsen be a nyáresti kívánalmakat, hogy az ne jelentsen műfaji vagy esztétikai kompromisszumot, valamint hogy saját műsorunkba is illeszkedjen. Az Übü király jó választásnak bizonyult, azért

is, mert idén lehetett szakmai gyakorlatra elhívni a Színház- és Filmművészeti Egyetem negyedéves osztályát, és miután a diákszínházi ihletettséű darab rengeteg szereplőt vonultat fel (köztük a teljes orosz és lengyel hadsereget), jelenlétük nélkülözhetetlen volt. Legalább ilyen fontos, hogy évek óta vártam az ideális helyzetet ahhoz, hogy Kerekes Éva és Csujá Imre Übü mamát és Übü papát eljátszhassa. Most úgy tűnik, az előadás hosszan műsoron marad; nemcsak kritikái lelkesek, de teltházzal is megy.

A bemutató után fejeztük be az új lakás átalakítását. A megnövekedett gazdasági iroda, az újonnan létrehozott gondnoki álláshoz szükséges szoba és az IRAM program bonyolításának helyigénye kiszorította régi helyéről a dramaturgiát, a művészeti titkárt és a műszaki vezetőt, így számukra alakítottunk ki új irodákat, illetve a zenei vezető is kapott egy kuckót, aki eddig a társalgó sarkában dolgozott. Én magam is felköltöztem a társalgó melletti kis irodámból egy nagyobbba, ahol tárgyalni is tudunk; régi szobám a titkárságé lett. Az új helyen az IRAM is kapott egy szobát, amely a rendes foglalkozásokhoz kicsi, de pár diák befér, ha nagyon muszáj.

Ezen az őszön – megint saját forrásból – Kft.-nk megvásárolta a Madách tér 5. számú házban az öltözőinkkel falszomszédos 90 négyzetméteres lakást is. Ezt összenyitva jelenlegi folyosónkkal új öltözőket alakítunk majd ki – ma az egyetlen női öltöző 16 négyzetméteren hatan, a nagyobbik férfi öltöző 16 négyzetméteren heten öltöznek –, továbbá kialakítunk majd egy használható fodrászatot is, lévén, hogy a jelenlegi fodrászatunk 6 négyzetméteres, két pultja van, ám egyes előadásokon tizenheten vagyunk jelen.

Látható, hogy színházunk bővül. Ez a dinamika jót jelent. Megnyugtató, ha az emberre bízott közintézmény gyarapszik, de ennél fontosabb, hogy mindez az Örkény Színház vitalitását mutatja. Ez az építészeti szempontból kis kamaraszínház 2001 óta nagyszínházi igénnyel dolgozik, és még nem állhatunk meg területének növelésében, hiszen például az asszisztensek, ügyelők, sűgők és a vendégrendezők ma egy 5 négyzetméteres helyiségen osztoznak nyolcan. Kulisszajáráskor visszatérő elem a nézők gulliveri hüledezése az Örkény Színház hátsó traktusának Lilliputjában: annyi

négyzetmétert sajnos nem fogunk tudni soha vásárolni, hogy ez alapvetően megváltozzon. Minden lakóházba szorult színház ezzel a problémával küzd; nagy öröm, hogy jegybevételeink folyamatos növekedése miatt van mit visszaforgatni az épületre, munkakörülményeink javítására.

Ez elmúlt öt évünk munkájának rövid krónikája.

TÁRSULAT

Az Örkény Színház legfőbb értéke. Ide tartozni feladatot jelent, és művészeink ezt komolyan is veszik. Nem pusztán arról van szó, hogy valamivel többet próbálunk a szokásosnál, vagy hogy bemutatóink után megbeszéléssel vagy javító próbával tovább dolgozunk előadásainkon, hanem arról, hogy a tagok nincsenek „békén hagyva”: folyamatos a törekvésünk arra, hogy színészetük újabb és újabb felületeit találják meg, és arra, hogy ne koptassák túl a régieket. Az ilyen processzus a színész számára egyrészt kényelmetlen, mert érett művészeket is arra kényszerít, hogy új terepekre merészkedjenek, másrészt nélkülözhetetlen, mert megóv a megrekedéstől, vagyis a modorosságtól.

Ezt a gyakorlatot visszaigazolja, hogy társulatunkban igen kevés a mozgás, tizenhárom év alatt mindössze hárman mentek el tőlünk – döntésük idején mindhárman harminc év alattiak –, akik vagy az Örkény munkáját, látókörét nem érezték elég korszerűnek, ezért máshol vélték megtalálni szakmai útjukat, vagy csak nem voltak megelégedve azzal, ahogyan mi láttuk őket, vagyis a szerepekkel, amelyeket kaptak.

Két további veszteség érte a társulatot a most záruló igazgatói ciklus során. Egy kollégánkat fegyelmi okból nekem kellett elküldenem, legfájdalmasabban azonban Végvári Tamás halála érintett bennünket, akinek színésze, társulatformáló habitusa, igényessége és humora egyaránt hiányzik, és azt a szerepköri űrt sem sikerült hiánytalanul betöltenünk, amit maga után hagyott.

A ciklusban hozzánk szerződött Epres Attila, Ficza István, Nagy Zsolt, Vajda Milán és Znamenák István.

Társulatunk tagjai a 2014/2015. évadban

Bíró Kriszta	Csuja Imre
Für Anikó	Debreczeny Csaba
Hámori Gabriella	Epres Attila
Kerekes Éva	Ficza István
Kerekes Viktória	Gálffi László
Pogány Judit	Mácsai Pál
Szandtner Anna	Máthé Zsolt
Takács Nóra Diána	Nagy Zsolt
	Polgár Csaba
	Vajda Milán
	Znamenák István

A társulat továbbépítését fiatal művészek foglalkoztatásával csak a stúdiószínpaddal összefüggésben tervezhetem, holott több fiatal, ma még egyetemi hallgató színész bevonása, később szerződtetése időszerű.

Nem csak a színészek jelenléte, művészi alkotóereje működteti az alkotófolyamatokat, az előadást és a színházat magát. Ezért természetesen társulati tagként említem **Bagossy Lászlót**, akinek szemlélete, munkája és folyamatos jelenléte alapvető az Örkény Színházban. Elég megnézni fontos előadásaink listáját ahhoz, hogy lássuk, Bagossy az egyik, akinek munkája miatt az Örkény Színház az, ami; és hogy lássuk, itt egy rendezői, művészi alkat, gondolkodásmód, és egy társulat ritka szerencsés találkozásáról van szó, amelyben a hosszú távú együttműködés sem hoz fáradást. Fontos volt a színháznak, amikor tíz év után leszerződött hozzánk, amivel mintegy kimondódott, hogy ez a jelentős rendező az Örkényt tekinti szakmai otthonának.

Ugyanígy társulati tagként említem **Gáspár Ildikót**, aki szintén az Örkény egyik pillére. Gondolkodása, szakmai optikája és tudása nélkülözhetetlen, nemcsak szövegeink gondozása terén, vagy eredetileg nem színpadi szövegek színre

alkalmazásában, hanem az előadások megvalósulásának folyamatában is, ahol aktív alkotótárs, szigorú és megbízható kontroll.

Színházunk feladatának tartom, hogy a jelentékeny tehetséget mutató munkatársak házon belül bejárassák szakmai útjukat, kiteljesíthessék pályájukat, azaz helyzetbe kerülhessenek. **Polgár Csabára**, – aki a HOPPart társulatnál tette meg első lépéseit rendezőként, majd a müncheni Volkstheater-ben lett visszatérő vendégrendező – nem csak színészként számítok az Örkényben, hanem rendezőként, és az alapvető koncepcionális kérdéseket megvitató művészeti tanács tagjaként is. Ebben Bagossy László, Gáspár Ildikó, Polgár Csaba, Ari-Nagy Barbara és én magam veszünk részt. Hasonlóképp fontos számunkra, hogy Gáspár Ildikó a szorosán vett dramaturgi munkától ellépve egyre inkább rendezőként van jelen a színházban.

Műsorfüzeteink javát mindeddig szintén ő szerkesztette, ő az egész sorozat felelős szerkesztője.

Megemlítem, hogy a műsorfüzetekkel kis apparátusunkhoz mérten igen sok munka van, és ezek a tizenhat-húsz oldalas kiadványok legtöbbször ugyan nullszaldósak, de egyszer-egyszer nem hozzák vissza a rájuk fordított költséget. Nem baj. Fenn kell tartanunk, ki kell elégítenünk azoknak a nézőknek az érdeklődését, akik a színházi élményen túl kíváncsiak munkánk irodalmi, kultúr- és színháztörténeti összefüggései iránt. Többek közt e munkát is veszi át tőle 2014 novemberétől társulati tagként **Ari-Nagy Barbara** dramaturg, akivel én magam is több alkalommal eredményesen dolgoztam együtt, és akit ízlése, szakmai biztonsága alkalmassá tesz, hogy az Örkény társulatába illeszkedjen. Társulati tagként említem végül **Kákonyi Árpád** zenei vezetőnkét, aki nem csak minden műfajban otthonos zeneszerzőként, zongoristaként vagy korrepetitorként nélkülözhetetlen, hanem színészként is akadály nélkül épül a többiek közé, ha a darab azt kívánja. Ízlésével és személyiségével pár évad alatt egyik legfontosabb, mindenki által szeretett alkotótársunkká vált.

Noha hivatalosan nem társulati tag, itt érzem illőnek **Izsák Lili** tervezőt megemlíteni, aki olyan szorosán kötődik az Örkény Színházhoz, hogy legtöbbször több produkcióban is közreműködik egy-egy évadban; ízlése, látásmódja meghatározó.

A SZÍNHÁZ ÉS KÖZÖNSÉGÉNEK VISZONYÁRÓL, A VÁLTOZTATÁS ESETLEGES IRÁNYÁRÓL

A pályázati kiírás e pontját valójában 2000-ben tudtam volna izgalmasan kifejteni. Akkor még előttünk állt a repertoárváltás, s ezzel együtt a közönségcsere izgalmas folyamata. Mára ez lezárult, amennyire csak lehetséges: színházunknak kialakult, hűséges közönsége van, amelyben annyi a változás, amennyi az élet természetes menetéből következik. Iskoláik végeztével a munkába lépők gyakran elmaradnak, a gyerekeiket felnevelt nézők visszatérnek, bő évtized alatt egy új generáció is felnő, és a természet rendje szerint egyre több nézőnk van, akiket haláluk miatt veszítünk el.

Megalakulásunk idején megmaradásunk kulcsa volt, hogy a rendelkezésünkre álló három év alatt sikerül-e meggyőzni a Madách Kamara nézőit arról, hogy az új repertoár sem fáj. Talán jó pillanatban láttunk hozzá, talán szerencsénk is volt, még az is lehet, hogy jól csináltuk, de méréseink szerint a nagyon népszerű Madách Kamara közönségének legalább fele máig megmaradt, azaz körülbelül 50% az új néző. Ebben a fokozatosságnak volt kulcsszerepe: akkor vettünk le egy-egy régi darabot, amikor bemutattunk egy újat, így a nézőknek volt ideje hozzászokni az új tematikához és színpadi fogalmazásmódokhoz.

Utoljára öt évvel ezelőtt mértünk. Most, azaz 2015 februárjától egészen 2018-ig tartó alapos felmérést rendeltünk meg, amely a nézőtér összetételét kutatja. Korra, nemre, végzettségre, lakhelyre, családi állapotra, foglalkozásra kérdezzük, és várhatóan jobban fogjuk tudni azt is, hogy honnan értesült az előadásról, hányszor jár hozzánk, hova jár még színházba, honnan tájékozódik általában, olvas-e még egyáltalán nyomtatott sajtót, mi hozta hozzánk, mit tart az Örkény Színház erényének, mivel elégedetlen, és így tovább.

Itt említem meg, hogy időszerű lenne valóban elvégezni színházaival kapcsolatban azt az átfogó kutatást, amiről régóta szó van, és amit csak a Főváros képes finanszírozni. Biztos vagyok benne, hogy a legtöbb színházvezető örömmel és kíváncsian adna szempontokat ehhez a nagy munkához.

Visszatérve az Örkényhez: nem kétséges, hogy közönségünk javarészt értelmiségi, legalább fele részben diplomás és mintegy 25-30 %-ban középiskolás, illetve egyetemista.

Nézettségünk egyébként az utóbbi 13 évben folyamatosan javult: a kezdeti körülbelül 83%-ról a 2013/2014-es évadra érte el a 99,3 %-ot, úgyszólván beléptünk a 100-ba.

A közönség összetételén, nézőinkkel való viszonyunkon tehát lényegében nem tervezek változtatni, azt azonban feladatommak tartom, hogy megtartsuk és erősítsük bizalmukat és kíváncsiságukat.

MARKETING, PR, BELSŐ-KÜLSŐ KOMMUNIKÁCIÓS STRATÉGIAI ELKÉPZELÉSEK

Belső kommunikációs „stratégiáról” nem adhatok számot, az Örkény Színház még mindig kicsi, családias hely, és a belső párbeszédhez nem is fogalmazunk meg stratégiát; tömören azt mondhatom, hogy mindenki tegeződik. Együttélésünk harmonikus: a másik személyének és munkájának megbecsülésén alapszik, és azon, hogy megtiszteljük egymást azzal, hogy nem hallgatjuk el véleményünket. Az egymással való őszinteség egyébként nem magától értődő; pár évbe tellett, amíg létrejött a bizalomnak az a légköre, ahol már nem kell felesleges köröket futni.

A **külső** kommunikáció valóban komoly kérdés. Erről előljáróban azt mondhatom, hogy e téren is hasznos őszintének lenni, és felnőttek tekinteni a „fogyasztót”. Az Örkény Színház mindig ügyelt arra, hogy lemondva a marketing bevett hangneméről, soha ne használja produkciójával kapcsolatban a „páratlan, fantasztikus, egyedülálló” jelzőket és szinonimáikat.

Marketingkommunikációnk **nyomtatott** részének nívója valamivel a fénymásolt plakátokat ragasztó amatőrök éjszakai módszerei fölött és mélyen a szakszerű szint alatt van. Ez ugyanis pénzkérdés. Nyomtatott felületekre mindössze büdzsénk 1-2%-át fordíthatjuk, amiből néhány **újsághirdetésre**, némi **bannerezésre**, egy-egy kegyelemcímlapra, olcsósított **metrómatricára**, a szokásos **szórólapokra**, valamint a nyomtatott **havi műsorra** telik. Szerencse, hogy társulatunk népszerű, ezért sok interjú készül velünk, és természetesen felülünk ezek farvizére, beszélünk a színházról, ahol csak lehet. Ezért néha úgy tűnik, hogy szó van rólunk.

Mindennek ellenére – vagy inkább éppen ezért – ragaszkodunk hozzá, hogy minden előadásunkhoz egyedi **grafikai arculat** tartozzon; e nélkül nem volt és nem is lesz bemutatónk. Az önbecsülés minimuma, hogy egy művészi műhely ne ezen spóroljon. Nem kidobott pénz, hiszen az arculat nagyon is megjelenik a **műsorfüzeteken**, amelyeknek meglétéhez szintén ragaszkodunk, illetve az **online felületeken**, amelyekkel – viszonylag kevésbé drágák lévén – már jobban is állunk.

Szakembert célzottan csak erre a munkára itt sem vehetünk fel, az ebben a szférában dolgozók kinevetnének minket fizetésajánlatainkkal; így színházi titkáraink foglalkoznak a megjelenésekkel, nagy ambícióval, odaadóan, és a lehetőségekhez mértén hatékonyan.

Viszonylag mutató **honlapunk** és nagyon sokak által használt **Facebook- profilunk** fenntartására és folyamatos frissítésére különösen odafigyelünk, és ettől az évadtól minden új bemutatónkhoz **trailert** is készítünk.

Minden netes felület fejlesztése folyamatosan időszerű: legközelebb a **honlap mobilverzióját** készítetjük el.

Nemcsak jegyeladási, hanem marketingszempontról is fontos elem **öt jegypultunk** megléte a főváros különböző bevásárlóközpontjaiban. Ezt, ha nem mi találtuk is ki, de mi fejlesztettük először láncná. Nem olcsó mulatság, ám a pultok szépen eltartják magukat, és jegyeink 10-15%-a itt talál gazdára, mégpedig olyan nézők körében, akik egyébként nem jönnének: ez tartom a legfontosabb eredménynek, ezért is említem a marketingelemek között.

Van marketinghatása a **nyílt próba** intézményének is, amit viszont tényleg mi kezdtünk el, és azóta szinte mindenütt bevezették.

Pártoló tagságunk ragaszkodó, létszámuk évek óta konstans. Mintegy 300-an vannak. Ennek növelését nem tervezem: csak akkor lehetne nagyobb a pártolók köre, ha külön foglalkozna vele valaki a közönségszervezési irodán. Erre jelenleg nem futja.

Közönségszervezési irodánk, amellyel kapcsolatban korábbi pályázatomban még javítanivalókról számoltam be, az elmúlt öt évben Endrédi Krisztina vezetésével kiválóan működik; biztos, hogy a teltházakban az ő munkájuk is jelentékeny szerepet játszik.

Hatásos marketingelem az **Örkény-kert** rendezvénye, amit már négy alkalommal tartottunk meg az évad legelején. Ez az egész napos utcai kiköltözés mára a kerületnek, a környéknek és a társulatnak is szívügye. Erre az alkalomra készül el

mindig **évados kiadványunk**, ami a műsorról szóló információt személyes hangú szövegekkel keveri, és ezért népszerűbb, mintha nem tenné meg ezt a fél lépést a bulvár felé.

Itt említem meg, hogy a Fenntartó tehetne többet színházai közterületi jelenléteért. Óriásplakátunk, rádiós vagy televíziós reklámmegjelenésünk elképzelhetetlen, ezért a Fővárosban az utcákon nem vagyunk jelen. Alig két-három nagy nézőterű, nagy apparátusú színház engedheti meg magának, hogy időnként a saját környékén álló hirdetőoszlopokon látszódjon, meg persze az Operaház, az Operett, a Nemzeti vagy a MüPA.

Jó lenne, ha a Főváros segíteni tudna azon intézményeinek, amelyek közé mi is tartozunk; főleg plakáthelyekkel, ingyenes felületekkel tehetne azért, hogy színházai ne csak tele legyenek, de érzetben is betöltsék azt a jelentékeny szerepet a fővárosiak szemében, amelyre érdemesek.

AZ ALKOTÓTÁRSÁK/EGYÜTTMŰKÖDŐ SZAKMAI PARTNEREK FELSOROLÁSA

Szaktánk jellegéből adódóan az Örkeny Színház folyamatos és szoros kapcsolatban áll a társművészetekkel, elsősorban természetesen az irodalom, a zene, a vizuális művészetek és a tánc területén.

Szoros, természetes kapcsolatunk van a **Színház- és Filmművészeti Egyetemmel**, ahonnan az elmúlt 13 évben számos növendék töltötte nálunk – részben vagy egészben – szakmai gyakorlatát, és szerezte meg első, a színházi praxisban nyerhető tapasztalatait.

Társulaton kívüli alkotótársaink sora igen széles. A teljesség igénye nélkül a rendezők közül mindazok, akiket beszámolómban megemlítettem, hangot találtak velünk, így semmi esetre sem kizárt, hogy a jövőben újra felkérem őket. Elsősorban természetesen azokra számítok, akiket a „HOSSZABB TÁVÚ MŰVÉSZI KONCEPCIÓ, SZAKMAI ELKÉPZELÉSEK” fejezetben megnevezek.

Itt említem meg, hogy a társulatban színészeink közül többekben erős rendezői ambíciók, sőt bizonyított, megvalósult rendezői pályák is vannak. Stúdióink létrejöttével ők is szerephez jutnának. Az országban tapasztalható rendezőhiány tehát munkánkat nem lehetetleníti el, de hatását érezteti. Az, hogy egyes fővárosi színházak között nem tiszta a művészi rivalizálás, azaz a rendezők kötődése nem kizárólagos, nem a legideálisabb helyzet. Én magam is rendszeresen meghívom a Katona József Színház két rendezőjét, és mások is hívnak tőlünk rendezőt. Ezt senki nem teszi igazán tiszta lelkiismerettel, de az oka egyszerű: ők a legjobbak, és kevesen vannak.

A **látvány- és jelmeztervezők** közül rendszeresen dolgozik nálunk vendégként Ambrus Mária, Benedek Mari, Ignjatovic Kristina, Khell Csörsz, Khell Zsolt, Nagy Fruzsina, Remete Kriszta, Szakács Györgyi, a **zeneszerzők** közül Horváth Károly, Kovács Márton, Lázár Zsigmond, Matkó Tamás; rendszeres vendégek **színészként** Baksa Imre, Gyabronka József, Némedi Árpád, Töröcsik Franciska, és **énekesként** Murányi Márta és Szathmáry Judit.

A következőkben együttműködésre készülünk továbbá a **Budapest Bábszínházzal**, színészeket és bábokat egyaránt felvonultató produkció keretében, amit az Örkény Színházban tervezünk bemutatni.

Újra együttműködő partnerünk lesz a következő évadban a **Szentendrei Teátrum** is; bízom benne, hogy ez a kapcsolat hosszabb távon megmarad.

BELFÖLDI ÉS KÜLFÖLDI SZAKMAI KAPCSOLATOK, EGYÜTTMŰKÖDÉSEK TERVEZETE

Ambíciónk, hogy részt vegyünk a nemzetközi színházi életben. Ehhez sok tényező kell, amelyek között egy lényegi van: a jó előadás. Ha előadásaink megütik a szükséges színvonalat, akkor érdekesek leszünk határainkon túl is.

Az itthon szervezett showcase-ek gyakran vesznek programjukba örkényes előadást. Japán turnénk is ennek eredménye volt 2012 őszén. Ám nemcsak a külföldi, hanem a belföldi utazásokat is megnehezíti, gyakorlatilag ellehetetleníti az a bevételkényszer, amely itthon nehezedik a színházra. Ha máshol játszunk, akkor nem játszhatunk itthon, azaz nincs bevétel és nincs TAO, ezért minden vendégszínházunk költségvetésénél arra kényszerülünk, hogy a meghívó félre terheljük az itthon elmaradt bevételeket, így aztán mindenkinek hamar elmegy a kedve tőlünk.

Belföldön ez a helyzet különösen kártékony, mert megágyaz az utazószínházak híg műsorának terítéséhez, és rontja a saját színházzal nem rendelkező városok komoly előadásokkal történő ellátását. Pár évvel ezelőtt még szoros, rendszeres kapcsolatunk volt a dunaújvárosi Bartók Béla Kamaraszínházzal, Salgótarjással, Szombathellyel; évi 5-8 előadást játszottunk vidéken. Mára ennek vége. Ez nem rajtunk múlik, szívesen utaznánk többet. Sokat nyújthatna egy olyan pályázati lehetőség, amelynek segítségével nem alkalmi, hanem rendszeres együttműködést lehetne kiépíteni magyar városok és fővárosi színházak között. Mindennek tükrében különösen megbecsüljük együttműködésünket a Szentendrei Teátrummal és a Petőfi Irodalmi Múzeummal.

Ezen a helyzeten is segítene, ha lenne stúdiónk, ott ugyanis nem annyira fájó a bevételkiesés, és így azokat az előadásokat talán simábban utaztathatnánk.

A NÉVADÓ IRODALMI ÉS SZEMÉLYES EMLÉKEZETÉNEK FENNTARTÁSA, VALAMINT TÖBB KIEMELKEDŐ KULTÚRTÖRTÉNETI JELENTŐSÉGŰ SZEMÉLYISÉG ÉLETMŰVÉNEK BEMUTATÁSA

Színházunkat azért Örkény Istvánról neveztük el, mert hagyomány, hogy a színházak – kiemelkedő jelentőségű drámaírók iránti tiszteletük jeléül – felveszik a szerzők nevét. Örkény István a XX. század második felének nemcsak legtöbbit játszott magyar színpadi szerzője, hanem gondolkodása és dramaturgiai újításai meghatározó fordulatot hoztak a hazai színpadokon, és nemzetközi sikere is elvitathatatlan.

Mi ezzel együtt természetesen csak akkor állítunk színpadra Örkény-művet, ha annak jelenidejű okát látjuk: jelenleg 2 darabja van műsoron (**Macskajáték**, **Tóték**) és a repertoár része az életét saját szavaival bemutató „**Azt meséld el Pista**” is.

„**Nézzünk bizakodva a jövőbe**” című felolvasóestünk, ahol Egyperceseit adtuk elő, már nincs műsoron, mégis minden évben megtaláljuk az apropót, hogy előadhassuk.

A szerző emlékezetének fenntartását szolgálta az az ötletünk, hogy a **Színház előtti árkádot** úgynevezett „ránevezéssel” Örkény Istvánról nevezzük el, amihez a kerület és a Főváros is szívesen csatlakozott, így születésének 100. évfordulóján, 2012-ben megtarthattuk a névadó ceremóniát.

Örkény emlékezetének fenntartásához, recepciójának aktualizálásához hozzátartoznak azok a beszélgetések, amelyeket a Színházban tartottunk, és én magam természetesen rendszeresen részt veszek hasonló fórumokon.

Újabb darabjának műsorra tűzését a közeli jövőben nem tervezzük, de távlati céljaink között két művének (Pisti a vérzivatarban, Kulcskeresők) színpadra állítása is szerepel.

Legfontosabbnak a szerző szellemiségének hatását tartom, ami repertoárunk egészén érezhetően nyomot hagy. Itt az alaposan megmunkált szövegre, az iróniára való képességre, a groteszk gondolkodás komolyan vételére, az üres ünnepélyesség kerülésére gondolok, és arra, hogy minden jó nevetésben jelen van a fájdalom, és minden tragédiában szükségszerűen megjelenik az élet elviselhetőségének egyik legfontosabb eleme, a humor.

A MAGYAR KÖLTÉSZETI HAGYOMÁNY SZÍNPADI MEGSZÓLALTATÁSA

Irodalmi műsoraink, estjeink sorozata

Talán vannak korok, amikor ez nem színházi feladat. Ma az. Intenzíven romlik általános műveltségünk; olyan közmegegyezéssel, korábban nélkülözhetetlen alapok tűnnek el közös tudásunk alól, amelyeknek megőrzését, legalább fontosságuk tudatának fenntartását, az irántuk való érdeklődés felkeltését feladatunknak tartom, mégpedig egyszerűen azért, mert a színház általában – társulatunk konkrétan – alkalmas erre. **Máig hét ilyen előadást vagy estet tűztünk műsorra**, és a sorozatot a jövőben is folytatni fogjuk. Elsőként az **Anyám tyúkjá 2.** következik majd, de hogy mikor, azt nem tudom megjósolni, mert az Anyám tyúkjá 1. még közel sem futotta ki saját szériáját.

AZ ÖRKÉNY SZÍNHÁZ ÍRÓMŰHELYE

2014. januárban az Örkény Színházban Gáspár Ildikó vezetésével írói műhely jött létre, melynek célja, hogy fiatal szerzőket színházi szövegek alkotására ösztönözzön. A műhely tagjaival szabadon választott témákat dolgozunk fel, és két-három hetes időközökkel tartott találkozóink során az elkészült szövegeket közösen megvitatjuk.

A műhely elsődleges célja az, hogy az írók megismerjék, megértsék, hogy mitől válhat egy szöveg színházi szöveggé, valamint hogy nem konvencionális dramaturgiai formák megismerése, sőt megteremtése révén személyes módon tudjanak a színház nyelvén (is) megszólalni. A továbbiakban szeretnénk – a műhelymunkába a társulata tagjait is bevonva – a létrejött fragmentumokat, jeleneteket gyakorlatban is kipróbálni, majd a tapasztalatok alapján az írásokat továbbfejleszteni. Tervünk, hogy az így létrejött szövegekből felolvasószínház, majd előadás szülessen.

Az íróműhely tagjai: Ari-Nagy Barbara, Bartók Imre, Gáspár Ildikó, Mikó Csaba, Nemes Z. Márió, Neudold Júlia, Závada Péter.

HOSSZABB TÁVÚ MŰVÉSZI KONCEPCIÓ, SZAKMAI ELKÉPZELÉSEK

Pályázatomban részletesen foglalkozom a mögöttünk álló 5 évvel, nem pusztán a kiírás igénye miatt, hanem azért is, mert ott rajzolódik ki az irány, amerre a jövőben haladhatunk. Kudarcaink éppoly fontosak, mint sikereink; megismert zsákutcába nem fordulunk többé, de megpróbáljuk tetten érni, megragadni, és fejleszteni azt, ami jó.

Visszaolvasva 2000 és 2010 között írt pályázataimat, némiképp szorongva látom, hogy terveim megvalósultak. Helyzetünkből rég eltűnt az „ahhoz képest”. Fejlődésünkhöz már nem egy kétes állapotú színházat, hanem önmagunkat kell meghaladnunk. Ez nehezebb, mint egy reformot ízlésünk szerint végigvinni. Jövők természetesen az előző évek munkájának folytatása, de mert az ismertből mindig az ismeretlen felé haladunk, a kíváncsisággal és a konkrét vágyakkal együtt jár a félelem és a bizonytalanság. Itt támaszkodhatom igazán arra, ami meggyőződésünkben és színházunkban nem változik.

Műfaji korlátot a színház nem állít maga elé, ám az Örkeny továbbra is

- **próza drámaszínház, ahol zenés és esetlegesen mozgásszínházi előadások csak indokolt esetben jelennek meg,**
- **az éves bemutatásom továbbra is három-öt, amelyek között legalább egy kortárs, és legalább egy magyar mű, illetve ciklusonként**
- **legalább egy gyerekszínházi előadás**
- **vagy gyerekeknek szóló művészeti sorozat szerepel.**

A színház továbbra is nyitott a **kísérletezésre**, ami nem az avantgárd laboratóriumi jellegű művelését, hanem kíváncsiságot, sokféle szakmai eredmény alkalmazását, kompilációját jelenti.

Ennek az önpozicionálásnak személyi oka és a színházépület méretéből, közönségünk összetételéből következő oka is van. A rendszeresen nálunk dolgozó rendezőink – magamat is beleértve –, akik tehát repertoárunkat és munkánk minőségét

meghatározzák, evidenciának tekintik, hogy előadásaik eredeti alkotások legyenek, érzékenyek arra, hogy ne elhasznált elemekből építkezzenek, de ezzel együtt képesek arra, hogy egy nagy nézőtér egésze számára érthető nyelven beszéljenek. Ugyanilyen fontos, hogy társulatunk megbízik bennük. Ezt nem könnyű elérni. Nagyigényű, kérdező színészekről van szó, akikkel nem mindenki bír el.

Mára összeért, és megfogalmazhatóvá lett valami, amit **saját hangnak** nevezhetek. Az önelemzés síkos terep, mégis: egy, a realista tradícióból induló, de attól egyértelműen ellépő, hol groteszk, hol abszurd, hol szürreális színpadi hang ez, amelyben tapinthatóan összeműködik, együtt hat a színházépület sajátságos tere, a társulat készségei és a rendezők fogalmazásmódja. Hol finom, hol direktebb eltartás, egyszer szemérmes, másszor határozott irónia jellemzi újabb előadásainkat, amelyek kivétel nélkül erősen számítanak a néző játékkedvére, szellemi aktivitására.

Nem véletlen, hogy ez a gondolkodás rokon színházunk névadójának szellemével.

A 2014/2015-ös évad terve már részben meg is valósult. Pályázatom benyújtásának idején három bemutatónk van még hátra:

Molière: Tartuffe-jének próbái zajlanak most, Bagossy László vezetésével,

Székely Csaba: Csoda, hogy élünk című, társulatunk számára írt művét Ascher Tamás állítja színpadra (bemutató: 2015. március 28.), valamint

Polgár Csaba rendezi a Hét szamuráj mítoszának jelenkori verzióját (bemutató: 2015. május 22.), amelyet Gáspár Ildikó, Mikó Csaba és a rendező együtt írnak.

Ez tehát két magyar ősbemutató.

Nyáron ismét a Szentendrei Teátrummal működünk együtt. Itt Pelsőczy Rékát kértem fel rendezőnek, annál is inkább, mert ő annak a most negyedéves színészosztálynak az egyik osztályfőnöke, akik nálunk töltik szakmai gyakorlatukat. Így a tavalyi Übü királyhoz hasonlóan az Örkény társulatának tagjai és a növendékek együtt játszanak majd egy olyan előadásban, amely nem kész drámát vesz alapul,

hanem a XX. század történelmi eseményei groteszk pamfletjének színpadi megfogalmazása lesz **Patrik Ouředník Europeana** című műve nyomán.

A 2015/2016-os évadot

Mohácsiék előadása nyitja, amely jelen állás szerint zenés mű lesz, új darabátdolgozásként, majd

Gáspár Ildikó következik, **Mikó Csaba Apátlanok** című, sokszorosan díjnyertes kortárs darabjának ősbemutatójával;

a harmadik előadást az évadban **Bagossy László**,

a negyediket az évad végén **én magam** rendezem.

Több konkrét darabcímet nem időszerű adnom, mert nincs mögötte döntés. Nálunk az a lista, amely végül a darabválasztásig szűkül majd, ilyenkor még több címet tartalmaz.

Rendezőink, akikre a jövő években számítok:

Bagossy László

Gáspár Ildikó

Polgár Csaba

Mácsai Pál, a társulat tagjai,

és

Ascher Tamás

Mohácsi János folyamatosan nálunk is dolgozó vendégek.

Azokat a rendezőket pedig, akik az utóbbi években nálunk dolgoztak, minden bizonnyal visszahívjuk, ha olyan művészi gondolat fogalmazódik meg, amelynek megvalósítására ők a legalkalmasabbak.

A sor a jövőben bizonyosan bővül majd, különösen, ha sikerül létrehozni **stúdióinkat**, ahol sokkal bátrabban kérhetjük fel az általunk tehetségesnek tartott, **fiatal művészeket**.

Ügyszólván nehéz feladvány, de a színházműsor összeállításához tudatosan és konokul törekedni kell arra, hogy megpróbáljuk érteni a világot, amiben élünk, a helyet, ahol élünk: a kort, amelyben élünk „adatott”. A színház a jelenben történik, és a jelenről beszél – akármit játszik is, régit, vagy újat. Ez így van az antikvitás óta, és így is marad. Élni kell: „benne lenni” a valóságban. Márpedig a „jelen” valójában ismeretlen, és nagyon észnél kell lenni, hogy legalább részben átlássuk természetét.

Néhány kérdés:

Képesek vagyunk-e a közélet háttérzaja mögött észlelni azokat a finomabb jeleket, amelyeket csak utólag könnyű látni? Mert a művészetnek a jelenben kell felismerni és megfogalmazni őket.

Nem lehetséges, hogy a tulajdonképpeni fontosabb dolgokat eltakarja előlünk társadalmi viszonyaink indulati hangoltsága? Öt évvel ezelőtt még nem volt ilyen nyomasztó a művészet feladatáról alkotott képzetek, az esztétikai igények különbözősége sem.

Aztán: jelenünk a globális fogyasztás kora, ahol a kommersz kultúra energiája áramlik. Hatása gyakorlatilag ellenállhatatlan, a kereskedelmi ízlés minden rostunkba felszivárog. Nem romlunk-e el, anélkül, hogy észrevennénk?

Alapkérdés az is, hogy mi, színházi alkotók, illúziókban élünk-e, vagy a valóságban? Képesek vagyunk-e felismerni, hogy mi is az, ami éppen zajlik? Képesek vagyunk-e megérteni, hogy ábrázolásunk tárgya – az ember – miféle konfliktusokban áll, hol vannak a valódi csomópontok létezésében, érzelmeiben, gondolkodásában, cselekedeteiben: a világba vetettségében? És, ha azt hisszük, hogy tudjuk mindezt, képesek vagyunk-e megtartani kíváncsiságunkat, nyitottságunkat, vagyis kételkedésünket abban, hogy jól tudjuk-e?

Van-e érzékünk a valódi konfliktusok észleléséhez, és bátorságunk az azokra történő művészi reagálásra? Feladatunknak tekintjük-e, hogy kényes, mozgásban lévő folyamatokra kérdezzünk rá, vagy csak a már tudottat ismételve hozunk létre előadásokat?

Hajlandóak és képesek vagyunk-e darabválasztásainkban, értelmezéseinkben, az ábrázolásban az emberi egzisztencia szélsőségeiig is elmerészkedni, odáig, ahol azt találjuk, ami „nem szép”?

Meg tudjuk-e tartani azt az egyensúlyt, hogy sokakat érdeklő dolgokról beszéljünk, vagyis, hogy ne legyünk belterjesek? Azaz nem tévesztjük-e szem elől, hogy működésünk terepe a színház, ahol úgy kell együtt menni, szövetségben lenni közönségünkkel, hogy azt érezzék: helyettük és nekik fogalmazunk? És képesek vagyunk-e mégis annyival nézőink előtt járni, hogy úgy érezzék: az előadás után többet tudnak a világról, mint amikor megvették a színházjegyet?

És képesek vagyunk-e úgy venni komolyan magunkat és a dolgunkat, hogy közben nem veszítjük el humorunkat?

Gondolkodásunk végpontját pedig, sajnos, úgyis tehetségünk határai jelölik: nem tudunk jobb előadásokat csinálni annál, mint amilyeneket tudunk. Némi vigasz, hogy rosszabbakat sem.

Célunk továbbra is

- **a jelenkor szellemi kérdéseire irányuló elemző figyelem és**
- **élénk reagálás,**
- **jeles klasszikus és kortárs színpadi irodalmi művek bemutatása**
- **a színpadi munka minőségének folyamatos fejlesztése,**
- **a hagyományos színpadi fogalmazásmódok mélységi bejárása,**
- **az újak megértése,**
- **a kialakult közönségbázis megtartása és szélesítése,**
- **a kortárs irodalom serkentése,**
- **a nemzetközi szakmai kapcsolatok szélesítése.**

Még egy kérdés. Nem gátolja-e bátorságunkat a bevételkényszer, amely lelki és pénzügyi okokból is a 100%-os nézettséget igényli? Itt egyértelmű válaszom is van: de igen. Ádám Ottó, egykori kitűnő tanárom gyakran mondogatta: „A színház tele van!” Vagyis azt nevezzük színháznak, ami tele van. Nem érttem vele egyet. Ma is azt hiszem: „színház” az, amit néznek. Nem muszáj mindig tele lenni. Ezen a görcsön is oldana a stúdió.

SZEMÉLYES MOTIVÁCIÓ

Bizonyára nem lenne érdektelen egy önelemzés arról, hogy vajon miféle forrásokból áll össze egy, a negyvenes éveinek elején színházvezetővé váló budapesti színházi ember, előbb színész, majd rendező motivációja arra, hogy belevágjon az igazgatásba és több ciklusban folytassa azt. Miféle ambíciók, tudattalan és tudatosult vágyak táplálják kedvét, és vajon miféle körülményekben, miféle adottságaiban bízik, hogy meg tudja valósítani, amit elképzelt?

Ám nyilván nem e pályázat keretei alkalmasak egy kibontott önvallomásra. Annyit nem tartok feleslegesnek elmondani, hogy nem ugyanazt az indulati hajtóanyagot találok a másfél évtizeddel ezelőtti és mostani önmagamban; de úgy érzem, hogy ez a más típusú érdeklődés nem kisebb, és kedvem nem kevesebb, mint az akkori.

Mert akkori motivációm határozottan érzelmi alapú volt. Nem általában vágytam igazgató lenni, hanem létre akartam hozni egy olyan helyet, ahol ízlésemnek megfelelően dolgozhatom azokkal, akik hasonlóképpen elveszettek érezték magukat szakmájukban, mert nem találtak gondolkodásuknak megfelelő színházat; vagy azért, mert nem fértek be oda, ahova vágytak, vagy azért, mert nem vágytak sehova, de egy új hely létrehozása vonzotta őket.

Így ragadtam meg azt a lehetőséget, hogy a „Kismadách”-ban dolgozzunk, azzal, hogy ott talán kialakíthatjuk, ami elképzélésünként, érzetként világos volt, csak épp nem létezett.

Ez az épület ugyanis kétféle színház működtetésére alkalmas. Az egyik egy szórakoztató kisszínház, amilyen a Madách Kamara volt, vagyis, amivé vált. A másik lehetőség a művészsínházi közelítés – amilyen egyébként a harmincas évek végén, alapításakor is volt –, a társulati repertoárszínház, ahol a jó irodalom és az alapos próbamunka a színházcsinálás alapja. Én ezt akartam újra létrehozni, mert hasznosabbnak tartom, mint a bulvárt. Ebben a munkában láttam egy értelmes élet

esélyét, vagyis egy általam nemcsak intellektuálisan, hanem érzelmileg is ellenzett színházi ízlés és működésmód megváltoztatásában.

Ez a „változtathatnék” ma is élénk bennem, és egyébként örömtelien sikeres színházunkban meg is találom azt, ami nem tetszik, amit ellenezni lehet, mert még mindig nem jó; vagyis változtatható. Megtalálom magatartásbeli, gondolkodásbeli és szervezeti felületeken is.

Lényegében ezért folytatom: úgy érzem, még nem felesleges az, amit én tudok nyújtani, vagyis hasznára válhatok a színháznak, és azon keresztül a nézők körének; döntésemben elsődlegesen fontos, hogy az Örkénynek van hová fejlődnie, illetve, hogy a társulatban érzékelek annyi erőt, hogy fejlődésben maradjunk.

Az Örkény iránt érzett felelősségemet természetesen nagyon személyesre hangolja néhány körülmény. Egyrészt az, hogy ez a színház korábban nem létezett, mi hoztuk létre. Másrészt pedig az, hogy létrejöttünkhöz ritka és szerencsés együttállások kellettek. Egy város, amelyik vállalja, hogy egyik színháza – megváltoztatva bevált profilját – új szakmai útra lépjen; egy társulat, amely képes a fordulatot végrehajtani, és amelynek tagjai képesek hosszú távon együttműködni és inspirálni egymást; egy kor, amikor a művészszínházi törekvéseknek van elég nézője.

Nádasdy Kálmán szerint semmiféle művészetre nincs semmi szükség, amíg be nem bizonyítja azt, hogy nélküle nem lehet élni, vagy legalább azt, hogy nélküle elviselhetetlenül sivárabb lenne az élet. Ha az Örkény Színház ezt nem bizonyította is be, azt mindenesetre igen, hogy van helye a nap alatt, és biztos olyan néző is lenne már, akinek hiányozna.

Úgy érzem tehát, hogy jelenleg hasznosan tevékenykedem, és ez javarészt ennek a színháznak köszönhető. Nem titok, hogy rengeteg örömet szerez nekem.

A másik oldalon természetes, hogy az igazgatás több olyan dolgot is eltakar előlem, ami egyébként érdekel, több olyan utat is elzár, amelyen pedig elindulnék. Némiképp takaréokra csavarja színészi pályámat is; és az is igaz, hogy nem feltétlenül a vágyaimat rendezem színpadra. Nem jut elegendő időm a színházon kívüli tájékozódásra sem:

művelődésre, utazásra, tapasztalatszerzésre, vagy pusztán a cseppet sem haszontalan szemlélődésre.

Boldogabb égtájakon – a kiégést elkerülendő – minden egyetemi oktató hétévenként fél évtől egy évig terjedő „sabbatical”-ra megy: fizetett szakmai szabadságra, amit feltöltődésre, témájával kapcsolatos kutatásra, lényegében bármire használhat, és ahol az erős terhelés monotóniájából való kiszakadás haszna nyilvánvaló kell, hogy legyen, ha ezt az intézmények világszerte örömmel finanszírozzák. Nálunk ilyesmi nincs, márpedig ez a szakma meglehetősen koptatja az embert, a színész-rendező-igazgató hármast hosszú távon gyakorlókból általában hamar lesz emléktábla.

Személyes motivációmmal kapcsolatban ezzel összefüggésben be tudok számolni még egy felületről. Várkonyi Gábor mesélte nekem, hogy kétéves korában, mikor Várkonyi Zoltán a Fészek Klubban – már az ebéd vége felé – leült az asztalukhoz, ő ezt kérdezte a mamájától, Szemere Verától:

- Ki ez a bácsi, Mama?
- Az apád, kisfiam, az apád.

Az igazgatói működésnek családjaink adják meg az árát. Ez, esetemben, két kisgyerekekkel nem megy belső konfliktus nélkül. Ez az oka például annak, hogy 2011-ben nemleges választ adtam a Színház- és Filmművészeti Egyetem rektora, Ascher Tamás felkérésére, hogy lépjek az egyetem oktatói közé. Nem volt könnyű ezt a lehetőséget elengedni, de esetemben ez volt a vállalható döntés. Ha most ismét elnyerem az Örkény István Színház ügyvezető igazgatói feladatát, akkor 2019-20-ban kis híján húsz éve leszek igazgató. Ez talán elég lehet arra, hogy a színház eljusson oda, ahova velem eljuthat.

Nem döntöttem el, hogyan lesz akkor tovább. De ha nem folytatom, utódom megtalálása és felkészítése az én feladatom, és felelősségem.

STÚDIÓSZÍNPAD KONCEPCIÓJÁNAK KIALAKÍTÁSA

Miért van szükség rá?

Mindazok számára, akik színházvezetői pályázattal íróként vagy olvasóként találkoznak, világos egy stúdiószínház célja és haszna. Mégis szükségesnek érzem, hogy megfogalmazzam ezeket, főleg a Fenntartóval folytatott további közös gondolkodás alapjainak tisztázásául.

A stúdió a színház általánosan használt terénél lényegesen kisebb, feltétlenül szabad térkezelésű játszóhely. Az előadó-művészet, ezen belül főleg a színjátszás XX. századi fejlődése során – előbb a film, majd a televízió megjelenésével – egy markánsan új elemet kapott évezredek óta örökölt játékmódjai mellé: a közelképet. A néző intim érzékelési terébe hozott színészarc nemcsak a színészben épít ki olyan játékmódokat, amelyek a kifejezést finom, belső mozgásokká transzponálják, hanem a nézőben is felkelti az igényt, hogy a nagyszínházakban elengedhetetlen gesztusokat – emelt beszédhang, tágabb mimika, plasztikus mozgás – mellőző, csak a jelenlét sűrűségével ható színészi játék élményét is tapasztalja a színházban. Ez csak apró terekben elérhető, és azzal, hogy a kis távolság – látszólag – a „valós élet” gesztusrendszereinek használatát teszi lehetővé, **a színész személyiségének olyan rétegeit érhetjük el, amelyeket másképp nem.**

Azt is tudjuk, hogy **számos olyan mű van**, ami eredetileg stúdióba íródik. **Számos olyan rendezői gondolat van**, amelyből csak stúdióban hozható létre előadás.

Mindez nem egy stúdiószínház meglétének egyedüli, még csak nem is legfontosabb oka. Egy kulturális közintézmény felelősségi körébe tartozik, hogy **saját hivatásának utánpótlásáról gondoskodjon**, pályakezdőket készítsen fel, nem pusztán színészeket vagy rendezőket, hanem szerzőket, tervezőket és így tovább. Ennek a folyamatnak elengedhetetlenül szükséges terepe az a hely, ahol a kisebb tér miatt a művészekre nehezedő pszichológiai terhelés kisebb, és az anyagi kockázat is kezelhetőbb. Mi az Örkény Színházban minden évad tervezésekor rendszeresen abba ütközünk, hogy nincs hol elvégeznünk azokat a feladatainkat, amelyekre egyrészt készen állunk,

másrészt kötelességünk is lenne. Ígéretes szerzőket küldünk el, rendezőket nem hagyunk fejlődni, és sorozatosan darabokról mondunk le, mert nem a nagyszínházba valók, vagy ott nem lennének sikeresek.

A stúdió – a szó eredeti, „studiosus” értelme szerint – **a szakmai tanulás, azaz a művészi kísérletezés terepe** is. A művészet mindig keresi az új formákat, és távolodik a már ismerttől. Az új színpadi fogalmazásmódok eltökélt keresése nem önkényes gesztus, hanem a művészlét lényegéhez tartozik; maga az élet, a változó irodalom, a változó ízlés teszi kötelezővé. Az a színház, amely lemond a kíváncsiságról, megreked, és – inkább előbb, mint utóbb – belepi az érdektelenség. Az is természetes, hogy a kísérletek egy része nem sikerül. Ám „a járt utat a járatlanért” gondolkodás a művészetben csak kivételes esetben érvényes. Talán akkor sem.

A stúdió a természetes terepe a társulat fejlesztésének is. Itt két tényezőről is szó van. Egyrészt ma társulatunk idősebb az ideálisnál: legfiatalabb tagunk is elmúlt 30 éves. Ez szakmaiatlan. Én magam például 22 évesen már osztálytársaimmal együtt nagyszínházban játszottam. Számomra nem jelent megoldást, hogy azokat a művészeket, akiknek életkoruk miatt épp nem jut elég szerep, elküldjem a társulattól. A társulat olyan alkotói szövetség, ahol egymás gondolataira, személyiségének kvalitásaira akkor is szükség van, ha egy adott művésznek – itt természetesen elsősorban színésznőkről van szó – csak évi két, esetleg egy bemutató jut. Van, hogy annyi sem. Hozzáteszem, ez az Örkeny Színházban nem jelent kiadást, hiszen színészeink nem fizetésért dolgoznak, hanem darabszerződéses viszonyban állnak, ez azonban engem nem megnyugtat, hanem még inkább elkésérít. A társulat bővítése pedig megoldhatatlan, amíg nincs még egy játszóhely: évi 4-5 bemutató nem elég, mert nincs elég szerep.

Meggyőződésem, hogy **társulatunk készen áll egy kis játszóhely működtetésére.** Energiánk inkább túlcordul, mint hiányzik. Ez áldásos helyzet, de vigyázni kell rá: az alkotóerőt – és általában a tehetséget – akkor kell helyzetbe hozni, amikor jelentkezik, amikor „van”. Az ilyesmi illékony dolog; nem tart örökké. A pillanat most van: az

Örkény Színház bővítése megfelelően előkészített, és a város kulturális életének érzékelhető hasznot hozó lépés lenne.

A stúdió műsoráról:

Noha lehetséges lenne darabcímek sorát leírni, csak azokat a produkciónkat említem, amelyek jelenleg készen várnak arra, hogy a stúdiószínház első időszakának repertoárját alkossák. Előcsarnokunkban játszott darabjaink: **Két néni, ha megindul, Ibusár**, a Thália Stúdióban játszott **Nőnyugat**, a helyszín hiánya miatt nem játszott **Kean**, a **Merlin** és több művészünk **önálló költészeti-irodalmi estje**. De nem állom meg, hogy néhány kortárs magyar címet, az Örkény centenáriuma hirdetett drámapályázat győztes műveit meg ne említsek: Farkas Tibor **Félbevágott önéletrajzát**, Keresztesi József **Holtszezon** című darabját.

Arra az egészséges egyensúlyra, amit a nagy és a kis játszóhelyek együttes megléte jelent, rengeteg példa van a fővárosban és az egész országban, a világban. A Radnóti Színház kivételével én magam nem is tudok olyan, a miénkhez hasonló apparátusú prózai drámaszínházról, amelynek ne lenne stúdiója.

Ha nem lesz stúdiónk, előbb-utóbb egész gondolkodásunk önisméltésbe fog fordulni, akkor is, ha ezt eddig sikerült elkerülnünk.

Őszintén szólva, nem ismerek ellenérvet arra, hogy az Örkény Színház stúdiószínpaddal bővüljön.

AZ ASBÓTH UTCAI KÉT TEREM

Eredetileg az volt a reményem, hogy az Örkény egy új, eddig nem létező játszóhelyet hozhat létre valahol a környéken, egy megfelelő teremben. Egy darabig a Király utca 11. számú ház udvarán található apró, műemléki védettségű szövőgyár használatbavétele tűnt esélyesnek, ám a VII. kerületnek végül más tervei voltak a gyönyörű bauhaus épülettel.

Közben a Budapesti Kamaraszínház megszűnésével **két stúdióterem vált használatlanná** magában az Örkény Színház épülettömbjében. Nem lehetett nem felismerni a helyzetet, hogy ezeket kellene színházunkhoz kötni, hiszen egy meglévő intézményhez kapcsolni a jelenleg funkcióatlan kulturális tereket mindenkinek hasznos: megoldja az Örkény Színház fejlődéséhez elengedhetetlen stúdiókérdést, és jóval olcsóbb, mint valamilyen önálló intézményt alapítani a két terem kedvéért.

Mert két teremről van szó: egy nagyobbról és egy kisebbről, amelyek közül a **nagyobbikban** a stúdiószínházat tudnánk működtetni, a **kisebbikben** pedig továbbfejleszthetnénk azt a programunkat, amely az Örkény István Színház utóbbi három évének legfontosabb vállalkozása.

Természetesen az **IRAM**-programra gondolok, amely középiskolásokat tanít színházat nézni és általában a művészetről gondolkodni. Ez a program szívügyünk, és egyetlen problémája, hogy nincs hol csinálni; a középiskolás csoportok jó esetben próbatermünkben, máskor az előcsarnokban vagy valamelyik apró irodaszobában férnek csak el. Mivel a színházpedagógia, ez a páratlanul hasznos tevékenység az egész világon szerencsésen terjedőben van, és folyamatosan új metodikákat hoz létre; nagy társadalmi haszna lenne annak a műhelynek, ami célzottan ezzel foglalkozik. Egyfajta **színház-pedagógiai központ** lehetne ez, ahol nemcsak mi dolgozhatnánk. Olyan találkozóknak, bemutatóknak is helyszíne, ihletője, szervezője lehetne, amelyek az egész országból, de külföldről is összegyűjtik és megismerhetővé teszik a különböző programokat, metodikákat. Az utóbbi két évben lépéseket tettem azért, hogy ezt a gondolatot a Fenntartóval, a VII. kerülettel és a minisztériummal megismertessem. Az elképzelés mindenhol tetszésre talált. A szimpátiára és

segítőkézségre szükség is van, mert a termék körüli közjogi helyzet bonyolult. A két stúdió az **államé**, használati joguk a **VII. kerületé**, mi magunk a **Fővároshoz** tartozunk, a bővülés anyagi feltételeit előteremteni pedig mindenképpen költségvetési felület, azaz minisztériumi támogatás nélkül nem elképzelhető. Itt tehát három közigazgatási területnek kell egy kulturális intézmény bővüléséért összefogni, ami – ha sikerül – szép minta lehet. A VII. kerülettel kiváló a kapcsolatunk, és ígéretem van arra, hogy a helyiségeket méltányos bérleti díjért rendelkezésünkre bocsátják, ha a többi körülmény is összeáll.

A „többi körülmény” pedig nem pusztán elvi támogatást, hanem komoly anyagi elköteleződést jelent. A két terem rendkívül rossz műszaki állapotban van – berendezéseinek nagyobb részét leszerelték, elvitték –, így mindkét helyiség rendbe hozása, **közönségfogadásra alkalmassá tétele** is jelentékeny tétel.

A következő kérdés a **működtetés**, amely – stúdiósínházról és pedagógiai központról lévén szó – nem lehet önfenntartó, hanem számottevő támogatást igényel. Ezeknek az adatoknak a kifejtése és a megoldások felvázolása a pályázat **mellékletében** található.

Mindezzel együtt úgy vélem, e két játszóhely rehabilitálása elengedhetetlen, és ügyvezető igazgatói pályázatomban ezt a fejezetét mint megokolt kérést terjesztem a Fenntartó elé, és köszönöm, hogy a **stúdiószínpad kialakításának koncepciója** bekerült a pályázati kiírás szakmai-minőségi kritériumai közé.

SZÍNHÁZI NEVELÉSI PROGRAM MŰKÖDTETÉSE – Az IRAM (IFJÚSÁGI RÉSZLEG ÉS ALKOTÓMŰHELY)

Pályázatomban ezt a fejezetét meglehetősen részletességgel fejtem ki. Ennek okáról a fejezet végén adok számot.

- 1. Alapvető céljaink**
- 2. Az Örökény Színház, mint az oktatás partnere**
- 3. A pedagógiai tevékenységi formák részletes tematikája, ütemezése**
 - 3.1 FLESS osztályoknak és diákcsoportoknak
 - 3.2 Akadálymentes előadások FLESS programmal látás- és hallássérült személyeknek
 - 3.3 KAPTÁR alkotócsoporthoz egyéni jelentkezőknek
 - 3.4 IMPRÓS FLESSBACK mindenkinek
 - 3.5 Tanítási segédletek és tanári háttéranyagok, Pedagógusműhely
- 4. Előzetes tervek**
- 5. Együttműködő oktatási intézmények**
- 6. Foglalkozások és résztvevők száma, valamint a jövőre vonatkozó becslések**
- 7. Az IRAM vezető munkatársai**
- 8. Az „IRAM TEREM”**
- 9. Az IRAM fejezet terjedelméről**

1. Alapvető céljaink

Az IRAM az Örkény Színház utóbbi két évadának legfontosabb új vállalkozása. Színház-pedagógiai programunk elsődleges célja a színház, mint társadalmi és művészeti jelenség mélyebb megismertetése, a színházi élmény befogadásának tanítása, a „nézni tudás” **színházi értelmű fejlesztése**. A programok tartalmilag kapcsolódnak előadásainkhoz, de nem azokat magyarázzák, vagy történetüket mesélik, hanem személyes kapcsolódási pontokat kínálnak és kontextust teremtenek. Színházi játékokkal, a résztvevők saját személyes kreativitására építve nyújtanak mással nem helyettesíthető élményt. A tartalmi munkával párhuzamosan az előadások által használt színházi nyelvre, színházi eszközökre érzékenyítünk: a színházat, mint kommunikációt vizsgáljuk.

A foglalkozások hozadéka a művészi **érzékenység**, a világra való **fogékonyság**, a kommunikációs jártasság, az élet minden terén aktív részvételre való hajlam, kedv, képesség fejlesztése. Feladatunknak tekintjük továbbá a fiatalok kreativitásának erősítését, **önálló gondolkodásra**, véleményformálásra és **alkotómunkára** ösztönzését. Empátiára és toleranciára nevelünk, csoportmunkára és együttműködésre: közösségi létre.

Egy ilyen program életre szóló, nem devalválódó kulturális tőkét ad azzal, hogy megmutatja, hogy a jó színház ismerős konfliktusokat és élményeket használ, vagyis nem valamiféle poros kultúrhagyaték, hanem **rólunk** és **nekünk** szól. A művészi alkotásban való aktív részvételre ösztönözve értékteremtő tevékenység is: közösségi foglalatosság, amelynek alanya és tárgya az alkotás.

Az Örkény Színház műsorpolitikája és repertoárja kifejezetten alkalmas arra, hogy színház-pedagógiai programmal kiegészülve olyan élményt nyújtson a középiskolás korosztálynak, amely fogékonysága kiépülésének fontos lépése lehet, és intenzitásával olyan gondolkodásbeli fordulatot idézzen elő a résztvevőkben, amelynek hatására nagyobb eséllyel válnak nyitott, **kíváncsi felnőtté**, s általában a **kultúra fogyasztóivá**.

A programban feladatunknak tartjuk azt is, hogy az arra legfogékonyabbakat egyenesen **alkotásra is ösztönözzünk**. Nem valamiféle színészkedéshez teremtünk keretet, nem önjelölt művészeket képzünk vagy bátorítunk, hanem – velük együtt játszva, kísérletezve – olyan helyzetet teremtünk, amely számukra otthonos, belakható. Az így létrejött előadás tehát nem elsősorban „színház” – bár természetesen annak eszközeit is használja –, hanem a diákcsoportnak az előadó-művészet területén tett közös felfedezőútja, élményeik színszerű megmutatása, benyomásaik, bővülő életismeretük dramatikus feldolgozása. Egy ilyen alkotó jellegű munkafolyamat élményalapú tapasztalatot ad arra, hogy a színház a társadalomban kommunikációs forma, a megismerés, a gondolkodás terepe, **cselekvési lehetőség**.

A 2012/2013-as évadban elindított **IRAM**, az **Ifjúsági Részleg és AlkotóMűhely** mozgásba hozta a színházat: **több mint 3500 fiatal vett eddig részt** a programjainkon; a munkában a színház szinte valamennyi dolgozója közreműködött.

Nem érdektelen megjegyezni, hogy a fiatalok (így a középiskolások) színházba járási szokásai gyorsan, alig pár évfolyamonként markánsan változnak. Nem csak arról van szó, ami első pillantásra is látszik: a megnövekedett kulturális kínálatról, a kulturális szokások változásáról. Szociológiai kutatások mutatják, hogy milyen váratlan összefüggéseken is múlhat egy-egy korosztály kulturális érdeklődésének megléte vagy hiánya. Jelenleg határozott völgyemenet van. Az egzisztenciálisan legveszélyeztetettebb korosztály ugyanis a 40-55 évesek csoportja, mert egyrészt rengeteget dolgoznak, másrészt köztük legtöbb a munkanélküli, azaz vagy idejük, vagy pénzük nincs színházra. Az ő – jelenleg főként középiskolás – gyerekeik, az ún. „Bokros-gyerekek” tehát nem látnak szülői mintát. Enélkül pedig – közhely – nem lesznek színház- vagy koncertjárók. Itt a véltnél is nagyobbra nő a középiskola felelőssége, és az IRAM-hoz hasonló programok szerepe.

2. Az Örkény Színház, mint az oktatás partnere

Hogy miként kapcsolódhat az oktatáshoz egy adott színház, azt elsősorban a repertoárja határozza meg. Az Örkény Színház repertoárja kifejezetten alkalmas erre.

Feltérképezzük és figyelembe vesszük, hogy a foglalkozásainkkal hol és miként kapcsolódhatunk a tananyaghoz.

Az **iskolai szemlélet és igények behatóbb ismerete** az IRAM programok tervezésében is hasznos. A pedagógusoknak igyekszünk minél több felületet biztosítani, hogy kritikájukkal és ötleteikkel hozzájárulhassanak a programok fejlesztéséhez.

Fontos, hogy a színház-pedagógiai programok többségére **iskolai szervezésben**, gyakran **iskolaidőben**, a **pedagógusok révén** jutnak el a csoportok; a tanár gyakran nemcsak szervezője, hanem aktív résztvevője is lesz az élménynek. Fontosnak tartjuk ezért, hogy az iskolák és a pedagógusok a gyakorlatban is partnerként vegyenek részt a programban. Az IRAM-ban ennek ösztönzése különböző módokon valósul meg: magyartanárokkal konzultálva hatékonyabban tudtuk összeállítani a számukra szükséges információkat: **ajánlókat, bemutató anyagokat**, jelentkezési útmutatót. Az előadásokhoz kapcsolódó **tanítási segédleteket** és háttéranyagokat állítunk össze, melyek letölthetők a színház honlapjáról; így nyújtunk – elsősorban magyartanároknak – segítséget abban, hogy tantárgyi és pedagógiai célkitűzéseiknek megfelelő módon tudják megszervezni a színházlátogatásokat osztályaiknak, iskolai csoportjaiknak.

Tanulságos és ösztönző a kompetenciafejlesztés szempontjából vizsgálni a színház-pedagógiát. A területen fontos nemzetközi kutatás volt a tizenkét ország részvételével megvalósuló DICE (2010) („Drama Improves Lisbon Key Competencies in Education / A drámapedagógia hatása a lisszaboni kulcskompetenciákra”). Az európai uniós támogatásból megvalósított kutatás átfogóan vizsgálta a drámapedagógiai és a színházi nevelési projektek eredményeit, és számszerűsítette e tevékenységek hatását a középiskolai korosztályra. Az eredmény meggyőző: a színházi nevelési programok pedagógiai hatásfoka magas.

Az alkotócsoporthajaink hosszabb és a színházlátogatást megelőző foglalkozásaink rövidebb csoportmunkái több kulcskompetenciát fejlesztenek: az **anyanyelvi kommunikáció** kompetenciája és a **szociális kulcskompetencia** fejlesztése mellett színház-pedagógiai tevékenységünk mindenekelőtt az **esztétikai-művészeti tudatosság** kompetenciájának fejlesztésére való. Ez életre szóló tudás, és gyakorlati tapasztalás nélkül alig fejleszhető. A kiemelt fejlesztési feladatok közül programjaink főként az énkép és önismeret alakítását, az aktív közösségi létezésre nevelést segítik: röviden a **felnőtt lét szerepeire való felkészülést**.

Kamaszkorban meghatározó jelentősége van annak, hogy milyen viszonyt alakítunk ki a munkához. Így a színház-pedagógiai alkotófolyamatok személyiségfejlesztési – esetenként akár művészi – értéke mellett fontos élmény lehet a **pozitív munkatapasztalat**. Egy-egy színházi projektmunka kapcsán megtapasztalható, hogy milyen élmény nagy erőbedobással, csoportban, elfogadó légkörben dolgozni, közösen létrehozni valamit, változást indukálni, részt venni az élet alakításában; persze biztonságos, színházi környezetben.

Tapasztalataink és a pedagógusok visszajelzése alapján a kiscsoportos színházi munkák jótékony, váratlan hatással vannak mind az osztályközösségre, mind az egyéni működésre. Az elfogadó, oldott légkör, a diákok aktuális igényeihez, motiváltságához, hangulatához és kíváncsiságához való alkalmazkodás, a kreativitás és a humorérzék megmozgatása ösztönzően hat, nyilván a környezetváltozás és a színház varázsa okán is.

Az IRAM, ez a komplex színház-pedagógiai program **a színház működésének szerves részeként** valósul meg. A programok tervezésében az ifjúsági program munkatársai mellett a színház művészeti vezetése is részt vesz. A rendezők, dramaturgok és színészek révén a próbafolyamatok tapasztalatai is beépülnek a foglalkozásokba.

Színházunk adottságaiból és gondolkodásából következik, hogy az előadások mellett a pedagógiai programok is nagy hangsúlyt fektetnek a nézők képzelete és fantáziája színházi hatásmechanizmusban betöltött szerepének tudatosítására.

Az IRAM munkatársainak különböző területeken szerzett szakmai tapasztalatai jól mutatják a különböző módszerek és irányzatok **integrálására** való törekvésünket. A programra módszertanilag a legnagyobb hatást a **német gyökerű színház-pedagógia** gyakorolja, de az **angolszász** módszertant, a **magyar drámapedagógiai hagyományt** és a művészeti pedagógiai **terápiák módszereit** is alkalmazzuk foglalkozásainkon. A gyógypedagógia egyes területeinek fejlesztő módszereit is integráljuk a munkába; komplex kommunikációs jártasság megszerzéséhez akarunk segítséget nyújtani. Az alkotó jellegű programokban főként **improvizációs technikákkal** és **dokumentarista módszerekkel** dolgozunk. Eredményesnek látjuk a különböző országokból és iskolákból érkező módszerekkel való kísérletezésünket, és továbbra is célunk, hogy a színház-pedagógia új útjait kutassuk a kőszínházi rendszerben.

Meglátásunk szerint a művészetközvetítés, a befogadás tanítása mellett folyton jelen van egy másodlagos, **járulékos pedagógiai mező**, amelynek tudatos megragadása elmélyítheti a színház partneri viszonyát az oktatással. Ez a másodlagos pedagógiai mező egyrészt a színházi anyagból, az éppen adott tartalomból következik: a történetekből, a társadalmi és emberi kérdések vizsgálatából, másrészt a foglalkozások munkamódszereinek közösségépítő és személyiségfejlesztő adottságaiból. **Az elsődleges pedagógiai motivációnak a színházi előadás befogadásának képzését tartjuk**, amely a szociálpszichológiából ismert **előhangolásból**, valamint **utólagos feldolgozásból** állhat egy zárt, szerepbelépési lehetőséget nem kínáló színházi előadás esetében. A két pedagógiai mező egymástól elválaszthatatlan, és egyformán értékes. A tervezésben a sorrendiségük, az elkülöníthető pedagógiai célkitűzéseik és hatásuk választja el őket.

3. A pedagógiai tevékenységi formák részletes tematikája, leírása, ütemezése

Az IRAM program az egész évadban fut. Alapvetően két foglalkozástípust különböztethetünk meg: ezek a **FLESS** és a **KAPTÁR**. Az előbbi egyszeri, az utóbbi rendszeres foglalkozás. Mindkettő alkalmanként kb. háromórás, a FLESS-hez tartozó utólagos programok kb. egyórásak. Foglalkozásaink **ingyenesek**, a színházlátogatáshoz a kísérő pedagógusnak vendégjegyet (50%), a csoportnak diákkedvezményt biztosítunk. A foglalkozások általában a színház próbatermében vagy előterében zajlanak, csak kivételes esetekben tartjuk őket az iskolákban, mert az élményhez hozzá tartozik a kimozdulás, és maga a színházi miliő.

FLESS osztályoknak és diák csoportoknak

A FLESS foglalkozás **konkrét előadásokhoz** kapcsolódik. Színházi játékokból és beszélgetésekből felépülő 3 órás képzelettorna a színház próbatermében, az előadást megelőző héten. Ez a leggyakoribb foglalkozás. Teljes osztályok vagy vegyes iskolai csoportok érkeznek rá, pedagógus szervezésében és kíséretében.

A diákok és tanáraik visszajelzései, valamint személyes benyomásaink alapján az előadásokhoz kapcsolódó előkészítő foglalkozások rendkívül hasznosak. A programon részt vett osztályok kíváncsian és nyitottan ülnek be az előadásra, az esetlegesen bonyolultabb színházi nyelv vagy szöveg már nem nehezíti a befogadást. Az előhangolásnak köszönhetően a képzeletük és intellektusuk intenzíven működik, a foglalkozáson szerzett élményeik segítik és elmélyítik a bevonódást: tágabb kontextust, összefüggéseket rendelnek a látottakhoz.

A foglalkozás által a fiatalok felismerik a színház társadalmi jelentőségét, és azt, hogy **saját életük eseményei művészileg értelmezhetőek** — azaz, hogy a színházban az ő történeteik tükröződnek. **Összefüggéseket fedezünk fel a középiskolai tananyagból ismerhető művekkel** és ismeretekkel. Foglalkozunk az előadások **látványvilágával** és a **színészi játékkal** is; nyomon követhetővé tesszük az előadásokhoz kapcsolódó

alkotófolyamatokat, a különböző művészeti ágak munkáját, művelőinek döntéseit. Olyan helyzeteket teremtünk, ahol a felismerések élményekből következnek, amelyek a fiatalokat önálló gondolkodásra és alkotásra ösztönzik, felkeltve bennük a játékkedvet és a kreativitást. Ezek az alkalmak bepillantást engednek a színház működésébe, mindennapjaiba.

Jelenleg a következő előadásainkhoz kínálunk FLESS programokat:

- William Shakespeare: A vihar
- Arthur Miller: Pillantás a hídról
- Friedrich Dürrenmatt: János király
- Örkény István: Tóték
- Szigligeti Ede, Mohácsi testvérek: Liliomfi
- Molière, Mohácsi testvérek: Képzelt beteg
- Czigány Zoltán: Csoda és Kósza
- William Shakespeare: Hamlet
- Az Általános Színházi FLESS (Hogyan működik a színház?) című foglalkozás és rövid bevezető bármelyik előadásunkhoz kérhető.

Egy-egy foglalkozás tartalmát és menetét a hozzá tartozó színházi előadás határozza meg. A **háromlépcsős programot** (FLESS – előadás – utólagos beszélgetés, feldolgozás) szerves egészként kezeljük. A foglalkozások tervezését alapos **kutatás** előzi meg: először feltérképezzük az adott előadás azon gondolati és esztétikai mozzanatait, amelyek befogadását érdemes megtámogatni, majd megjelöljük a színdarabban azokat a központi témákat, amelyek a csoportok életkorához és pszichológiai sajátosságához igazodva leginkább alkalmasak a személyes vonatkozás felkeltésére. Megfogalmazzuk azokat a darabhoz kapcsolódó **társadalmi problémákat és kérdéseket**, amelyekre érdemes felhívni a fiatalok figyelmét. Meghatározzuk azt a program alapjául szolgáló **darabbal és szerzőjével kapcsolatos tárgyi tudást**, amit hasznosnak vélünk átadni. A középiskolai tananyagból kiválasztjuk azokat a tartalmakat, amelyek összefüggésben állnak a foglalkozás anyagával. Összegyűjtjük azokat a színházi és dramaturgiai ismereteket, illetve az

előadásban használt **színházi nyelv** eszközeit, amelyekkel az este folyamán élményszerűen is találkozhatnak. Különleges figyelmet fordítunk azokra a lehetőségekre, amelyek a kreativitás, az empátia és az önismeret fejlesztését szolgálhatják. Célunk, hogy a darab szereplőinek motivációit megismerve gyakoroljuk a **nézőpontváltást**, a **szempontváltást**. A gyakorlatok és a játékok tervezésénél fontos szempont, hogy a központi témáinkhoz kapcsolódó helyzeteket színházilag megjelenítsük, lehetőséget kínálva a szerepbelépésre, a szituáció elemzésére, esetlegesen az irányítására. A programokat a tervezés után is folyamatosan fejlesztjük és alakítjuk, a tapasztalatok és a foglalkozások végén kért visszajelzések alapján.

Az **utólagos beszélgetésre** közvetlenül az előadás megtekintése után kerül sor. Ezeken a hozzávetőleg egyórás alkalmakon a csoport az előadás alkotóival találkozik. A moderált és a diákok érdeklődése szerint alakuló beszélgetések több szempontból is hasznosak: a fiatalokra ösztönző hatással van, hogy a művészek kíváncsiak benyomásaikra, kérdéseikre, a színházi alkotóknak pedig gyakran a munkában is hasznosak a fiatal nézők őszinte megnyilvánulásai. További tervünk, hogy az utólagos találkozások alkalmával – a színészek közreműködésével – új módszerekkel és formákkal kísérletezzünk: irányított vitákat, valamint **improvizációs módszerekre** épülő foglalkozást tervezünk, ahol a látott előadás konfliktusaiból és helyzeteiből inspirálódva jelöljük ki a játék alapját és szabályait, esetlegesen meghívott szakembereket is bevonva a játék elemzésébe.

A FLESS programba kifejezetten olyan előadásokat választunk a repertoárból, amelyek a középiskolás korosztálynak is szólnak. A darabválasztásban akár személyesen, valamint kifejezetten pedagógusoknak írt ajánlókkel és ismertetőkkkel is segítünk. Örömmel fogadjuk a pedagógusok és az osztályok kívánságait, kéréseit: a foglalkozásokat igyekszünk a csoport igényeinek megfelelően, rugalmasan alakítani. A FLESS program tervezésében figyelünk arra, hogy egyaránt kínáljunk könnyebben befogadható darabokat és tapasztaltabb színháznézőknek valót is. A színház megszerettetésén túl a nézői befogadás nyitottabbá tételén is dolgozunk: szeretnénk, ha a hozzánk járó fiatalok a bonyolultabb, a hagyományostól eltérő színházi nyelvet is érteni és élvezni tanulnák. Fontos tudni, hogy ami ma hagyományosnak hat, az új volt

valamikor, és ami ma elavultnak tűnik, az nemrég hagyományosnak tűnt. Meg szeretnénk ismertetni a diákokat a művészi stílusok változásának természetével, hogy felnőttként hosszú ideig nyitottak és érdeklődők maradhassanak.

A pályázat **mellékletében** megismerhető néhány FLESS foglalkozás forgatókönyve.

Tervezett új FLESS programok a 2014 /2015-ös évadban:

- Tartuffe FLESS
- Übü király FLESS
- Sötétben Látó FLESS
- Mindig a zajló vagy következő évad azon bemutatóihoz tervezünk foglalkozást, melyeket a középiskolás korosztálynak ajánlani fogunk.

Akadálymentes előadások FLESS programmal látás- és hallássérült személyeknek

Az elmúlt évad fontos célkitűzése volt, hogy akadálymentesíteni kezdjük az IRAM-ot látás- és hallássérült fiatalok és felnőttek számára. A civil kezdeményezésű 90 decibel Project közreműködésével **narrált** és **jelyelven tolmácsolt** előadásokat, beszélgetéseket és foglalkozásokat szervezünk. 2014. március 5-én a Tóték című előadásunkat játszottuk látássérült közönségnek narrátor közreműködésével, az előadás előtt interaktív színpadbejárással és bevezető beszélgetéssel. A programot folytatjuk; integrált és speciális tantervű iskolákat, valamint egyéni jelentkezőket is várunk a jövőben, diákokat és felnőtteket egyaránt.

Az akadálymentesített előadásokat a 90 decibelprojekt, a saját közönségszervezésünk, valamint az IRAM hatáskörének segítségével hirdetjük meg. Az iskolás osztályoknak diákkedvezményt biztosítunk, az érintett vendégeknek az előadást megelőző napig előfoglalással tartjuk fenn a megfelelő helyeket.

Tervezett akadálymentes előadások foglalkozással:

A 2014/2015-ös évadban 4 akadálymentesített előadást tervezünk. Az előadásokhoz tartozó FLESS programot is akadálymentesítjük; egy olyan módszertan kidolgozásába fogunk, amely az integráció jegyében megfelel a speciális igényeknek, és egyben érzékenyítő programként is működik.

Az akadálymentesítésre választott előadások:

Örkény István: Tóték, narrátor közreműködésével – 1 előadás

Arthur Miller: Pillantás a hídról, narrátor közreműködésével – 1 előadás

Szigligeti Ede, Mohácsi testvérek: Liliomfi, jelnyelvi tolmácsolással – 1 előadás

Alfred Jarry: Übü király, vagy a lengyelek – 1 előadás

IMPRÓS FLESSBACK mindenkinek

Áprilistól egyes előadások után **színészeink improvizálnak**. Merész vállalkozás az írott szöveg biztonságos terepéről a meg nem született pillanatok ingoványos talajára lépni, de varázslatos élménnyel kecsegtet: színész, néző és szerep együtt lesz tanúja és irányítója egy történet születésének. A látott előadás konfliktusaitól, problematikájától inspirálódva jelöljük ki a közös játék alapját. Asszociációk, párhuzamok és a közönség ötletei irányítják a rögtönzött történeteket. Az improvizáció közösségi játék és tanulás, szellemi és fizikai torna. A program az **Örkény Színház és a Momentán Társulat** együttműködésében valósul meg. Az előkészítő FLESS foglalkozást, a hozzá kapcsolódó előadást és az IMPRÓS FLESSBACK programot szerves egészként, háromlépcsős programként kezeljük.

A projekt keretében képzést; improvizációs színésztréninget szervezünk a programban érdekelt művészeknek és pedagógiai munkatársaknak. Fontos, hogy a résztvevő művészek megismerkedjenek a tervezett foglalkozás pedagógiai céljaival, valamint az, hogy improvizációs technikákat, a tervezett játékokhoz szükséges képességeket és tudást sajátítsanak el. Fontos, hogy a színészek felkészüljenek a majd megvalósuló

programsorozaton részt vevő fiatal közönséggel való kommunikációra, a vendégek biztonságos szerepbelépésének biztosítására, a nézők által irányított szituációk működtetésére. Ezek miatt szükséges színésztréning és próbalehetőségek szervezése.

A KAPTÁR – alkotócsoporthok egyéni jelentkezőknek

A KAPTÁR alkotócsoporthjaiban **heti rendszerességgel** dolgozunk együtt **egy éven át**. A csoportok műhelymunkái a résztvevők valós és elképzelt történeteiből, interjúkból születnek, a színház előadásaival összefüggésben, azoktól inspirálva, azokra reflektálva. A munkafolyamat része a témában való **kutatás, anyaggyűjtés és elemzés, improvizáció, szövegírás** és a színházi kommunikációban használható eszközökkel való **kísérletezés**. Biztonságos teret kínálunk játékhoz és gondolkodáshoz, helyzetek és történetek színházi megéléséhez. A KAPTÁR-tagok az alkotómunka mellett figyelemmel kísérik a színház életét, beszélgetéseken és próbálátogatásokon vesznek részt.

A **Vihar KAPTÁR 2013** csoporttal 2012 őszén kezdtünk dolgozni. Munkájukat az Örkeny repertoárjából Shakespeare A vihar című darabja inspirálta. A munka nyilvános műhelybemutatóval zárult 2013 őszén.

A **Bond KAPTÁR 2013** novemberében indult. Ebben a csoportban **Edward Bond Gyerekek** című darabja fókuszálta a közös munkát, amelyben a színház két színésze, Szandtner Anna és Ficza István is részt vett. A darab különlegessége, hogy a **felnőtt színészek és a fiatalokból álló csoport együtt játszik**. A kötött szövegű részek mellett a csoportos jelentekhez a szerző mondatokat kínál, de nagy szabadságot hagy a fiataloknak szövegeik alakításában. Izgalmas kérdés, hogy milyen további eszközökkel lehet segíteni a játszókat kreativitását. A kész műhelymunkát egy budapesti gimnázium tornatermében, és a Kerekasztal Társulás Mai Mesék című színházi nevelési konferenciáján mutattuk be 2014 áprilisában.

A **KAPTÁR 2014** nevű csoporttal 2013 decemberében kezdtük a munkát, és egy júniusi nyári táborban zártuk le azt. Az Örkeny színház Tóték, Peer Gynt és Hamlet című előadásaiból inspirálódott a csoport; központi témáink a félelem és a lázadás

voltak. Ahogy az elmúlt évad KAPTÁR-ában, itt is fontos része lett a közös munkának egy **kitalált karakternek** és az ő történeteinek a felépítése, aki olyan, mintha egy lenne a csoportból, és olyan dolgok történnek vele, amelyek bármelyik résztvevővel megtörténhetnek. Fontos része volt a munkának az **interjúzás**, a **dokumentarista módszerekkel** való kísérletezés, a jelen valóságának színházi vizsgálata. A kész műhelymunkát bemutattuk a nyári munka helyszínén, egy elhagyott házban, Pesterzsébeten.

KAPTÁR 2015: Novemberben indítottuk el legújabb munkánkat, a **MADÁCH TÉR 6.** – projektet. Ez természetesen egy KAPTÁR – csoport, akik szakemberek segítségével felkutatják színházunk épületének történetét, és ebből, az itt talált anyagokból színházi eseményt hoznak létre. A tervtárak, levéltárak kutatása és a lakókkal készített memoárinterjúk adják a kiindulást. A munka már folyik, munkabemutató az évad végén lesz.

Tanítási segédletek és tanári háttéranyagok, Pedagógusműhely

Igen fontos és hasznos eleme az IRAM munkájának, hogy **Hudáky Rita** középiskolai magyartanár, külső munkatársként csatlakozva hozzánk, kiváló tanítási segédleteket készít kollégái számára. Ezek a mintegy 20 oldalas nagyszerű anyagok tulajdonképpen **óravázlatok**, amelyek segítségével élvezetesen és hasznosan lehet előkészülni a mi programunkra, de akár csak előadásainkra is.

A segédletek letölthetőek a színház honlapjáról. Eddig a következő előadásokhoz készültek anyagok: Peer Gynt, Meggyeskert, A vihar, Hamlet, Tóték, Übü király.

A jelenlegi évadban két alkalommal szervezünk **módszertani bemutatót** és **műhelymunkát** tanároknak. Tanár szakos és a területhez kötődő más egyetemi hallgatónak **hospitálási** és **gyakornoki lehetőséget** biztosítunk egész évadon keresztül.

4. Előzetes tervek

Nemzetközi projekt

Az InSite drámával együttműködésben nemzetközi ifjúsági projektben való részvétel, amely 2016 nyarán egy budapesti ifjúsági táborral és konferenciával végződik.

A város helye a színházban projekt

Budapest a színház tükrében: Az előadásainkhoz kapcsolódó témák mentén történetek, emlékek, vélemények, gondolatok gyűjtése Budapesten, ezeknek a dokumentumoknak színházi feldolgozása. Olyan alkotófolyamatok tervezése és vezetése, melyeknek célja a város megismerése, színházi megragadása, valamint a színházi kommunikáció lehetőségeinek kutatása a város mindennapi életében.

Bond KAPTÁR újra

Terveink szerint az Örkény Íróműhellyel együttműködve egy olyan ifjúsági produkciót hozunk létre, amely a Bond műhelyünkben zajló munka tanulságaira is épít: olyan történetet írunk közösen, amelyben színészek, írók és egy fiatalokból álló csoport dolgozik együtt, ahol kötött szövegű jelenetek mellett a darab bizonyos helyzetei **irányított improvizációból** születnek majd meg.

Ifjúsági előadás

Az Örkény Színházban működő íróműhellyel tervezzük egy **új ifjúsági darab** megírását.

5. Együttműködő oktatási intézmények

Az IRAM programjain többnyire budapesti középiskolás osztályok vesznek részt, de vidékről érkező csoportjaink is voltak. Felsorolásuk a **mellékletben** megtalálható. Általában egy osztály csak egyszer volt nálunk, de voltak csoportok, akik több FLESS programon is részt vettek. A legtöbb iskola több alkalommal, több osztállyal is részt vett FLESS programon.

A csoportok és az egyéni jelentkezők többsége is tanári, iskolai szervezésben jut el hozzánk. Igyekeztük az ország összes középiskolájába eljuttatni a leveleinket, **tájékoztató füzeteket**. Az IRAM indulásakor az érdeklődő pedagógusoknak tájékoztatót tartottunk a színházban. Az évad során az érdeklődő tanárok és diákok az IRAM program **hírleveleiből** és a honlapunkról kapnak információt, és segítséget ahhoz, hogy tantárgyi és pedagógiai célkitűzéseiknek a leginkább megfelelő módon tudjanak közös színházlátogatásokat szervezni osztályaiknak, iskolai csoportjaiknak.

6. Foglalkozások és résztvevők száma, és a jövőre vonatkozó becslések

A 2012/2013-as évadban **1.300** fiatal vett részt a programban.

A 2013/2014-es évadban **1.700** középiskolás vett részt a programban.

A 2014/2015-ös évadban a hely- és kapacitáshiány miatt nem tervezhetünk az előző évinél több résztvevővel.

2012/2013-as évadban az egyes foglalkozástípusok alkalmainak száma:

FLESS előkészítő foglalkozás: **47** alkalom

FLESS utólagos beszélgetés: **24** alkalom

KAPTÁR foglalkozások: **47** alkalom

2013/2014-es évadban az egyes foglalkozástípusok alkalmainak száma:

FLESS előkészítő foglalkozás: **60** alkalom

FLESS utólagos beszélgetés: **11** alkalom

KAPTÁR foglalkozások: **107** alkalom

2014/2015-es évadban az egyes foglalkozástípusok alkalmainak száma 2015. január 1-ig:

FLESS előkészítő foglalkozás: **25** alkalom

FLESS utólagos beszélgetés: **1** alkalom

KAPTÁR foglalkozások: **8** alkalom

7. AZ IRAM vezető munkatársai

Neudold Júlia harmadik éve vezeti az IRAM programot. A Színművészeti Egyetemen színészként végzett. Ötödik évét ösztöndíjjal Berlinben töltötte, ahol több európai hírű társulat, így a Deutsches Theater és a Maxim Gorki Theater színház-pedagógiai programját tanulmányozta, gyakorlatot szerezve a foglalkozások tervezésében és vezetésében. A színházunknál folyó munka vezetésén és koncepciólásán túl több hazai és nemzetközi konferencia résztvevője. Neudold Júlia jelenleg a Színház- és Filmművészeti egyetem Doktori Iskolájának hallgatója, kutatási területe természetesen a színház-pedagógia, valamint tanulmányokat folytat az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán, pszichopedagógia és logopédia szakon. Célunk, hogy a gyógypedagógia határterületéről érkező módszereket is használjuk, adaptáljuk a színházi környezetre és célokra.

2013 szeptemberében csatlakozott az IRAM csapatához **Bethlenfalvy Ádám** színész-drámatanár. Az ELTE angol szakán végzett; jelenleg az angliai Birmingham City University PhD hallgatója, a drámapedagógia területén végzi a kutatását, Magyarországon. Korábban többek között a Kerekasztal Színházi Nevelési Központnál, és két évig Angliában, a Big Brum Theatre in Education Company-nál dolgozott. Célunk, hogy ne csak a német, hanem az angolszász módszertant és a magyar drámapedagógiai hagyomány módszereit is alkalmazzuk foglalkozásainkon. Keressük a módjait, hogyan lehet színházlátogatást előkészítő és feldolgozó foglalkozásokon szerepbélési lehetőségeket kínálni a résztvevőknek, és az így megszerzett tapasztalatokat a színházi élmény befogadásának tanításával összekötni.

Ugyancsak 2013-ban csatlakozott az IRAM-hoz **Várady Zsuzsi** dramaturg és improvizációs színész. A forgatókönyvírásban és színházi alkotófolyamatokban is használható improvizációs technikákat tanít és kutat. 10 éve tagja a Momentán nevű improvizációs társulatnak; az általuk kikísérletezett formák különböző módokon teszik lehetővé a közönség bevonását, aktív részvételét. Célunk, hogy ezeket a módszereket és technikákat alkalmazzuk az előadásokhoz kapcsolódó foglalkozásokon és az alkotócsoporthoz munkájában. A német színház-pedagógiában és a Momentán

munkájában is útmutató Keith Johnstone tapasztalatait és módszereit, improvizációra épülő pedagógiáját is alkalmazzuk foglalkozásainkon.

8. Az „IRAM TEREM”

Egy kicsi, de nagy fontosságú műhely nyílhatna meg a volt Ericsson Stúdió helyiségében. Létrejöttével, (mint pályázatomban korábbi részében már kifejtettem) e ritka hasznos munkát más léptékben, alaposabban, sokkal **nagyobb hatásokkal** végezhetnénk. E ponton csak azt sorolom fel, hogy – a fogadott diáklétszám markáns bővülésén túl – melyek azok a tevékenységek, amelyekre szakmailag alkalmasak vagyunk, és készen állunk, de a hely hiánya miatt nem valósulhatnak meg.

E kis központ feladata lehet:

- Módszertani kutatás
- Módszertani bemutatók szervezése
- Konferenciák szervezése
- Tanároknak szervezett, rendszeres bemutató foglalkozások és projektnapok, módszertani továbbképzés
- A színházi és az oktatási intézmények hosszú távon, szélesebb körben történő együttműködési lehetőségeinek kutatása és kiaknázása. Mit adhat módszertanilag a színház-pedagógia az iskoláknak? Hogyan segítheti az osztályközösségek fejlesztését? Segíthet-e az integrált oktatásban részt vevő diákok esetlegesen felmerülő problémáin? Milyen eszközöket és segítséget adhat az integrált oktatásban dolgozó pedagógusoknak?
- Gyakorló lehetőség biztosítása a színház-pedagógia területén tanulóknak, a Színház- és Filmművészeti Egyetem színház-pedagógia iránt érdeklődő növendékeinek, tanár szakos hallgatóknak
- Az akadálymentesített foglalkozások körének markáns bővítése
- Az IRAM célközönségének bővítése; dolgozó és nyugdíjas korosztály bevonása egyes projektekbe, intergenerációs programok tervezése és megvalósítása

- A színház színészeinek közreműködésével osztályterekben is játszható előadások létrehozása foglalkozásokkal, ezek iskolákba utaztatása
- Részvétel nemzetközi színház-pedagógiai projektekből
- A repertoárhoz kötődő, dokumentarista módszerekkel dolgozó, alkotó jellegű színház-pedagógiai projektek; művészi ihletettséggű társadalomkutatás

Az IRAM tehát – jelenlegi hatáskörén túl – módszertani kutatóműhelyként, konferenciahelyszíneként, az országban örvendetesen szaporodó színház-pedagógiai programok egyik központjaként teljesebbé válhat.

9. Az IRAM fejezet terjedelméről

Tudom, hogy ez a fejezet pályázatom egészében túlsúlyos. Ez nem véletlen. Szeretném, ha a Fenntartó érezné, hogy milyen ambíciókkal végezzük ezt a feladatot, és szeretném, ha ez a munka megkapná azt a figyelmet és anyagi támogatást, amit megérdemel.

Ez a Magyarországon még mindig új és örvendetesen terjedő színházszakmai terület nem szerepel azoknak az intézményeknek az alapító okiratában, amelyek vállalták, hogy tevékenységük részévé teszik. Fenntartóink és pályázati felületeink egyfajta derék, de nem elengedhetetlen kiegészítő tevékenységnek kijáró érdeklődéssel és ennek megfelelő szerény támogatásokkal fejezik ki egyetértésüket. Időszerűnek érzem, hogy felismerve hasznát, működőképességét és perspektivikus voltát –vagyis hogy nem divatról vagy korjelenségről van szó –, kialakítanánk azokat a forrásokat, amelyekkel ez a munka hosszú távon végezhető. Azért fogalmazok többes számban, mert sem azt nem gondolom, hogy azt egészében a Fenntartónak kellene finanszíroznia, sem azt, hogy helyes lenne a mai gyakorlat, mégpedig az, hogy az **IRAM** program költségeinek **95 százalékát** saját **magunk** teremtjük elő.

Helyesnek tartom, ha a színház is beszáll, hiszen az egész tevékenységnek egyik praktikus tartalma az, hogy meglévő tudásokra és kész infrastruktúrára épülhet rá. Ám azt nemcsak méltányosnak, hanem helyesnek és szakszerűbbnek is tartanám a jelen gyakorlatnál, ha legalább fele részben támogatási felületekre számíthatnánk. Itt is

igaz, hogy a friss, de már bizonyított művészi jelenségeket időben kell észrevenni, és helyzetbe hozni. Megkerülhetetlennek tartom egy olyan **pályázati rendszer** kialakítását, ahol célzottan ez a tevékenység nyerhetne el komolyan vehető forrásokat.

MŰSZAKI FEJLESZTÉSEK AZ ELMŰLT ÉVEKBEN

Első ügyvezetői ciklusomban, az elmúlt 5 évben számos műszaki állagmegóvási, szinten tartási munkát sikerült elvégeznünk. Ebben a Fenntartó többször konkrét anyagi segítséget nyújtott. Ezt ezúton is köszönöm. A fejlesztések túlnyomó részének költségeit mi magunk gazdálkodtuk ki. Szerencsére elég bevételt tudtunk termelni ahhoz, hogy jusson erre, így saját forrásból jelentősen bővítettük a színház alapterületét: **három lakást vásárolt meg az épületben Kft.-nk** az elmúlt években, összesen 320 négyzetméteren. Ezzel létrehoztuk **próbatermünket**, amely nélkül nem tudnánk működni, és az öt év alatt felfejlődő gazdasági, műszaki, és művészi stáb is el tudott helyezkedni: lett saját **dramaturgi, műszaki vezetői, zenei**, valamint **igazgatói** helyiségünk, az **IRAM** kisebb foglalkozásaihoz is ki tudtunk alakítani egy olyan 20 nm-es szobát, ahol legalább páran le tudnak ülni, és ma már a **titkárság** mindhárom dolgozójának is van saját asztala. Én magam is felköltöztem a társalgó melletti kis irodámból egy nagyobbba, ahol tárgyalni is tudunk; régi szobám a titkárságé lett. A Madách tér 5. szám alatt megvásárolt lakással **öltözőinket**, apró **öltöztető-varrodánkat** és kis **fodrászatunkat** bővítjük majd. A Kánaán még messze: az ügyelők, asszisztensek, sűgők és vendégrendezők egy 5 nm-es helyiségen osztoznak nyolcan. Ezen szintén szakszerűnek érzem változtatni a jövőben.

A színpadtechnika oldaláról az Önkormányzat segítségével sikerült a **forgószínpadot** felújítani, **néhány ponthúzóinkat** is megbízhatóbbá szervizelhettük, valamint **teherliftjeinket** is felújíthattuk. Ugyanígy **elektromos fogadóállomásaink** is újak tavaly óta. A **közönségforgalmi mosdókat** szintén felújítottuk, sőt két építészeti újdonságot is bevezettünk. Az egyik, hogy a piszoárok öblítővíz-vezetékeit elvezettük a nézőtéri burkolat mögül, így már nem mind a 400 néző értesül róla, ha valaki használja azt. Tavalyig fennállt az a szintén a '70-es évek építészeti gondolkodását tükröző érdekesség, hogy a nagyobb alapterületű mosdó volt a férfi WC, a kisebb a női. Ezeket megcseréltük, átépítettük, így néha már olyan szünet is van előadásainkon, ahol nem alakul ki a hölgyek sora a mosdó előtt.

Saját forrásból fejlesztettük hangszedőinket: végre vásárolhattunk 12 **mikroportot** és **3 jó URH-mikrofont**. Mintegy **15 reflektor** vásárlására futotta még. Végre teljesíthettük vágyunkat, hogy a rettenetes, hetvenes évekbeli szokás szerint az emeletre, sőt, eredetileg üveg mögé száműzött **hangpultot** letelepítsük a nézőtérre. Ezzel esélyünk lett arra, hogy a szakszerűtlen burkolatok és az erkély miatt túlszűrt akusztikát valamelyest kompenzáljuk. Az új iroda és **munkahelyiségek felszerelése** is pénzbe került; ezeket egyszerűen, funkcionálisan rendeztük be, és összekapcsoltuk a színház hívó- és kamerarendszerével.

Műszaki és az ebből következő színházzakmai problémáink gyökere a '30-as évekből ered: abból, hogy épületünket mozinak tervezték. Noha mindig színházként működött, a rossz épület örökre rossz. Színpadunk apró; oldalszínpad, raktár, zsinórpaddás, alsó színpad, süllyedő nincs. Bizonyos fejlesztések a repertoár-színházi működés folytatásához elengedhetetlenek. Ennek érzékeltetésére le kell írnom a díszletezés menetét. Minden díszletet 2x3 méteres elemekre kell bontani, és a színpadról öt lépcsőn lehordva bepakolni abba a liftbe, amely a ház picéjébe visz. Itt kipakoljuk, kocsira rakjuk, és végigtoljuk a negyven méter hosszú pincén, ahol újra liftbe tesszük, és felemeljük az utcaszintre, az épület háta mögé. Innen kiskocsin áthúzzuk a Madách tér 2. szám alatti raktárba, miközben két járdán zökkenünk. Ott újra lepakolunk, természetesen állandó helyhiánnyal küzdve. Az esti előadáshoz ugyanez a menet visszafelé. Ebből három állandó probléma következik. Az egyik, hogy díszítőtárunk létszáma igen magas, mert a kötelező szabadnapok és pihenőidők miatt 12 fő plusz 4-6 kiegészítő az a létszám, amely az üzemmenetet adott körülményeink között biztosítani tudja. A ház és a funkció rossz összefüggésének másik következménye, hogy a kényyszerűen hosszú színpadi építések miatt az előadások napi világítására rendkívül kevés idő jut, ezért sokkal több, állandó helyre telepített fényvetőre lenne szükségünk, mint az elsőre ésszerűnek tűnhet. Ezt a lámpaparkot – **mintegy harminc új, programozható, zajtalan reflektort** – szintén be kell szereznünk. Áramköreink száma szerencsére elegendő. Forrás nem áll rendelkezésünkre.

Van azonban számos olyan probléma is, amely nem a háború előttről ered. Színpadgépészetünk nagy része még az 1979-1982 között zajlott nagy felújítás

idejéből való, negyvenéves NDK-technológia. Nem csak a vállalat szűnt meg negyed századdal ezelőtt, ahol készültek, hanem az ország is. Így **ponthúzó rendszerünk** lassú, zajos, nem tud egyszerre emelkedni és süllyedni, rendszeresen leáll – előadások szakadtak már félbe emiatt –, javítása irracionálisan drága, hiszen alkatrész-utánpótlás évtizedek óta nincs, minden fogaskereket és relét egyedileg le kell gyártatni. Teljes cseréje rég indokolt, forrás nem áll rendelkezésünkre. **Légkondicionáló** berendezésünkkel ugyanez a helyzet: százezer üzemórára tervezték, mára több mint háromezrezeret működött, hetente áll le, alkatrész nincs, cseréje indokolt, forrás nem áll rendelkezésünkre. Hangrendszerünk egy része megfelel szükségleteinknek, **hangsugárzóink** azonban szintén teljesítették üzemidejüket, cseréjük rég indokolt. Feltétlenül meg kívánom oldani kerekesszékes nézőink számára színházunk **akadálymentesítését**. Ehhez célpályázat igénybevételét tervezem.

Legsúlyosabb, és a következő igazgatói ciklusban feltétlenül orvosolandó műszaki problémánk **nézőterünk** állapota. Sajnos nemcsak arról van szó, hogy az 1993-ban kicserélt székek törnek, zörögnek és kényelmetlenek; előadásainkra nézve az a leghízelgőbb kritika, hogy ezeken ülve is végignézik őket. Arról is szó van, hogy a nézőtér és színpad építészeti viszonya igen rossz, kétes büszkeséggel mondhatom, hogy valószínűleg nálunk legrosszabb az országban. Mivel az egész nézőtér lelakott, akusztikailag elfogadhatatlan hatású tapétázata foszlik, az erkély alépítménye korhad, recseg és közönségforgalmi szempontból veszélyes állapotú; logikus és szükségszerű olyan felújításban gondolkodni, amely mindezeket a problémákat egyszerre oldja meg. Ennek tervezetét a **mellékletben** csatolom pályázatombhoz. Ezeket a felújításokat kinevezésem esetén, fontosságuk szerint ütemezve, tisztelettel kérelmezni fogom a Fenntartótól.

Még nem készült el, mert félbeszakadt a **közönség szervezői iroda és a pénztár építészeti fejlesztése**.

Itt csak megemlítem, hogy épületünk nagy átépítéssel kiváló színházi térré lenne alakítható. Tisztában vagyok vele, hogy ennek jelenleg nincs realitása – három, a

miénknél is rosszabb állapotú budapesti színház vár évek óta felújításra –, de rögzíteni szeretném tizenhárom év tapasztalatát.

Három útja is van annak, hogy az épület jó színházépület legyen: vagy a karzat bontásával, vagy az egész belső tér mobillá bontásával, vagy a nézőtér–színpad 180 fokos megfordításával lehet elérni egy korszerű, funkcionálisan használható teret. Hozzá kell tenni: mindenképpen székeket veszünk, nagyságrendben a nézőtér harmadát. Mára úgy vélem, megérné. A dilemma ilyenkor az, hogy helyes-e székeket megszüntetni. Válaszom: nálunk igen. A rossz nézőtéri helyekért nem kár. Nézőterünk egyharmadáról nem látni az egész színpadot, a földszint túl alacsonyan van, az erkély túl magasán, a karzat alá nem jut el a hang; nem sorolom. Egyszer rendbe kell hozni.

AZ ÖRKÉNY SZÍNHÁZ VEZETŐ MUNKATÁRSAI

Herboly Domonkos – gazdasági igazgató

A Zeneakadémia után, ahol bőgőművészként és zenetanárként végzett, felhagyva a művészpályával, közgazdász diplomát szerzett, és előbb Hungarofest Kht.-nál dolgozott, majd a Brüsszeli Magyar Kulturális Intézet alapító gazdasági vezetője lett. Később a Debreceni Filharmonikus Zenekar és Kodály Kórus igazgatója, onnan hívtam át 2009-ben az önállóvá váló Örkény István Színház gazdasági igazgatójának.

Sütő Anna – művészeti titkár

Az ELTE bölcsészdiplomája után előbb a Hungarofest Kht.-nál dolgozott, majd a MüPA rendezvényszervezője, később koordinációs vezetője lett. Arts and Business posztgraduális képzés után a MüPA művészeti titkára, majd a Zeneakadémia nemzetközi programtervezője. Innen szerződött színházunkhoz 2014-ben.

Czeiner László – műszaki vezető

Villamosmérnökként végzett, majd a Magyar Állami Operaház fő elektrikusa. Később a Víg és Pesti Színház főmérnöke, onnan hívták vissza az Operához és az Erkel Színházhoz főmérnöknek, majd műszaki igazgatónak. A Millennárius Kht. Megnyílása idején az új intézmény műszaki igazgatója is, majd a Kecskeméti Katona József Színház főmérnöke. Innen szerződött színházunkhoz 2013-ban. A Színház- és Filmművészeti Egyetemen a színházi műszaki vezető-szcenikus szakon óraadó tanár, és tanít a Színház és Filmintézetben is.

Kiss Zsolt – színpadmester

Érettségi után elvégezve a Színház- és Filmművészeti Egyetem színházi műszaki vezető-szcenikus képzését, a Debreceni Csokonai Színház színpadmestere négy éven keresztül, majd a keszthelyi Balaton Kongresszusi Központ és Színház színpadmestere. Innen hívtam színházunkhoz 2013-ban.

VÉGÜL

Előző pályázatomat ezzel a mondattal zártam:

„A színház ma sokkal fontosabb, mint akkor, amikor fontosabb volt, mint ma.”

Arra gondoltam akkor, és arra gondolok változatlanul, hogy jelenünk átmeneti kor. Az utóbbi huszonöt évben zajlik valami visszavonhatatlan: a globalizáció egészében még beláthatatlan, de jól átérezhető története, vagyis az európai kulturális emlékezet, a közös tudás és ízlés változása, talán eróziója.

Ezt, a hagyományos kulturális paradigmákat eleve szétejtő helyzetet zilálja tovább itthoni megosztottságunk, hasadtságunk, belső szellemi ütközőzónáink szélesedése, egymástól, vagyis közös tudatunktól való folyamatos távolodásunk.

Az, hogy a kultúrának önmagán túli, társadalmi feladata és felelőssége van, nem újdonság. Az elmúlt száz év négyötödében hazánkban csak kurzuskultúrák voltak; az a páratlan kulturális érték, ami született – zenében, irodalomban, színházban, filmen, képzőművészetben –, leginkább „annak ellenére” jött létre.

E téren az utolsó huszonöt év sem hozott fordulatot. A világméretű szellemi folyamatokkal kapcsolatban elmondható, hogy legújabb kori választott kormányaink mindegyikének figyelme befelé irányult, a szűk optikájukon túli jelenségeket alig érzékelték, ennek gazdasági és szellemi következményeit egymásra kenték. Világértelmezési megosztottságunkkal kapcsolatosan pedig nem állíthatnánk, hogy bármely politikai erő ez ellen dolgozott volna.

Így aztán, az az érzékeny felület, amelynek nem az a horizontja, mint a közéleté, ahol hamarabb sejtik és fogalmazzák meg az emberi egzisztencia lényegi elemeit és változásait, mint a politikában, és amelynek nem azok a lövészárkok tagolják a gondolkodását, mint a nyilvánosságét – szóval a kultúra, „mint olyan” –, hamar kicsúszott a politika érdeklődésének teréből.

A magyar kultúra hiába tartotta meg fogyasztóit, konkrétan a színházakban például hiába tartottuk meg nézőinket, az elmúlt másfél évtizedben már egyik politikai oldal választási programjában sem szerepelt „kultúra” című önálló fejezet.

Pedig, nyugodtan legyünk kétely nélkül biztosak benne; e helyzetben csak a mindenki másétól megkülönböztethető eredeti kultúránk mozdíthat bennünket önmagunk jobb esélyei és a világ felé. Azaz az eredeti gondolkodás. Minden fontos dolog ebből van: a kerék, a piramis, a könyvnyomtatás, Szophoklész, Shakespeare, a Rubik kocka, egy jókedvű ország, hadd ne folytassam.

A színház mára szinte az egyetlen közösségi esemény, amelyben nézőjével olyasmisik meg, amit életének más terepein elvesztett: szuverén belső képzelet születik. Ez mágia, szellemi elmozdulás. A színház nem csak igényli ezt az ősi képességet, hanem létre is hozza. Abban is, akiben egyébként alszik. Ez a belső munka egyenesen az ellenkezője annak, amit a világ egyébként ma elvár tőlünk.

A színházban nem. A színjáték során a néző fantáziája eredeti jogai szerint működik, szelleme mással nem helyettesíthető serkentéshez jut. Ez a folyamat magyar nyelven zajlik, a megszűnt (sosem volt) társadalmi szolidaritás korában közösségi élményként, jobb- és baloldaliakkal egyszerre, egy térben. Érzelmi síkon, a személyiség alaprétegeiben. A bázisban.

Tartok tőle, hogy a színház mára fontosabb lett, mint amilyen fél évtizeddel ezelőtt volt.

MELLÉKLETEK

TARTALOM:

1. IRAM program mellékletei
2. Színházunk története 1939-től 2010-ig
3. Az Örkény Színház szakmai díjai és a működésünk alatt adományozott állami, valamint Fővárosi kitüntetések
4. Szakmai önéletrajz

Melléklet 1.

AZ IRAM PROGRAM MELLÉKLETEINEK TARTALOMJEGYZÉKE

1. Néhány FLESS program részletes bemutatása
2. Az eddigi színház-pedagógiai tevékenységben résztvevő oktatási intézmények felsorolása
3. Konferenciák, szakmai párbeszéd

1. Néhány FLESS program részletes bemutatása

Pillantás FLESS

Arthur Miller: Pillantás a hídról

A Pillantás FLESS játékaiban saját élményű helyzetgyakorlatok és beszélgetések során vizsgáljuk az elhallgatott, vagy nem tudatosult érzések szerepét. Ezáltal érzékenyebbé válhatnak a színészi játékra, a mögöttes tartalmakra, az általános emberi kommunikációra: nonverbális gesztusokra és a verbális kifejezés finomságaira. A történet lehetőséget nyújt a nézőpontváltás gyakorlására, az egymás mellett létező személyes igazságokkal való szembenézésre. Az alábbi összefoglaló kérdéssor a foglalkozás gondolati ívét követi:

Milyen összezárva élni sokaknak egy szűkös helyen? Milyen egymásra utalva, egymást figyelve a boldogulásért küzdeni? Hogyan kelthet érzéseket egy előadás látványvilága?

Mikor születik a végzet? Elkerülhetjük a sorsunk? Vagy végig kell nézni „az istenverte rohanást a vég felé”? Az amerikai olasz dokkmunkás élete egy mindennapi történet, vagy egy görög tragédia? Kell félnünk saját magunktól?

Objektív vagy szubjektív az ember igaza? Lehet mindenkinek igazsága? A tragédiához vezető út gonosz vagy jó szándékkal van kikövezve? Hová kerülnek az elhallgatott, be nem ismert gondolatok? Ki az erősebb, ki a nagyobb, és ki a nyertes? Milyen egy idegen országba menekülni?

Érdemes akadályozni, hogy egy gyerek felnőjön, és a maga ura legyen? Féltékenyek a szüleink a szerelmünkre? Ők is belénk szerethetnek? Hős az, aki olyan hűséges, hogy árulóvá is képes válni? Júdas hűséges vagy áruló?

Hamlet FLESS

William Shakespeare: Hamlet

A Hamlet FLESS-en játékok és beszélgetések révén újra és újra feltesszük a kérdést: mi közünk van az előadáshoz és Hamlet alakjához, vagyis mi az, amit a mából, saját tapasztalatainkból hozzá kötünk. Mi a szerepe a színháznak a jelenünkben? A próba folyamat tapasztalatait is beépítettük a játékokba: színházi helyzetekkel járjuk körül a tér és a tömeg szerepét a rendezésben. A próbateremben a diákok szereplőként és rendezőként kísérletezhetnek a tér használatával és a szereplők egymáshoz való viszonyának alakulásával. A következő kérdéssor a játékok gondolatívét eleveníti fel, a foglalkozás összefoglalásaként kapják meg a résztvevők:

Mi kell ahhoz, hogy valaki hatalomra kerüljön, és azt meg is tudja tartani? Szükségszerű-e, hogy a politikai erkölcs eltérjen a mindennapok etikájától? Mikor és miért reagál másként a tömeg, mint az egyén? Hogyan bánik a hatalom a tömeggel? Mit tehet az egyén a hatalommal és a tömeggel szemben? Mi a szerepe a tömegnek és a díszletnek az Örkény Színház előadásában? Mi a ti szerepetek ebben az előadásban?

Ki lehet Hamlet? Ki hasonlít Hamletre? Mi közünk nekünk Hamlethez? Milyen dalszövegek és zenekarok emlékeztetnek rá? Miért nem cselekszik? Velünk előfordul, hogy cselekednünk kéne, de képtelenek vagyunk rá?

Miért fordítják le újra és újra a Hamletet? Miért rendeznek belőle újra és újra különböző előadásokat? Miért született róla tengernyi elemzés? És hogyan születik folyton újjá kulturális utalások formájában?

Kire mondjuk, hogy őrült? Ki a bolond? Hamlet az őrült, vagy mindenki más? Hogy születik szomorúságból és melankóliából derű és nevetés? Mit szabad egy bolondnak? Mit szabad a színháznak? Mi a bolond szerepe és mi a színház szerepe Shakespeare drámáiban?

Mi a végső kérdés? Mi történhet, ha élők a halállal találkoznak? Hogyan figyelmeztetik művészeti alkotások az embert a hiábavalóságra és az elmúlásra? Mi köze Hamletnek a csendéletekhez? Milyen kérdések jutnak eszedbe Karinthy szinopsziszáról: „Dán királyfi sokat töpreng, majd mindnyájan meghalnak.”?

ÁLTALÁNOS SZÍNHÁZI FLESS

Hogyan működik a színház?

Az általános színházi foglalkozásunkhoz bármelyik előadásunkat lehet választani, ezekben az esetekben a 3 óra alatt egy rövidebb bevezetőre van lehetőség: a játékokat követő beszélgetések az adott előadással összefüggésben alakulnak. A játékok és a beszélgetések fókusza a színészi munka és a színházi hatásmechanizmus. A foglalkozáshoz tartozó kulisszajárással egybekötött Szakmai séta című program során a fiatalok megismerhetik a színház intézményéhez köthető szakmákat és munkaköröket, szó esik az ezekhez szükséges képességekről, a munka szépségeiről és árnyoldalairól. A program kulisszajárás közben zajlik, alkalomszerűen lehetőség van a személyes beszélgetésekre, gyakorlati feladatokra és szemlélődésre. Közben bepillantást nyernek a színházi üzem működésébe, ennek szervezésébe. Ismerkednek a színház repertoárjával, előadásaival, társadalmi és kulturális szerepvállalásával.

Hogyan működik a színház? Mit kell tudnia annak, aki színpadon játszik? És annak, aki az életben akar jó játékos lenni? Lehet koncentrációt, figyelmet vagy ritmusérzékelt tanulni?

Hogyan figyelünk a verbális és a nonverbális kommunikációra? Milyen eszközei vannak egy színésznek? Mit jelent a státuszjáték az életben, és mit a színpadon?

Lehetséges, hogy valaki valahol nem csinál semmit? De akkor mi a viszonya a térrel? Milyen a testtartása, és vajon miért van ott? Lehet csak nézni, és közben nem kombinálni, viszonyokat és történeteket látni? Melyek a színházi hatás elemei?

Hogy lehet, hogy két embernek teljesen mást jelent ugyanaz a történet? Hol születik a színház? A színpadon, vagy a nézők fejében? És mi a valóság? Amit látunk, vagy amit nézünk?

Mikor lehet a sorok között olvasni? És hogyan lehet egy-egy megszólalás vagy mozdulat mögött meglátni valamit, ami akarva vagy akaratlan ott rejtőzik? Mi a színház feladata? Mi egy rendező feladata? Te ma miből csinálnál színházat?

2. Az eddigi színház-pedagógiai tevékenységben résztvevő oktatási intézmények felsorolása

Kempelen Farkas Gimnázium (1223 Budapest, Közgazdász utca 9-11.)
Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola (1015 Budapest, Toldy F. u. 28-30.)
Babits Mihály Gimnázium (1047 Budapest, Tóth Aladár u. 16-18.)
Óbudai-Waldorf Iskola (Budapest, III. Bécsi út 375.)
Újpesti Bródy Imre Gimnázium (1047 Budapest, Langlet V. u. 3-5.)
Zrínyi Miklós Gimnázium (1108 Budapest, Mádi u.173.)
Nagy László Általános Iskola és Gimnázium (1201 Budapest, János utca 4.)
Sztehlo Gábor Evangélikus Óvoda, Ált. Iskola és Gimn. (1183 Bp., Kossuth tér 2.)
József Attila Gimnázium, (Budapest XI., Váli u.1.)
ELTE Apáczai Csere János Gyakorlógimnázium (1053 Bp., Papnövelde utca 4-6.)
Szekszárdi Garay János Gimnázium (7100 Szekszárd, Szent István tér 7-9.)
Scheiber Sándor Gimnázium, (1145. Laky Adolf u. 38-44.)
Karinthy Frigyes Gimnázium (1183. Pestszentlőrinc, Thököly utca 7.)
Neumann János Számítástechnikai Szakközépiskola (1144 Bp., Kerepesi út 124.)
Budapesti Egyetemi Kat. Gimn. és Kollégium, (1015 Bp., Szabó Ilonka utca 2-4.)
Kőrösi Csoma Sándor Ált. Isk. és Gimn. (1173 Budapest, Akácvirág u. 49.)
Toldy Ferenc Gimnázium (1015 Budapest, Toldy Ferenc u. 9.)
Csik Ferenc Ált. Iskola és Gimnázium (1027 Budapest, Medve utca 5-7.)
Árpád Gimnázium, Budapest (1034 Budapest, Nagyszombat utca 19.)
Szinyei Merse Pál Gimnázium (1063 Budapest, Szinyei u. 7-9.)
ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Gimnázium (1146 Bp., Cházár András u. 10.)
Prohászka Ottokár Katolikus Gimnázium, (2092. Budakeszi, Széchenyi utca 141.)
Katona József Gimnázium (6000 Kecskemét, Dózsa György út 3.)
Berzsenyi Dániel Gimnázium (1133 Budapest, Kárpát u. 49-53.)
Fényi Gyula Jezsuita Gimn. és Kollégium (3529 Miskolc, Fényi Gyula tér 2-12.)
Madách Imre Gimnázium (1073 Budapest, Barcsay u. 5.)
Eötvös József Gimnázium (1053 Budapest, Reáltanoda utca 7.)
Budapesti Francia Iskola (1029 Budapest, Máriaremetei út 193-199.)
Móricz Zsigmond Gimnázium (1025 Budapest, Törökvész út 48-54.)

Könyves Kálmán Gimnázium (1043 Budapest, Tanoda tér 1.)
Bartók Béla Zeneművészeti Szki. és Gimn. (1065 Budapest, Nagymező utca 1.)
Alternatív Közgazdasági Gimnázium (1035 Budapest, Szentendrei út 9.)
Kanizsai Dorottya Gimnázium (9700 Szombathely, Aréna u. 10.)
Erkel Ferenc Gimnázium (5700 Gyula, Bodoky u. 10.)
Kispesti Deák Ferenc Gimnázium (1192 Budapest, Gutenberg krt. 6.)
Berze Nagy János Gimnázium (Gyöngyös, Kossuth L. u. 33.)
Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium (1114 Budapest, Villányi út 27.)
Xántus János Középiskola és Gimnázium, (Bp., V. Markó utca 18-20.)
Teleki Blanka Gimnázium (1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 37.)
Öveges József Szakközépiskola (1119 Budapest, Beregszász út 10.)
Hunfalvy János Két Tanítási Nyelvű Közg., Ker. Szki. (1011 Budapest, Ponty u. 3.)
Budapesti Fazekas Mihály Ált. Iskola és Gimn. (1082 Bp., Horváth Mihály tér 8.)
Bocskai Katolikus Gimnázium (3900 Szerencs, Ondi út 1.)

3. Konferenciák, szakmai párbeszéd

Az elmúlt évadokban, évadban több szakmai rendezvényen részt vettünk, ahol egyrészt tapasztalatokat szereztünk, másrészt bemutattuk az IRAM programjait.

- Rendszerező színház-pedagógiai konferencia, Katona József színház, Budapest, 2013. november 23. – IRAM prezentáció
- Rendszerező II. színház-pedagógiai konferencia, Katona József színház, Budapest, 2014. április 12.
- Mai mesék, a Kerekasztal Társulás színházi nevelési konferenciája, 2014. április 30. – május 2. – Bond KAPTÁR előadása
- NeCsakNézz, Színházi nevelési konferencia – az ASSITEJ Magyar Központ, a Kaposvári Egyetem és az InSite Drama szervezésében – 2014. május 8-10., Kaposvár
- XIV. POSZT OFF – Színházi nevelés programja: POSZT OFF Színházi nevelés, Pécs, június 7-12., Palatinus Hotel – IRAM prezentáció
- SZÍNHÁZ-DRÁMA-NEVELÉS (22.) "A dolgok állása – dráma az oktatásban" A Magyar Drámapedagógiai Társaság és a Marczibányi Téri Művelődési Központ közös módszertani rendezvénye - 2014. november 14-15., Budapest

Melléklet 2.

SZÍNHÁZUNK TÖRTÉNETE 1939-2010

1928-ban a Károly körút és Király utca sarkán lévő híres- hírhedt Orczy-ház bontásakor az építetők új épület emelésére kértek elvi engedélyt. Nem kapták meg, ám a privát tőke feltűntével a Főváros és a Közmunkák Tanácsa elérkezettnek látta a pillanatot a soha meg nem valósult, de már akkor évtizedek óta tervezett „Erzsébet sugárút” kiskörúti torkolatának megnyitására: a befektetők építhettek, amennyiben vállalták, hogy a Főváros terveit valósítják meg. 1930-ban nyilvános tervpályázatot írtak ki, amelyre 47 pályamű érkezett. A Fővárosi Közmunka Tanács egyik tervet sem tartotta kivitelezésre alkalmasnak, és saját jelöltjével készítette el azt: engedélyezve a megvásárolt, de elutasított pályaművek anyagának szabad felhasználását.

Wälder Gyula műegyetemi professzor kapott megbízást az egységes építészeti kiképzés tervének elkészítésére. Árkay Aladár visszadobott tervéből vette át a diadalívszerű épületet az akkor már „Madách sugárút” méltó indítására, és egyesítette saját tervének árkádós pilonjaival. Az épületegyüttes ma műemléki védelem alatt áll.

A munka 1937-ben kezdődött el. Hogy a hatalmas tömbök által a befektetőkre kényszerített óriási anyagi ráfordítás valamelyest megtérüljön, az alapozás közben a Madách tér 6. számú épület alsó három szintjére mozit terveztek, Gerlóczy Gedeont bízva meg ennek kialakításával. Gerlóczy szellemesen oldotta meg a feladatot a bérházak szűkös udvarán: a mozihoz mérten elegáns foyer-t az utcaszint alá süllyesztette, és fölé lógatta a nagy, akkor még több mint ötszáz személyes nézőteret. Ám, noha már a munkálatok ideje alatt kiadták a helyiséget, a bérlő, származása okán, nem kapott engedélyt a mozi üzemeltetésére.

Ezzel egy időben Károlyi István gróf, Károlyi Mihály huszonegy éves unokaöccse elhatározza, hogy Földessy Géza segítségével színházat alapít. Azt tervezi, hogy a Nagymező utca 11. szám alatt nyitnak színházat a Clarisse kávéház (Radnóti Színház) helyén. Az átalakítás ötvenezer pengőbe került volna, s a bérház lakói sem egyeztek bele az átépítésbe.

Ekkor merül föl az ötlet, hogy a Madách téren épülő mozit alakítsák át színházzá. Újratervezésre sem pénz, sem idő, és, noha a terem nem színháznak épült, a bérlő személye ellen ezúttal nincs kifogás. A vetítövásznon mögötti szűkös tér színpaddá avanzsál.

Így jön létre épületünk, amelyben a színháziak hetven éve küzdenek az elhivatottság és a kétes anyagi érdekek keverékének építészeti következményeivel, és hoznak létre időről-időre fontos színházi periódusokat, mindannyiszor az alkalmatlan épület ellenére.

A színház múltja

Károlyi István tehát a Madách tér 6. szám alatti színházat veszi meg. A Madách Színház első előadása Móricz Zsigmond Kismadár című drámája, Dayka Margittal a címszerepben, 1940. november 29-én. Az első évadban a Nemzeti Színház is vendégeskedik az épületben. Károlyiék az igazgatást Pütkösti Andornak ajánlják fel. Pütkösti, akinek emlékét emléktábla őrzi a színházban, az Újság című napilap színházi kritikáit jegyezte 1941-ig. Egyszer-egyszer rendezett a Művész Színházban, az Új Thália Társaságban, a Nemzeti Színházban. Filmíróként is bemutatkozott. Színházi szakértelme és kifogástalan származása lehetővé tette, hogy megbízzák a Madách Színház vezetésével. A színház dramaturgja a későbbi neves színháztörténész, Staud Géza lett.

Az állandó együttes megszervezése is Pütkösti nevéhez fűződik; Greguss Zoltánt a Vígszínházból, meghatározó színészét és rendezőjét, Várkonyi Zoltánt pedig a Nemzeti Színházból szerződtette.

Az új budapesti színház Pirandello *IV. Henrik* (1941. szeptember 19.) című művének előadásával teszi le névjegyét, Várkonyival a címszerepben. Az előadás a háborús helyzetre, korának legégetőbb kérdéseire reflektál.

A Madách Színház munkája az 1941-1944 közötti időszakban szorosan összefügg a politikával. Lévén magánvállalkozás, a hatalom befolyása kevésbé nehezedik rá, mint az állami színházakra. Károlyi nem akadályozza meg a műsorpolitika kialakítását,

vállalja a színházban játszott darabokat, lehetőséget ad olyan színészek szerződéséhez, akik állami színházban már nem játszhatnak. Püskösti háborúellenes, antifasiszta szelleme a független gondolkodású pesti polgárság egyik utolsó menedékhelyévé teszi a színházat. A hétvégeken munkáselőadásokat is tartanak, leszállított helyárrakkal. A színházban Stúdiót hoznak létre a fiatalok továbbképzésére, ahol a színpadi beszédet, mozgást fejlesztik. A stúdió munkájában Várkonyi és többek között Marton Endre is részt vesz. A Stúdió matiné- előadásokat tart a színházban. A Madách Színház egyébként mindvégig en suite rendszerben játszik, hét végén öt előadást is tartanak.

A következő évadokban a klasszikus művek sikere bebizonyítja, hogy a háborús időkben nemcsak a könnyű szórakozásra, hanem igazi irodalomra is van igény. Molière *Képzelt beteg* című darabját kétszázötvenöttször játszották. A Madách Színház megtalálta hangját és vállalta a független színpadi kultúra őrének feladatát. Shakespeare *Hamlet*-jének (1943. szeptember 17.) százket előadása már a politikai nézetek nyílt ütközőpontjává válik; ürügyet ad a színház és a színészek megtámadására.

A német megszálláskor, 1944. március 19-én a színházat azonnal bezárják. Püskösti öngyilkos lesz. 1944 áprilisától az év végéig Cselle Lajos, a Színművészeti Kamara főtítkára fasiszta színházat vezet az épületben.

Az ostrom idején ennek gárdája közül többen, köztük Kiss Ferenc is, külföldre menekülnek a számonkérés elől. Jelképes, hogy 1945-ben a Madách Színház főkönyvének lapjait összekapcsolják, s a további oldalakon Várkonyi Zoltán újonnan szervezett, Paulay Ede utcai Művész Színházának kiadásait és bevételeit könyvelik.

A háború után fél évig a színházépület Palasovszky Ödön kísérleti vállalkozásának ad helyet, majd 1946 elejétől a Színiakadémia színháza lesz, önálló színészgárdával, de lehetőséget adva a növendékeknek is. A színházat ekkor Hont Ferenc igazgatja. 1947 októberében a színház állami kezelésbe kerül, és Állami Madách Színház néven folytatja a munkát. Egy évvel később kiveszik az - akkorra már - Színház- és Filmművészeti Főiskola hatásköréből. 1949 áprilisától újra a Nemzeti Színház veszi

bérbe a színházat: Lope de Vega A kertész kutyája című drámáját játsszák Bajor Gizi főszereplésével.

Az államosításkor teljesen átszervezik a Madách társulatát, amely a Moszkvából hazatért Barta Zsuzsa anekdotikus emlékü igazgatása alatt folytatja a munkát, majd 1951-ben a Madách-ot átköltöztetik az Izabella térre (ma Hevesi Sándor tér), az addigi Magyar Színház épületébe.

Épületünk az Állami Faluszínház központja lesz. Feladata a vidéki színházak tájelőadásai által nem látogatott kisvárosok és községek színházi ellátása. Alapító tagja, fődramaturgja, később igazgatója Ascher Oszkár, gazdasági vezetője a máig aktív Lázár Egon. Eleinte esztrádműsorokkal, később egész estét betöltő, magas irodalmi igényű előadásokkal is járják az országot. 1951-től 1954-ig az akkor még üres Madách téren állomásoztak, és innen indultak a Faluszínház autóbuszai. A színházat próbahelyiségként használták, de szombaton és vasárnap előadást is tartottak.

1954-ben, amikor a Faluszínház átköltözik a Kölcsey utcába (a mai Gutenberg Művelődési Központ helyiségébe), a színházat a Madách Színház Kamaraszínháza (később Madách Kamara) néven a Madách Színházhoz csatolják.

Mikor a Madách megkapja az Royal Orfeum újjáépített, körüti épületét, jelentős korszak veszi kezdetét: az Ádám Ottó igazgatásához kötődő három évtized, melynek során a „Kismadáchban” a Madách Színház kiváló társulatának tagjai játszanak, és nem hiányzik a repertoárból a klasszikus irodalom. A színház kortárs világirodalmi darabok bemutatóhelye, és új magyar művek ihletője is. A teljesség igénye nélkül, és csak már nem élő nagyjainkat említve Dayka Margit, Domján Edit, Kiss Manyi, Sulyok Mária, Tolnay Klári, Ajtai Andor, Bessenyei Ferenc, Gábor Miklós, Márkus László, Mensáros László, Pécsi Sándor, Tímár József egy-egy alakítása máig ható legenda.

1983-tól húsz éven át heti három estén itt lép fel a magyar kabaré hagyomány kiemelkedő alakja, Hofi Géza.

Ádám Ottó nyugdíjba vonulásával a színház műsora végleg a bulvárirodalom felé tolódot.

2000-ben, a Madách Színház nagy felújítása után a Fenntartó a Színház igazgatójának feladatául jelölte meg a Madách Kamara önállósulásának előkészítését. Kerényi Imre felkért, hogy a színház leválásának folyamatát vigyem végig, mint a Madách Kamara művészeti vezetője.

Felkérését azért fogadtam el, mert lehetőséget láttam arra, hogy az épület nem szórakoztatóipari hagyományát felélesszük és tovább vigyük. Egyrészt azokra a művészekre számítottam, akiket a színház társulatából korábbi közös munkáink alapján alkalmasnak ismertem arra, hogy vállalják az újrakezdés kockázatát, másrészt azokra, akiket a három éves átmenet munkája meggyőz arról, hogy érdemes hozzánk csatlakozni. Kerényi Imre pályázatának egyik fejezete így a Madách Kamara következő három évadára vonatkozó koncepcióm volt.

A színház művészeti vezetését 2001-ben vettem át, azzal a feltétellel, hogy önálló társulattal, teljes szakmai függetlenséggel dolgozhatunk. A Madách Színház feltétele az volt, hogy az új program nézettsége haladja meg a 75%-ot, és ne lépjük túl az előadásokra fordítható 5 millió forintos költségkeretet.

Ettől kezdve a Színház azt a hagyományt folytatja, amely a repertoárrendszerben, a társulati működésben, az alapos próbamunkában, és a jeles színpadi irodalom választásában látja feladatát és a siker esélyét.

2004-ben a Madách Színház igazgatói munkakörét Szirtes Tamás nyerte el. A Főváros az új igazgató számára ekkor is, és 2007-ben is feladatként jelölte meg a Madách Kamara független programjának továbbvitelét. Pályázataimhoz minden esetben Színházunkra vonatkozó szakmai programot csatoltam. Szakítani vágyva az utóbbi évtizedek bulvárszínházi emlékezetével, és mert a „Madách Színház” név végérvényesen a körüti zenés színházat jelentette, 2004-ben kezdeményeztem a színház névváltoztatását.

Az **Örkény István** Színház 2004. szeptember 21-én nyílt meg, önálló társulattal rendelkező repertoárszínházként. Forráshiány miatt a leválás nem valósult meg. A kényszerű együttlét mindkét színház számára egyre terheesebb lett, és folyamatosan az Örkény működésének ellehetetlenülésével fenyegetett, a technikai nehézkesség mellett azért, mert mint a zenés színház része, támogatottságunk a többi prózai színházakénak fele-harmada maradt. Ugyanakkor a Madách Színház gazdasági és műszaki apparátusának nyolc évadon át két színház munkáját kellett ellátnia- természetesen alapbérért. Köszönet illeti Madách munkatársait, hogy ezt a munkát nyolc éven át elvégezték, és terheit igyekeztek nem éreztetni velünk. A főváros belátta a helyzet tarthatatlanságát, és 2009. október 12-én egyhangú szavazással megalapította az önálló Örkény István Színházat.

BEMUTATÓINK 2000 ÉS 2010 KÖZÖTT

A repertoár áthangolása 2001-2004

A repertoárcsere sikerének kulcsa a fokozatosság volt. Ha bemutattunk egy előadást, levettünk a műsorról egy régit. Három év alatt állt össze saját repertoárunk. Ez a ritmus egy darabig kétarcúvá, kontúrtalanná tette a színházat, rést hagyott néhány – nem túl erős – visszarendezési kísérletnek: de a nyugodt tempónak köszönhető, hogy nem ürült ki a nézőterünk. Minden évben ezer kérdőívvel vizsgáltuk a közönség változását: a harmadik év végére a Madách Kamara régi nézőinek harmadát veszítettük el, és nyertünk 15-20% újat, leginkább fiatalat. Így állt elő 2001-2002-ben 83%-os nézettségünk. Azóta évente átlagosan 2%-ot javítottunk, 2008-2009-ben fizető látogatottságunk 93%-os volt. Tudható, hogy a Madách Kamara egykori nézőinek fele ma is jár hozzánk. Érdeemes ennek tanulságait tudatosítani. Egyrészt látszik, hogy a nézők nagy részének színházi ízlése nem végleges, rosszul is- jól is befolyásolható. Másrészt világos, hogy a nézőtér felét más művészsínházaktól vonjuk el. Nekik teremtünk új konkurenciát. Én úgy tartom, ez helyes, és mindenkinek jó. Hallani néha, hogy e színházaknak nem érdeke, hogy több legyen belőlük. Az ellenkezője igaz. Minél több helyen látható differenciált színházi gondolkodás, annál több néző igényli, nézi, tarja meg azt.

Három évad a Madách Kamarában

Első évadunkban fontosnak tartom Barker **Jelenetek egy kivégzésből** című előadását, és falaink között szokatlan energiái miatt a Máté Gábor akkor harmadéves színészosztályával nyári előadásként bemutatott Dylan Thomas művet, **A mi erdőnk alján-t**. Az első évvel általában szerencsénk volt, a Komédiium Színházból áthozott **Azt meséld el, Pista!** című Örkény monológom otthonra talált a nagy nézőtéren is, és máig kevés híján százötven teltházat hozott, a **Mi újság múlt század** című, újságcikkek alapján készült előadásunk is csaknem százszor ment, Molnár Ferenc **A Testőr-e** pedig száznyolcvanszor. A szakma és a közönség mellénk állt, működésünket a kritika szimpátiája is kísérte.

Második évadunkat Puskin **Borisz Godunov**jával kezdtük, Kovalik Balázs rendezésében. Az előadás vízvázlat volt: kiderült, hogy az új Madách Kamara hajlandó beengedni és képes megvalósítani radikális színházi esztétika szerinti előadást. A kritika üdvözölte ezt, nézőink nagy része kikérte magának. De megindult felénk a fiatal értelmiség, szűk körben ugyan, de divat lett megnézni. **Komédiaszínház** című Goldoni előadásunk megbukott, intő jelül annak, mi történik, ha a színház önmagával foglalkozik. Jevgenyij Svarc **A Sárkány**-a volt első Parti Nagy Lajos által megnyelvelt szövegünk. Hullámszó szintjű rendezésében a politikai parabola sem működött eléggé, a társulatépítés jegyében sokfelől hívott színészek játékát sem tudtam kevésbé széttartóvá tenni, ezért, noha a kritika nem bántotta és közönsége is volt, húsz előadás után levettem a műsorról.

A harmadik év elején Ascher Tamás Ionesco **Különóra** és **A kopasz énekesnő** című egyfelvonásosait rendezte. Az, hogy elvállalta felkérésünket, jelezte, hogy társulatunk kezd megerősödni, kész szembenézni tudásának korlátaival, alávetni magát a leckének, amely Aschertől várható.

Talán nem érdektelen megemlíteni, hogy az egymáshoz való őszinteség kialakítása is feladat, ha a társulat sokfelől jön, akár olyan közösségekből, ahol az egyenes beszéd nem gyakorlat. Ez nem volt konfliktusmentes folyamat, sok sebbel járt, és több évadon át tartott.

A **Hárpia megzabolázása** Keszég László rendezésében tisztesen szakított a Madách Kamara korábbi Shakespeare előadásainak regényes- mesélő hagyományával. Martin McDonagh **Piszkavas** című előadása volt az első olyan munkánk, amelynél érezni lehetett, hogy a polgári közönség számon tartja munkánkat. A szakmai megítélés vegyes volt, a kisrealista rendezői felfogás nem elégítette ki a kritika egy részét, ám nézőink hálásak voltak a megszokott hangért, a kódolatlan történetmesélésért, szép alakításokért. Itt vált világossá, mekkora lépéseket kíván, hogy saját hangon szólalhassunk meg. A programváltás végén Roland Schimmelpfennig **Az arab éjszaka** című művét mutattuk be, Bagossy László rendezésében. Fontos előadás volt. Visszatérő nézői voltak, kis tábora lett. Három évadon át tartottuk műsoron, akkor is, amikor fél házzal ment már, és úgy is, hogy költséges volt, mert az erős koncentrációt igénylő előadás előtt mindig két próbát kellett tartanunk. Bagossy rendezése a nézői fantáziába delegálta a történetet, a játzók egy helyben ülve, kevés cselekvéssel vetítették a meseszerű történetet. Az előadás kirajzolta az egyik olyan utat, amely a körülöttünk áramló zajos kulturális hatások között járható számunkra: a kis, ügyetlen színpadon lehetőleg egyetlen scenikai gesztusba helyezni az előadást, és sokat bízni a szövegre, a színészi jelenlétre: azaz a nézői fantáziára.

Az első öt évad az Örkényben

A színház Örkény István nevét hivatalosan 2004. szeptember 21-én, a Magyar Dráma Napján vette fel. E napon alkalmi estét tartottunk, amelyen egyperces novellákat olvastunk fel. Azóta minden évadban megismételjük párszor, **Nézzünk bizakodva a jövőbe!** címmel. Az első premier Csehov **Sirály**-a volt, az én rendezésemben. Társulatunk először játszott együtt, én is először rendeztem Csehovot. A darabválasztást programadónak szántam, világossá akartam tenni, hova célunk. Visszanézve úgy látom, elsiklottunk egyes rétegek fölött, de komoly, pontosan elemzett munka volt, fontos alakításokkal. Ugyanabban az évben mutatta be a Krétakör saját emblemikus előadását. Az a nagyszerű Sirály elkerülhetetlenül átpozícionálta a miénket. Lemaradtunk, nyilvánvalóan olyan nyelven szólaltunk meg, amelyet egy másik társulat már manifeszt módon meghaladt. Belülről, a társulat összeérése és a Csehov által megnyíló szakmai horizont felől sikeres, fontos munkának

tartom, közönségünk szerette, új nézőket hozott. Brecht **Filléres Operája** megbukott. Hiába voltak hívei, a rossz nézettség miatt a zenekar okán különösen drága előadást hamar le kellett venni a műsorról. Tartozom az igazságnak azzal a – zenés darabnál nem lényegtelen – ténnyel, hogy nem tudtuk a magunktól elvárt színvonalon elénekelni. A librettót és a verseket egyik utolsó munkájaként Eörsi István fordította. A kritika méltányolta Bagossy jelenkori társadalmi összefonódásokra reflektáló, megint csak eredeti rendezését, de bosszantóan kevesen vették észre, milyen fontos az új szöveg, mennyivel közelebb áll Brecht darabjához és nyelvéhez, mint a korábbi magyar verzió. Általában is igaz, hogy a szöveg minőségére, kezelésére a kritika nem figyel eléggé, és ha olyan darabról van szó, amelynek létezett korábbi sikeres fordítása, gyakorlatilag lehetetlen átütni a megszokást, még akkor is, ha az új magyar szöveg többet ért az eredetiből. A Filléres-t rövid szériája ellenére fontos előadásként tartjuk számon. Alessandro Baricco **Novecento** című monodrámáját Csujá Imrének rendezte Lukáts Andor. A visszafogott előadás töredezetten jött át a nagyszínpadi rivaldán, rövid szériát futott. Kovalik Balázs **Odüsszeusz Tours** című „asszociatív chatalés”-e a neten keringő bejegyzések és klasszikus szövegek kompilációjából, zenei szekvenciákból és magunk által Görögországban forgatott videó bejátszásokból álló színpadi fantázia volt, a sehol otthon nem levő, bolyongó személyiség huszonegyedik századi nézete. Ennek is volt tábora, de a rapszodikus áttételekben fogalmazó előadás a nagy nézőteret csak hússzor töltötte meg. Második örkenyes évadunkat Kárpáti Péter **Első éjszaka avagy utolsó** című meséjével nyitottuk. A szöveg vaskosabb rétegei megszólaltak, de világa távoli volt, költői humora, ezeregyéjszakai bölcselete nem keltett érdeklődést. Molnár Ferenc **Az Üveg cipője** következett. Az előadás rendezőjeként a szociografikus pontosságú társadalomábrázolás és a giccshatárig feszített érzelmesség súrlódásából csíholható groteszk érdekelt. Úgy ítélem, sikerült láthatóvá tenni ezt a modern Molnárt, természetesen a négy főszereplő kamarazeneszerű játéka által. Most egy különösen szép munka következett, Bagossy **A Sötétben Látó Tündér** című meséje, Pogány Judittal. Ez volt első gyerekeknek szóló munkánk. Az előadás a gyerekek képzeletében játszhatja a legizgalmasabb eseményeket, a színpadon egyszerű eszközökkel ad a néző belső mozijához újabb perdületet. Családi színház, szervezett csoportok nem nézhetik, mert a gyakori

vaksötétben a csoportban érkező gyerekek megvadulnak, a családjukkal jövők pedig figyelnek: az előadás műsoron van, és műsoron marad.

Euripidész **Elektra**-ját Bocsárdy László rendezte. Gesztusszínházának nyelvén kevés kivétellel csak dadogtunk, közönségünk sem értette. Schimmelpfennig **Nő a múltból** című darabja Ascher Tamás rendezésében szellemes dramaturgiájával és a jelenlét súlyára építő színészettel fejlesztette szakmai repertoárunkat. Nyikolaj Koljada **Szibéra Transz** (Murlin Murlo) című darabja bukás volt, talán közönségünk nem érte be már az alakítások virtuozitásával, bonyolultabb elemzésre vágyott. Shakespeare **Vízkeresztjét** első nagyszínházi munkájaként Dömötör András rendezte. Jó jelentkezés volt, az előadás a darab számos rétegét értette, meg is fogalmazta, és sehol nem élt klisékkel. Fogadtatása vegyes volt, az előadás nem mindenkit győzött meg, és érdekes módon elvágólag fogyasztotta el nézőit, közönsége hirtelen fogyott el. Most egy kortárs magyar darab, a **Finito** következett, amelyet, noha ősbemutatója Zalaegerszegen volt, eredetileg felkérésemre, nekünk írt Tasnádi István. Fontos előadásunk lett. A rafinált szöveg számos réteget hoz közös nevezőre: magja középkori, liturgikus eredetű, mert noha Erdman Öngyilkosának átíratáról van szó, végső soron az is egy „Akárki” verzió. Tasnádi használja a farce gesztusait és a barokk színpad kliséit is, nyelve pedig valamely Molière-fordítás alexandrinusainak imitációja, míg alakjai, helyzetei láttelelet-szerűen maiak. Ez az előadásunk volt az első, amelyet a szakma és a közönség egyöntetűen nagyra értékelt, önmagában nyolc szakmai díjat hozott, nem mellesleg pedig több mint száz teltházat. Parti Nagy **Ibusárja** Bíró Kriszta előadásában szintén siker, rövidebb előadásaink után játszunk az előcsarnokban, ennek tere ihlette meg a rendezőt, Pelsőczy Rékát. Szép Ernő **Kávécsernok** és **Tűzoltó** című egyfelvonásosai megmaradtak a színészi jutalomjáték keretében, előadásunkban nem sikerült érvényre hozni a nyelvi tónus alól a kiábrándult, groteszk Szép Ernőt- ennek a feladatnak a megoldása is várat még magára. Vajda István **Pedig én jó anya voltam** című monodrámája a Pinceszínházzal együttműködésben került színre Anger Zsolt rendezésében. A dokumentum- vallomás egy nagy színésznő pályájának szép állomása. Csehov **Apátlanul** (Platonov)-ját Jurij Kordonszkij rendezte. Alapos próbafolyamattal készültünk az előadásra, új fordításban játszottuk a rendező szövegverzióját. Fontos előadásunknak tartom, amely a mi

praxisunkhoz képest erősen számít a színészek napi kondíciójára, és amelyet a külföldön élő rendező kontrolljának hiánya miatt ingadozó színvonalon játszottunk. Mégis, ezzel az előadással jutottunk el két számon tartott nemzetközi fesztiválra, jelentkezhattünk komolyan vehető sikerrel 2008-ban Nagyszebenben, illetve 2009-ben Szöulban. A 2007- 2008 évad első bemutatója Kárpáti számunkra írt új darabja volt, a **Búvárszínház**, amely Nagy Endre kabaréjának történetét dolgozta fel, megint Novák Eszter rendezésében. Azt vártam, hogy a nem csak történelmileg érdekes szituáció, a színes alakok és a színházteremtő szenvedély, amelyről a darab beszél, vonzóvá tesz munkánkat. Erős szereposztása volt, előadásunk mégsem sikerült, megbuktunk.

Ez fordulatos fél év lett: az akkori elvonások az Örkény éves büdzsáját száznegyven millió forintra metszették, és ezzel színházunk anyagi értelemben padlóra került. Hajszállra kiszámított költségvetésünk összeomlott volna, ha megtartjuk tervezett bemutatóinkat. Jeleztem a Fenntartónak, hogy ha a színház nem kap azonnali kiegészítést, munkánk nem folytatható, fel kell állnom, az Örkénynek vége. Felfüggesztettük próbáinkat, a nyári előbemutató után még hivatalosan is színre hoztuk az Apátlanul-t, majd csak játszottunk, próbamunka nem folyhatott.

Fölmerült bennem, hogy abba kellene hagyni. A színház redukált büdzséje nem hogy az önállóságra, de munkánk folytatására sem volt elég, kis apparátusú darabokkal, szórakozató műsorral azonban üzemeltethető lett volna. Azonnal akadt is, aki erre ajánlkozott. Úgy tűnt, az Örkényben ennyi volt. Privát adományból januárban még létre tudtunk hozni egy későbbre tervezett, olcsó előadást, Irmgard Keun **A Műselyemlány** című monodrámáját. Majd a Művészetek Palotája dobott mentőövet a színháznak: elfogadták együttműködési ajánlatomat – nevezzük bátran kérésnek- a **Nyugat 2008-1908** című előadásra. Ehhez azonban a társulatnak kellett elfogadnia, hogy ezt az előadást fél pénzért próbáljuk és játsszuk. Nálunk a színészek nem kapnak fizetést, mindenki fellépti díjas, tizenhat bért még jelenlegi költségvetésünk sem biztosít. Az erről döntő társulati ülést fordulópontként éltem meg: mindenki vállalta ezt, és azt is, hogy ha helyzetünk tovább romlik, a kényszer- gázsi további előadásokra is átterjedhet. Világos lett, hogy a társulat komoly áldozatra is kész a színházért. Talán ebből a daczból, talán nem, de a **Nyugat** is egyik fontos előadásunk lett. A Réz Pál és

Várady Szabolcs ajánlataiból általam válogatott hetven– száz év előtti szövegekkel jelenünkhöz tudunk hozzászólni, az irodalmi műsorból közös színházi vallomás lett. Ebben az évadban családi koncertsorozatot tartott nálunk az Amadinda együttes, **Dobpergés** címmel. A nyolc vasárnapi koncerten gyerekek és szüleik ismerkedhettek az ütőhangszerekkel és a zenetörténet fontos csomópontjaival, a tradicionális zenétől John Cage-ig. A házigazda szerepét én vállaltam, néhány koncerten társulatunk tagjai is közreműködtek.

Tavasszal a következő évadra a Főváros ötvenöt millióval toldotta meg költségvetésünket, megmaradtunk. Ebből azonban csak harminc millió épült a bázisba, a többi egyszeri kiegészítés volt, hosszabb távú biztonságot nem jelentett.

A 2008-2009 évad Molière **A Mizantróp**-jával nyitott, Gothár Péter rendezésében. Az előadás erősen megosztotta a kritikát, nézőink ennél egyértelműbben szavaztak mellette, szép házakkal játszottuk. Az évad folyamán a grazi Schauspielhaus meghívására nemzetközi együttműködésben vettünk részt. A **Blog the Theatre– Blogszínház** projekt az Európa Tanács *Kultúra 2000* programja támogatásával folyt, és internetes naplót használt színpadi előadások kiindulásaként. A 2008. májusban Grazban megrendezett fesztiválon tizenöt, a legkülönbözőbb optikákkal készült produkció szerepelt. Az Örkény Színház mellett világhírű színházak vettek részt a vállalkozásban, a krakkói Sary Teatr, a bukaresti Bulandra, a palermói Teatro Garibaldi és a projektet koordináló grazi Schauspielhaus. Három, egyenként fél órás előadással jelentkeztünk, amelyeket „Sebtolvaj”, „Zetor Leila”, és „Zsírember” címmel Tóth András, Rusznyák Gábor és Dömötör András rendezett. A fődíj, egy produkciós költségvetés nem nekünk jutott, de sikerünk volt, és az improvizatív munka jót tett nekünk. Az előadást az évadban eljátszottuk párszor itthon is, éjszakai színházként. Feydeau a **Hülyéje** az én rendezésemben arra tett kísérletet, hogy a nem is annyira vaudeville, mint inkább farce stílusú bohózatban a kötött pályákon mozgó, ösztöneiknek kiszolgáltatott alakok szürreális, abszurd létállapotát működtesse. Az évadban egyik emblematikus munkánk lett a Heinrich Hoffmann Struwelpeter-éből a Tiger Lillies zenekar által írt **Jógyerekek képeskönyve**, Ascher Tamás rendezése. Az a kanavász, amely az angol nonszensz hagyományából érkező Tiger Lillies kortársi

abszurdjából és a százötven évvel ezelőtti a porosz orvos, Heinrich Hoffmann gyermekreg, mégis mélyvilági versikéiből fércelődött össze, előadásunkban egységes szövegnek mutatkozik: ebben Aschernak, Parti Nagynak, a tervezőknek, színészeinknek egyaránt része volt. Az előadásban kiszabadult belőlünk valami, amit eddig vagy nem mertünk, vagy nem tudtunk gátlástalanul használni: röviden játékkedvnek nevezném. A költészet napján **Virrasztó éji felleg** című előadásunkkal, amelyet Máthé Zsolt szerkesztett és rendezett, a száz éve született Radnótira emlékeztünk. Műsoron tartjuk, egyszer-egyszer eljátsszuk azóta is. Az évad végén Dömötör András Kleist **Homburg Herceg**-ét rendezte, a címszerepben Ötvös Andrással. Ez az egyszerre világos és enigmatikus nagy dráma rendkívül tágan értelmezhető. A lényeg talán csak az, hogy az adott felfogás koherens legyen. Dömötör előadása ilyen volt, határozott állítás, és ez az állítás nem volt elég vonzó nézőinknek, a 2010-2011 évadra már nem került át.

Melléklet 3.

AZ ÖRKÉNY SZÍNHÁZ SZAKMAI DÍJAI ÉS A MŰKÖDÉSÜNK ALATT ADOMÁNYOZOTT ÁLLAMI, VALAMINT FŐVÁROSI KITÜNTETÉSEK

2013/14

Legjobb rendezés: Bagossy László

Hamlet

Színkritikusok-díja 2013-14.

Legjobb női főszereplő: Szandtner Anna

Stuart Mária

Színkritikusok-díja 2013-14.

Legjobb jelmez: Izsák Lili, Kálmán Eszter

Stuart Mária

Színkritikusok-díja 2013-14.

Legjobb színházi zene: Kovács Márton

A képzelt beteg

Színkritikusok-díja 2013-14.

Legjobb díszlet: Fodor Viola

A képzelt beteg

POSZT 2014

Legjobb dramaturg: Mohácsi István és Mohácsi János

A képzelt beteg

POSZT 2014.

Legjobb színházi zene: Kovács Márton

A képzelt beteg

POSZT 2014.

Legjobb gyerekelőadás: Csoda és Kósza

VII. Kaposvári ASSITEJ Gyermek- és Ifjúsági Színházi Biennálén az Oktatásfejlesztő és Kutató Intézet Köznevelési Díja, 2014.

2012/13

Gábor Miklós-díj: Gálffi László

Shakespeare: A vihar című előadásban nyújtott Prospero alakításáért

Legjobb férfi főszereplő: Polgár Csaba

Peer Gynt

POSZT 2013.

Legjobb dramaturg: Gáspár Ildikó

Peer Gynt

POSZT 2013.

Legjobb jelmeztervező: Nagy Fruzsina

Peer Gynt

POSZT 2013.

Különdíj az előadás zenéjéért: Matkó Tamás

Peer Gynt

POSZT 2013.

A legjobb zenés/szórakoztató előadás

Liliomfi

Színkritikusok díja 2012-13

A legjobb jelmeztervező: Remete Kriszta

Liliomfi

Színkritikusok díja 2012-13

A legjobb színházi zene: Kovács Márton

Liliomfi

Színkritikusok díja 2012-13

2011/12

Legjobb rendezés: Bagossy László

János király

Színkritikusok Díja 2010-2011

Legjobb jelmez: Ignjatovic Kristina

A János király című előadás jelmezéért

Színkritikusok Díja 2010-2011

Különdíj: Bíró Kriszta

A nőNYUGAT című előadás létrehozásáért

Színkritikusok Díja 2010-2011

A legjobb nagyszínpadi rendezés – Bagossy László: Capitano-díj

János király

VIDOR Fesztivál, 2011.

A két legkirályibb király – Gálffi László és Debreczeny Csaba: Pantalone-díj

János király

VIDOR Fesztivál, 2011.

2010/11

Legjobb rendezés: Bagossy László

Kasimir és Karoline

Színkritikusok Díja 2009-2010

Legjobb női főszereplő (megosztva): Kerekes Éva

Arturo Ui feltartóztatható felemelkedése

Színkritikusok Díja 2009-2010

Legjobb női mellékszereplő: Hámori Gabriella

Kasimir és Karoline

Színkritikusok Díja 2009-2010

Legjobb díszlet: Ambrus Mária

Arturo Ui feltartóztatható felemelkedése

Színkritikusok Díja 2009-2010

Legjobb jelmez: Benedek Mari

Többek között az Arturo Ui feltartóztatható felemelkedése című előadás jelmezéért

Színkritikusok Díja 2009-2010

Ascher Tamás a Bohémélet rendezéséért: Capitano-díj

A legjobb rendezésért és színpadi összhatásért

VIDOR Fesztivál, 2010.

2009/10

Legjobb rendezés: Bagossy László

Kasimir és Karoline

POSZT 2010.

Legjobb női főszereplő: Kerekes Éva

Arturo Ui feltartóztatható felemelkedése

POSZT 2010.

Legjobb női epizódszereplő: Hámori Gabriella

Kasimir és Karoline

POSZT 2010.

Legjobb díszlet: Ambrus Mária

Arturo Ui feltartóztatható felemelkedése

POSZT 2010.

Legjobb jelmez: Ignjatovic Kristina

Kasimir és Karoline

POSZT 2010.

Legjobb színpadi szöveg: Parti Nagy Lajos

Kasimir és Karoline – fordításáért

POSZT 2010.

Közönség zsűri legjobb előadás díj

Kasimir és Karoline

POSZT 2010.

Legjobb zenés/szórakoztató előadás

Jógyerekek képeskönyve

Színkritikusok Díja 2008-2009

Legjobb férfi mellékszereplő: Széles László

Jógyerekek képeskönyve 2009. és A hülyéje 2008.

Színkritikusok Díja 2008-2009

Legjobb maszk és jelmez: Nagy Fruzsina

Jógyerekek képeskönyve 2009.

Színkritikusok Díja 2008-2009

Fővárosi Önkormányzat különdíja: Ötvös András

Homburg herceg, 2009.

Arlecchino-díj: Kerekes Éva

A hülyéje című előadásban nyújtott alakításáért.

VIDOR Fesztivál, 2009.

2008/2009

Legjobb rendezés: Ascher Tamás

Jógyerekek képeskönyve

2009. POSZT

Legjobb maszk és jelmez: Nagy Fruzsina

Jógyerekek képeskönyve

2009. POSZT

2007/2008

Fűzfa-díj: A legigazibb mese

A Sötétben Látó Tündér

2008 Deszka Fesztivál

Nemzetközi MonodrÁma Fesztivál, Eger 2008

A mőselyemlány

Díjazott előadás

2006/2007

Legígéretesebb pályakezdő: Dömötör András (rendezőként)

Vízkereszt vagy bánom is én vagy amit akartok vagy... 2006.

Színkritikusok díja 2006/2007

A 2006-2007 évad legjobb Shakespeare alakítása: Pogány Judit

Vízkereszt vagy bánom is én vagy amit akartok vagy... 2006.

2006. Gábor Miklós-díj

Legjobb előadás:

FINITO 2007.

2007. POSZT

Legjobb női főszereplő: Für Anikó

FINITO 2007.

2007. POSZT

Legjobb férfi epizódszereplő: Debreczeny Csaba

FINITO 2007.

2007. POSZT

Legjobb jelmez: Izsák Lili

FINITO 2007.

2007. POSZT

Legjobb előadás: Tasnádi István: FINITO

FINITO 2007.

2007. Szentendre – Teátrum-díj

Legjobb rendezés: Mácsai Pál

FINITO 2007.

2007. Happy Art Fesztivál: Capitano-díj

Legjobb új magyar dráma

FINITO 2007.

Színkritikusok díja 2006/2007

Legjobb férfi mellékszereplő: Debreczeny Csaba

FINITO 2007.

Színkritikusok díja 2006/2007

Különdíj a Finito zenéjéért: Horváth Károly

FINITO 2007.

Színkritikusok díja 2006/2007

Legjobb férfi alakítás: Széles László

Kávécarnok - Tüzoltó és FINITO című előadásokban nyújtott színészi alakításáért

2007. Happy Art Fesztivál: Arlecchino-díj

2005/2006

Legjobb női alakítás: Hámori Gabriella

Az üveg cipő című előadásban nyújtott színészi alakításáért

2006. Vidor Fesztivál: Colombina-díj,

Legjobb női epizódszereplő: Für Anikó

Az üveg cipő című előadásban nyújtott színészi alakításáért

2006. Vidor Fesztivál: Smeraldina-díj,

A III. Gyermekszínházi Biennálé fődíjas előadása:

Bagossy László: A Sötétben Látó Tündér 2005/2006

Játssza: Pogány Judit

Legjobb gyerekelőadás: Bagossy László: A Sötétben Látó Tündér

Játssza: Pogány Judit

Színkritikusok díja 2005/2006

Legjobb női alakítás: Hámori Gabriella

Élektra 2006.

Színkritikusok díja 2005/2006

Legjobb férfi epizódszereplő: Fodor Tamás

Élektra 2006.

Színkritikusok díja 2005/2006

Legjobb női alakítás: Hámori Gabriella

Az üvegcipő és Élektra 2006.

A Főváros Színházi Díja 2006.

Legjobb női epizódszereplő: Für Anikó

Nő a múltból 2006.

2006. POSZT

Legjobb női alakítás: Kerekes Éva

Nő a múltból 2006.

2006. POSZT: MASZK díj

2004/2005

Legjobb 30 év alatti színésznő: Hámori Gabriella

Sirály

2004. POSZT

2002/2003

Legjobb női mellékszereplő: Béres Ilona

Borisz Godunov 2002.

Színkritikusok díja 2002/2003

Legjobb jelmez: Füzér Anni

Jelenetek egy kivégzésből 2002.

2003. POSZT

Legjobb női alakítás: Udvaros Dorottya

Jelenetek egy kivégzésből 2002.

2003. POSZT: MASZK díj,

2001/2002

Legjobb női alakítás: Kerekes Éva

A testőr 2001.

2002. POSZT: MASZK díj,

Különdíj a "Madách Kamara új műsoráért": Mácsai Pál

Színikritikusok díja 2001/2002

ÁLLAMI ÉS FŐVÁROSI KITÜNTETÉSEK 2001 ÉS 2015 KÖZÖTT:

Bíró Kriszta	Jászai Mari-díj	2008.
Csuja Imre	Érdemes Művész	2010.
Debreczeny Csaba	Jászai Mari-díj	2010.
Für Anikó	Érdemes Művész	2014.
Gálffi László	Kossuth-díj	2006.
Hámori Gabriella	Jászai Mari-díj	2006.
Kerekes Éva	Érdemes Művész	2009.
Mácsai Pál	Érdemes Művész	2007.
	Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje	2013.
	Kossuth-díj	2014.
Pogány Judit	Kossuth-díj	2007.
Vajda Milán	Márciusi Ifjak Díj	2010.
Végyári Tamás	Kiváló Művész	2007.

BUDAPESTÉRT DÍJAT VEHETETT ÁT:

Mácsai Pál	2010.
Kerekes Éva	2011.
Csuja Imre	2012.

SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ

1961-ben születtem Budapesten. Apám Mácsai István festőművész, édesanyám Gáspár Katalin fűzőkészítő kisiparos, testvérem Mácsai János zenetörténész.

Iskolai és rádiós szereplések után színészi tanulmányaimat a Pinceszínházban kezdtem 1978-ban, Keleti István és Mezei Éva keze alatt.

1979-ben nyertem felvételt a Színművészeti Főiskolára, 1984-ben diplomáztam Kerényi Imre, Huszti Péter, Versényi Ida osztályában.

1990-ben színházrendező oklevelet szereztem a Főiskolán Ádám Ottó tanítványaként.

1984-től 1989-ig a Nemzeti Színház tagja voltam, 1989-től 1994-ig a Madách Színház tagjaként, majd szabadúszóként dolgoztam.

1998-tól négy félévet végeztem az ELTE BTK Esztétika Tanszékének PhD hallgatójaként. Tanulmányaimat 2001-ben a színházvezetői munka miatt felfüggesztettem.

2001-től a Madách Kamara, majd 2004-től utóda, az Örkény István Színház művészeti igazgatója, 2010-től ügyvezető igazgatója vagyok.

Beszélek és olvasok németül és angolul. Nyelvvizsgával nem rendelkezem.

Hat évig tagja voltam a Magyar Színészkamarai Egyesület, három évig a Magyar Színházi Társaság vezetőségének, két évig az Előadó-művészeti Tanács Színházi Kollégiumának.

Nős vagyok, egy fiam és egy lányom van.

Mácsai Pál